

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**PİR VE TALİP İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA
BALKANLARDAN ANADOLU'YA ALİ KOÇLULAR**

Hakkı TAŞĞIN

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Erdal AKSOY**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

TEMMUZ - 2022

ankara

HBV

**PİR VE TALİP İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA BALKANLARDAN
ANADOLU'YA ALİ KOÇLULAR**

Hakkı TAŞĞIN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ 2022

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tezde yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hakkı TAŞĞIN
(21.07.2022)

Pir ve Talip İlişkileri Bağlamında Balkanlardan Anadolu'ya Ali Koçlular
(Yüksek Lisans Tezi)

Hakkı TAŞĞIN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2022

ÖZET

Bu çalışma, Ali Koçlular olarak adlandırılan Ali Koç Baba'nın evlatları ve talip topluluklarını pir ve talip ilişkileri bağlamında konu edinmektedir. Ali Koç Baba seyittir ve Koyun Baba'nın halifelerindendir. Anadolu'dan Balkanlara gelmiş önce Vidin'e yerleşmiş Niğbolu'da vefat etmiştir. Osmanlı Devleti ile Ruslar arasında yaşanan 93 Harbi sonrası Ali Koçlular'ın önemli bir kısmı Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmış ve Eskişehir'e iskân edilmişlerdir. Ali Koç Baba'nın evlatları ve talip toplulukları hem Balkanlarda hem de Anadolu'da varlıklarını hâlen sürdürmektedirler. Ali Koçlular, Balkanlarda seyyit soyu devam eden son aile olarak kabul görmektedirler. Ali Koçlular'a dair literatür incelendiğinde yaşamış oldukları göçün, aile yapılarına ve ocak sistemlerine ne tür etkilerinin olduğu üzerine çalışma ile karşılaşamamıştır. Literatürdeki eksikliğin giderilmesi amacıyla bu tez ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, lisansüstü düzeyde Ali Koçlular'ı konu edinen ilk çalışmadır. Alana derinlemesine nüfuz edebilmek için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Bu kapsamda alan araştırmaları organize edilmiştir. Tezin örnekleminin belirlenebilmesi için amaca yönelik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmanın örneklemini, Eskişehir'de ikamet eden Ali Koçlular oluşturmaktadır. Alan araştırmaları zamana ve farklı mekânlara yayıldığı için veri kazanımı sabit bir görüşme formu yerine, belirli konular odağında sorular yöneltilerek sağlanmıştır. Esas veriler ise katılımcı gözlem ile elde edilmiştir. Ailenin, Balkanlardan Anadolu'ya yaşamış oldukları göçün pir ve talip ilişkilerine etkilerinin neler olduğunun tespiti için 2017 yılında göçtükleri ve hiç gitmedikleri yerlere yani bugün Bulgaristan sınırında kalan köylerine seyahat düzenlenmiştir. Bu seyahat sürecinden 2022 yılına kadar çeşitli zamanlarda katılımcı gözlem ile alan araştırmaları düzenlenmiştir. Ayrıca Ali Koçlular'ın kendi aralarında tuttuğu önemli kaynaklar ve ilgili Osmanlı Devleti arşiv belgelerinden de faydalanılmıştır. Alandan elde edilen veriler doyum noktasına ulaştıktan sonra analizleri gerçekleştirilmiş ve böylelikle Balkanlardan Eskişehir'e göç eden bir ailenin, ocak sistemlerinin esası olan pir ve talip ilişkilerinin sekteye uğradığı, farklı coğrafyalara dağıldığı ve bu parçalanmanın günümüzde de artarak devam ettiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak, Balkanlarda yolu ve erkânı kendi soyu eliyle devam eden son ocak olan Ali Koç Baba ocağı, temsilcileri ve talip toplulukları akademik literatüre kazandırılmıştır. Bunun yanı sıra da yaşamış oldukları göç sürecinin aile yapıları ve ocak sistemleri üzerindeki etkilerinin yaratmış olduğu sonuçlara dikkat çekilmiştir.

Bilim Kodu : 113803
Anahtar Kelimeler : Alevilik, Bektaşilik, Göç, Aile, Ocak, Pir, Talip.
Sayfa Adedi : 89
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Erdal AKSOY

Ali Koçlular From Balkans To Anatolia In The Context Of Pir And Talip Relations
(M. Sc. Thesis)

Hakkı TAŞĞIN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

July 2022

ABSTRACT

This study deals with the sons of Ali Koç Baba, who are called Ali Koç people, and their talip communities, in the context of the relationship between the pir and the talip. Ali Koç Baba is a Seyit and one of the caliphs of Koyun Baba. He came to the Balkans from Anatolia and first settled in Vidin and died in Niğbolu. After the 93 War between the Ottoman Empire and the Russians, a significant part of the Ali Koç people had to migrate to Anatolia and were settled in Eskişehir. Ali Koç Baba's sons and talip communities still exist both in the Balkans and in Anatolia. The Ali Koç people are considered to be the last family whose Seyit lineage continues in the Balkans. When the literature on Ali Koç people was examined, no study could be found on the effects of the migration they experienced on their family structures and ocak systems. This thesis has emerged in order to fill the gap in the literature. This is the first study that deals with Ali Koç people at the graduate level. Qualitative research method was preferred in order to penetrate deeply into the field. In this context, field studies were organized. Purpose-oriented sampling method was used to determine the sample of the thesis. The sample of this study consists of Ali Koç people residing in Eskişehir. Since field studies spread over time and in different places, data acquisition was achieved by asking questions on specific topics instead of a fixed interview form. The main data were obtained through participant observation. In order to determine the effects of the migration of the family from the Balkans to Anatolia on the relations of the pir and the talip, a trip was organized to the places where they migrated in 2017 and to their villages, which are located on the Bulgarian border today. From this travel period until 2022, field studies were organized with participant observation at various times. In addition, important sources kept by Ali Koç people among themselves and related Ottoman Empire archive documents were also used. After the data obtained from the field reached the saturation point, the analyzes were carried out and thus, it was determined that a family who migrated from the Balkans to Eskişehir, the pir and talip relations, which are the basis of the ocak systems, were interrupted, dispersed to different geographies, and this fragmentation continues increasingly today. As a result, Ali Koç Baba's ocak, its representatives and talip communities, which is the last ocak in the Balkans, whose path and rank continued through his own lineage, have been brought to the academic literature. In addition to this, attention was drawn to the effects of the migration process they experienced on their family structures and ocak systems.

Science Code : 113803
Key Words : Alevism, Bektashism, Migration, Family, Ocak, Pir, Talip.
Page Number : 89
Supervisor : Prof. Dr. Erdal AKSOY

TEŞEKKÜR

Tezim kapsamında 2017'den 2022'ye kadar yürüttüğüm alan araştırmalarımda hoşgörülü, kendi evlatlarından ayırmayan yaklaşımlarından ötürü Seydi KOÇ, Anabacı, Ali Koç Babahılar Kültür, Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Yönetim Kurulu Üyeleri ve Ali Koçlular'a teşekkür ederim.

Her zaman desteğini ve büyüklüğünü gördüğüm 2020 yılında vefat eden dedem Orhan TAŞĞIN'a Allah'tan rahmet diler ve onun yokluğunu aratmamaya özen gösteren başta amcam Fatih TAŞĞIN'a olmak üzere bütün akrabalarımın teşekkür ederim.

Varlığını ve arkadaşlığını her daim hissettiğim babam Ahmet TAŞĞIN'a, sevgisini esirgemeyen anneme ve saygılarını esirgemeyen kardeşlerime teşekkür ederim.

Çalışmalarımın olan inancı ve destekleriyle nihai hedefe ulaşmamı kolaylaştıran tez danışmanım Prof. Dr. Erdal AKSOY'a teşekkür ederim.

Alevilik ve Bektaşilik'e yolu, erkânı sürdüren ve akademik nazarla yaklaşan bir dede olan Hüseyin DEDEKARGINOĞLU'na bu konuları çalışmamın için göstermiş olduğu heyecan ve muhabbet için teşekkür ederim.

Bulgaristan'a her gittiğimde beni evinde misafir eden ve alan araştırmalarım için günlerce kendi arabasıyla gezdiren Veysel BAYRAM'a ve desteklerinden dolayı yine Bulgaristan'dan Burhan ŞEVKET'e teşekkür ederim.

Eskişehir Seyitgazi'de tezimin öncesinden bugüne abiliğini ve arkadaşlığını her zaman hissettiğim Osman SARI'ya, Ali Koçlular ile birlikte Eskişehir'den Bulgaristan'a gerçekleştirdiğimiz seyahati emekleriyle güzelleştiren Battal Gazi TAŞTEMEL'e teşekkür ederim.

Alevilik ve Bektaşilik çalışmalarına göstermiş olduğu hassasiyet ile literatüre ciddi katkılar sağlamış olan Araştırmacı Yazar Refik ENGİN'e Trakya ve Balkanlara dair bilgi, belgelere ulaşmamdaki emeklerinden; İbrahim ERCAN'a da tarafıma olan

güveniyle Ali Koç Baba ve Erkânı isimli çalışmasını benimle paylaşmasından dolayı teşekkür ederim.

Tezim ile ilgili olan Osmanlı Devleti Arşiv Belgeleri'nin tespitine katkılarından dolayı Doç. Dr. Fahri MADEN'e okunmalarına göstermiş olduğu yardımlardan ötürü de Prof. Dr. Canan SEYFELİ'ye teşekkür ederim.

Ali Koçlular ile Eskişehir'den Bulgaristan'a olan seyahatimizin şematik görselini hazırlayan Yüksek Mimar Mehmet Emin YILMAZ'a teşekkür ederim.

Arkadaşlığını, dostluğunu ve kardeşliğini her zaman yanı başımda hissettiğim Faruk KARAYOL'a teşekkür ederim.

Sevgilerini, saygılarını, yarenliklerini ve yoldaşıklarını her daim canlı tutan eşim Meryem Betül ve kızım Hilal'e teşekkür ederim.

Tezim nihayete erene kadar başta kendim olmak üzere sabır gösteren herkese teşekkür ederim. Büyüklerimin ellerinden küçüklerimin gözlerinden öperim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
RESİMLERİN LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	11
2.1. Araştırmanın Kapsamı.....	11
2.1.1. Araştırmanın Konusu.....	11
2.1.2. Araştırmanın Amacı.....	11
2.1.3. Araştırmanın Önemi	12
2.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	12
2.2. Araştırmanın Yöntemi	13
2.2.1. Veri Toplama Teknikleri ve Verilerin Analizi	14
2.2.2. Ali Koçlular ile Eskişehir’den Bulgaristan’a.....	15
3. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	21
3.1. Alevilik ve Bektaşilik	22
3.1.1. Ocak.....	25
3.1.2. Mürşit-Pir-Talip	27
3.1.3. Erkân.....	28
3.2. Göç Sosyolojisi Kavramları ve Kuramları	30
3.3. Aile Sosyolojisi Kavramları ve Kuramları	35

4. BALKANLARDAN ANADOLU'YA ALİ KOÇLULAR	39
4.1. Balkanlar.....	39
4.1.1. Bulgaristan.....	40
4.1.1.1. Niğbolu (Nikopol).....	42
4.1.1.2. Alvanlar (Yablanovo)	44
4.2. Ali Koç Baba	45
4.2.1. Koyun Baba Menakıbında Ali Koç Baba	47
4.2.2. Osmanlı Devleti Arşiv Belgeleri'nde Ali Koç Baba	51
4.3. Balkanlarda Ali Koçlular.....	53
4.4. Anadolu'da Ali Koçlular	54
4.4.1. Eskişehir'de Ali Koçlular	56
4.5. Pir ve Talip İlişkilerinin Sürdürülmesinde Ali Koçlular'ın Erkânı	57
4.5.1. Ali Koçlular'ın Musahip ve Tarik Erkânları.....	58
4.5.2. Ali Koçlular'ın Cem ve Kurban Erkânları.....	59
5. PİR VE TALİP İLİŞKİLERİ ARAŞTIRMALARINDA YÖNTEM VE YAKLAŞIM SORUNU	61
6. SONUÇ	67
KAYNAKLAR	69
EKLER.....	73
ÖZGEÇMİŞ	87

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 2.1.	17
Resim 4.1.	43

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

BEO.

Bâb-1 Âlî Evrak Odası

BKZ.

Bakınız

BOA.

Başkanlık Osmanlı Arşivi

C.EV.

Cevdet Evkaf

DH.MKT.

Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalemi

H.

Hicri

HZ.

Hazreti

İ.DH.

İrâde Dâhiliye

M.

Miladi

MAD.

Maliyeden Müdevver Defter

ÖRN.

Örneğin

VB.

Ve Benzeri

VD.

Ve Diğerleri

S.

Sayfa

1. GİRİŞ

Bu çalışma, Ali Koç Baba'nın evlatları ve talip topluluklarını pir ve talip ilişkileri bağlamında konu edinmektedir. Tez kapsamına dâhil olan Ali Koç Baba'nın evlatları ve talip toplulukları genel kabul üzere Ali Koçlular olarak ifade edilmektedir. Ali Koç Baba ise Hz. Muhammet'in soyundan geldiği için Seyit ifadesiyle anılmaktadır. Bunun yanı sıra bir mürşide bağlı ve talip toplulukları olduğu için de pir olarak nitelendirilmektedir. Çalışmada, araştırmaya konu olan topluluğun kullandığı kavramlar referans olarak alınmış ve kabul edilmiştir. Kavramların anlamları ilgili yerlerde izah edilirken doğruluğu yahut yanlışlığı tartışmaya açılmamıştır.

Seyit Ali Sultan Velayetnamesi'nde anlatıldığı üzere; Osmanlı Devleti'nin Orhan Gazi döneminde (velayetnamenin bazı nüshalarında Yıldırım Beyazıt dönemidir) Kırk Erenler, Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa ile birlikte Rumeli'ye çıkmışlardır. Seyit Ali Sultan (Koyun Baba/Kızıldeli), bu Kırk Erenlerdendir. Aynı zamanda Kırk Erenlerin önderidir. Seyit Ali Sultan'ın velayetnamesinde aktarılanlara göre Rumeli'ye çıkışı rüyasında Hz. Muhammet tarafından bildirilmiştir. Kırk Erenlerin Rumeli'ye nüfuzu ise kırklar olmalarından ve rüyalarından dolayı mana âleminde yani batında gerçekleşmiştir. Seyit Ali Sultan yani Koyun Baba'nın menakıbında aktarıldığı üzere Ali Koç Baba da bu Kırk Erenlerdendir.

Kırk Erenler, Rumeli'ye talip topluluklarıyla birlikte hareket edip iskân olmuşlardır. Osmanlı Devleti Balkanları fethettikten sonra ise birçok topluluğu Balkanlara iskân etmiştir. Osmanlı Devleti Balkanlardaki hâkimiyetini kurumsallaştırmaya başladığı dönemde Kırk Erenler ile gelen talip topluluklarını da yeni düzenin parçası kılmıştır. Bunun sonucunda Anadolu ve Balkanlardaki toplulukların sosyal, kültürel, dini ve irfâni bütün yapı ve alanlarından tekke ve zaviyeler sorumlu olmuştur. Bu tekke ve zaviyelerin işleyişi için Devlet tarafından idari ve iktisadi muafiyetler verilmiştir. Bunların yanı sıra gelirlerin arttırılması amacıyla da vakıflar tahsis edilmiştir. Bu vakıfların talipler tarafından oluşturulanları da olmuştur. Osmanlı Devleti sisteminin bu işleyişi Padişah'tan Padişaha kısmi değişikliklerle birlikte korunmuştur. Ancak II. Mahmut'un 1826 yılında Yeniçeri

Ocağı'nı kaldırdığı dönemde Bektaşî tekkelerini de kapatmasıyla birlikte tekke ve zaviyelere verilen muafiyetler alınmış ve vakıflar da müsadere edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin savaşlar ve baskılar neticesinde Balkanlardaki etkinliğini yitirmesiyle Balkanlardan Anadolu'ya göçler başlamıştır. Ayrıca ifade edilmelidir ki baskının önemli bir boyutu da vakıfların müsadere edilmesidir. Vakıfların müsadere edilmesi, Osmanlı Devleti'nin Rumeli ve Balkanlardaki etkinliğini yitirmesini hızlandıran önemli bir etken olmuştur.

Ali Koçlular'ın bir kısmı, Osmanlı Devleti'nin 1877-1878 (1293 H.) yıllarında Ruslar ile gerçekleştirmiş olduğu 93 Harbi sonrasında başlayarak Anadolu'ya göç etmişler ve Osmanlı Devleti tarafından çeşitli il ve ilçelere (eyalet, sancak, kaza ve nahiye) iskân edilmişlerdir. Ali Koçlular'ın geride kalan kısmı ise hâlen Bulgaristan'daki varlıklarını sürdürmektedirler.

Balkanlarda Ali Koç Baba'nın yanı sıra Seyit olan birçok Horasan Ereninin de türbesi bulunmaktadır. Horasan Erenlerinin yolu birdir, bu yol Hakikat yoludur/Tarikat-i Muhammediye'dir. Yalnızca erkân yani yolun kurallarında ve bu kuralların uygulama biçimlerinde farklılıklar vardır. Ali Koç Baba'nın dışındaki Horasan Erenlerinin erkânları da devam etmiştir. Fakat soyları devam etmemiş yahut takip edilememiştir. Ancak erkânın takibinde zorunlu olmasa da soyun devam etmesi önemli şartlardan birisidir. Çünkü soyun devamı ile erkân daha fazla kontrol ve muhafaza edilebilmekte ve talip topluluklarının hizmetleri de o ölçüde daha isabetli sürdürülebilmektedir.

Balkanlarda bugüne kadar soyu ve erkânı birlikte devam eden ve bilinen yalnızca Ali Koçlular'dır. Böylelikle Ali Koçlular, bugün Balkanlardaki tek Seyit ailesi olarak kabul görmektedirler. Ancak Ali Koç Baba yalnızca Seyit olarak adlandırılıp kabul edilmemekte aynı zamanda Pir olarak da adlandırılıp görülmektedir. Bu hususta dikkat çekilmeli ki Seyit olanların soylarının devam etmediği, kaybolduğu diğer durumlarda Baba adıyla erkânlar devam ettirilmiştir ama Baba olarak seçilenler Pir olarak isimlendirilmemiştir. Burada bahsedilen Baba adlandırması, Bektaşilikteki babalık kurumuyla ilişkilidir.

Ali Koçlular üzerinden, Seyit soyunun devam etmesinin önemsenmesinin birkaç nedeni vardır. Bunlardan ilki yukarıda da bahsedildiği gibi erkânın yani takip edilen yolun kurallarının kontrol ve muhafazasının doğrudan soydan gelen evlatlar

eliyle yapıyor oluşudur. Soydan gelen evlatların Hakikat yolunun erkânını kontrol ve muhafaza ediyor oluşu Hakikat yolunun pir ve talip ilişkileri bağlamındaki devam eden sürecinin araştırmacı tarafından takibini daha sağlıklı kılmaktadır. Bunun yanı sıra bir diğer önemli unsur ise Ali Koçlular'ın Balkanlarda bugüne kadar soyu devam eden tek aile olarak kabul görmeleridir. Ayrıca Ali Koçlular Anadolu'dan Balkanlara ve Balkanlardan Anadolu'ya göçleri de yaşadıkları için bünyelerinde bunların da sonuçlarını barındıran bir ailedir.

Esas olarak yukarıda aktarılan bu nedenler, Ali Koçlular'ı diğer topluluklardan öne çıkararak bu araştırmanın konusu haline getirmiştir. Böylelikle bu çalışma bünyesinde Ali Koçlular ile Hakikatin, göç gibi birçok sonucu olan bir olguyla birlikte pir ve talip ilişkileri üzerinden bugüne uzanışını derinlemesine analiz edebilecek zemine ulaşılmıştır. Ali Koçlular üzerinden takip edilebilen ve derinlemesine nüfuz edilebilen bir zemin ile Hakikatin tarihsel süreçteki seyrinde meydana gelen farklılaşmalar apaçık ortaya çıkmaktadır.

Ali Koç Baba'nın evlatları ve talip toplulukları; Balkanların fethinin nasıl ve hangi şekilde gerçekleştiği, kimlerin hangi bağlamda bu faaliyet içerisinde yer aldığı gibi hususları aktarmakta ve bu konular etrafında kendilerini ilk döneme işaret eden anlatılarıyla mesajın mekânla uyuşmasını sağlamaktadırlar. Ali Koç Baba, altı yüz yıldan daha fazla bir zamanı hatırlatmakta ve Vidin, Niğbolu gibi Tuna boyundaki birçok şehrin fetih hikâyesini dillendirmektedir.

Balkanlarda meydana gelen siyasi ve toplumsal hareketliliklerin en önemli neden veya izah alanı olarak karşımıza çıkan Modernite'nin Hakikat karşısında konumlanması bugüne kadar birçok etki doğurmuştur. Bu çalışmada, ortaya çıkan etkilerin hem tanımlanması hem de görünür kılınması için Ali Koçlular üzerindeki tesirleri pir ve talip ilişkileri bağlamında ele alınmıştır. Doğal olarak bu çalışma Modernite ve Hakikat düzlemleri arasında gidip gelmektedir. Genel olarak sosyal bilimlerin ağırlığı Modernite'den neşet etmiş bu bakımdan da Hakikat ya geri planda kalmış ya da üzeri örtülmüştür. Bu nedenle bu çalışma genel hatlarıyla kimi zaman Hakikati ön plana çıkarmakta kimi zaman da Modernite'nin doğurduğu etkileri izah etmektedir.

Modernite'nin Hakikatin karşısında ve onun etki alanını hedefleyen çabası, varoluşsal alanda yeni ile eskiyi karşı karşıya getirmiş ve bunun sonucunda birçok

çatışma yaratılmıştır. Bu çatışmaların bilincine varılması, Anadolu ve Balkanlar coğrafyasının yüzyıllar boyunca yaşamış olduklarının belirli bir çerçeve dâhilinde anlaşılabilmesi için ilk adım olarak görülmelidir.

Yeni ile Eskinin; iki çatışma unsuru olarak karşı karşıya getirilmesi, yeni ile eskiyi var eden ve birbiri karşısına konumlandıran yapıyla ya da teoriyle olmuştur. Aslolanın yalnızca tek bir yol olması yani gerçekliğin Hakikat olarak tek bir yol üzere olması bu varlık alanının, eskisi veyahut yenisinin olmayacağı anlamına gelmektedir. Ancak bu Hakikat alanına teşebbüs edilen her türlü müspet ve menfi girişim yeniyi yaratmış bunu yaparken eskisini de beraberinde getirmiştir. Böylelikle hem konunun kendisine dair yaratılmış bağlamda hem de yöntemde Hakikatın varlığını ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Böylelikle yeni karşısında ve yeninin öncesinde gösterilenin de yani eskinin de Hakikat değil bizzat yeninin kendisi olduğunun farkına varılmaktadır. Süreç veya zaman bir yanılgıyla ileriye doğru işletiliyormuş gibi gösterilmekte oysa zaman ve mekân bir bütün olarak inşa edildiği için sadece ileriye doğru değil geriye doğru da kurgulanmaktadır. Eski olarak tanımlanan farklı bir zaman ve mekân uzamına yerleştirilmekte bu yerleşime paralel olarak yeni de inşa edilmektedir. Bu durum yeninin lehine eskinin aleyhine işletilmekte yeni varlık alanını eskiye borçlu olmaktadır. Bu borç, yeniyi eski karşısında cazip kılmakta ve erişilmesi arzulanan bir programa dönüştürmektedir. Bunlardan dolayı bilinç düzeyinin toplumsal boyutlarda görünürlüğünü neredeyse kaybettiğini söylemek mümkündür. Çünkü Hakikatın batini ve zahiri varlık alanının bir bütün olarak toplumsal boyuttaki karşılığı bugün gündelik ve sığ zeminlerde yitirilmektedir. Bunun zahiri boyuttaki müsebbibini insanlık tarihi içerisindeki her türlü zeminde görmek mümkündür.

İnsanlık tarihinin her döneminde -geçmişinde ve geleceğinde- yeni diye ifade edilenin kendi eskisiyle birlikte ilerleyişi her ne kadar Hakikatın kendisine; batini ve zahiri boyutlarına ve de yöntemlerine herhangi bir müdahalede bulunamayacak olsa da bugün toplumsal boyutta ciddi yanılgılara neden olmaktadır. Hakikat yolunun ve yöntemlerinin yeninin karşısındaki eski zannediliyor oluşu onunla sürekli mücadeleyi doğurmakta ve yeninin yerini eskiterek yeni durumlara yer açmaktadır. Hakikatın tek bir yolunun olması ve hiçbir şekilde eskisinden ve yenisinden söz edilemeyecek olması onun varlık alanının ezeli ve ebedi olduğu anlamına

gelmektedir. Ancak yeni ve eskiyi var eden yapı ya da teori tam olarak da burayla ilgilenmiş ve her zeminde Hakikatin karşısına kendi varlığını konumlandırmaya çalışmıştır. Bugün bu zeminde girilen her bilinç çabası, bu zeminde olduğu ölçüde yeninin ve eskinin esiri olmakta ve yine o ölçüde de Hakikatten uzaklaşmaktadır.

Modern Bilim tarihinin kurumsal anlamda Modernite ile başlatılıyor olması hasebiyle insanlığın yakın tarihi için yeni Modernite ile başlatmalıyız. Yukarıda bahsedilenlerin insanlığın yakın tarihindeki en derin tezahürü Modernite olmuştur. Postmodernite ise daha da yakın tarih için aynı gayenin farklı tezahürü olarak ifade edilebilir. Hakikat karşısında kendini konumlandıran çabaların ortak bir zeminde bir araya gelişi Modernite ile olmuş ve Modernite, Postmodernite'nin doğuşunu ve bugünü de beraberinde getirmiştir. Böylelikle insanlık tarihinin kaba bir hesaplama son 300 yılının, Hakikatin her türlü tezahürünün yerine Modernite'nin ve Postmodernite'nin getirildiği dönemi olduğunu söylemek mümkündür.

Bireysel boyuttan toplumsal boyuta bunların üstünde ve altındaki her alanda varlık alanını yeni, yeniden yaratmıştır. Öncelikle bütünü tanımlamış, bütünü parçalarına ayırmış, parçaları yeniden tanımlamış, bu parçaları bir araya getirmiş, ortaya çıkan bütünü tanımlamış ve böylelikle önceden elinde olan bütün ile bu yöntemin işleyişi sonucu ortaya çıkan bütünü farklı yapıda farklı yerlerde konumlandırmıştır. Yeninin önceki bütünü kendi tanımlaması sonucu kendisine göre ortaya koyuşu onu eskitmiş ve yeninin eskisini ortaya çıkarmıştır. Daha sonra ortaya çıkan yani belirli değişimler geçiren bütün ise yeni oluşturmuştur. Özneye dönüşen nesne yani Modernite, yenisiyle bu işleyişi sürekli kılmakta hatta gerçekleşme aralığını giderek kısaltmaktadır.

Toplumsal gerçekliğin, her boyutta isimlendirilmesinin ve tanımlanmasının arka planına ve referansına göre farklılaştığını söylemek mümkündür. Tüm bu sistemin yaratılışı, işletilmesi ve idame ettirilişi Hakikatin toplumsal gerçeklik boyutundaki görünürlüğünde ve işleyişinde birçok değişime neden olmuştur. Bu değişimler Hakikatin kendi özünü ilgili değil, onun toplum ve toplumsallık üzerindeki görüntüsü ve işleyişiyle ilgilidir. İşte bu çalışmanın arka planı, konusu ve kapsamı tam olarak burayla ilişkili ve ilintilidir.

Yukarıda izah edilmeye çalışılan eski ile yeni arasındaki paydaşlığın akademik düzlemi ve yapılan araştırmalar neticesinde oluşturulan literatürüne gelince konunun belirsizliği ve zayıflığı görülebilir.

Literatür incelendiğinde, Balkanlardan Anadolu'ya gerçekleşen göçlerin Sosyoloji alanında yetersiz ve sığ bir yere tekabül ettiğiyle karşılaşmakta bu yetersizlik ve sıklıkla yüzleşilmesi gerekliliğini zorunlu kılmaktadır. Bu yüzleşme gerçekleşmediği için göçler sıradan, önemsiz yani Dünya'nın herhangi bir yerinde gerçekleşen Sosyolojik bir olay olarak görülmüştür. Hâlbuki bu göçler ortak bir coğrafyada, kitlesel boyutlarda tekrar ve tekrar gerçekleşmiştir. Bu göçlerin içeriklerinin ve bu göçlerin başladığı ve gerçekleştiği topraklardaki izlerinin araştırılmasına yönelik ilginç bir mukavemet olduğu literatürün zayıflığından anlaşılmaktadır. Tabii bu, Türkiye'deki akademik alanın gelişmesi ve genişlemesiyle de ilgilidir. Yani Göçlerin gerçekleştiği yıllardaki Akademi'nin büyüklüğü ve derinliğiyle de bu konu açıklanabilir. Ancak Balkanlardan Anadolu'ya kitlesel göçlerin gerçekleştiği yıllarda her ne kadar Türkiye'deki akademik alanın yeni yeni geliştiğini, hâlâ tam anlamıyla yeterli olmadığını söylesek bile o dönem yapılan çeşitli alan araştırmalarının olduğunu da yok sayamayız. Bu, Türkiye'deki akademik alanın belirli bir seviyede olduğunu göstermektedir. İbrahim Yasa'nın Hasanoğlu Köyü'nde Mübeccel Belik Kıray'ın da Karadeniz Ereğli'de yürütmüş oldukları araştırmalar buna başlıca örnekler olarak verilebilir. Buradan da anlaşıldığı üzere belirli seviyede araştırma ve çalışmalar yürütecek zemin olmasına rağmen gerçekleşen ve yüzbinlerce insanı etkileyen göçler ulusal düzeyde çalışılmamıştır. Hâlbuki bu konunun birçok ulusal ve uluslararası boyutlarından söz edilebilir. Bu konu, Türkiye Cumhuriyeti'nde çalışılmadığı gibi Balkan Devletlerinde de çalışılmamıştır.

Yaklaşık olarak son 200 yıl içerisinde Balkanlardan (Kırım ve Kafkas göçlerinin Balkanlar üzerinden gerçekleşenleri de dâhil olmak üzere) Anadolu'ya yüzbinlerle ifade edilen nüfus hareketliliği gerçekleşmiştir. Konunun genişliği ve hacminin büyüklüğüne karşılık Balkan Göçmenleri konusu hem ulusal hem de uluslararası Akademi'de yeterince ilgi, alaka ve karşılık bulamamıştır. Buna ek olarak, Türkiye'nin 1950-60'lı yıllarında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi,

İktisat Fakültesi ve Sosyoloji Dergisi'nin Balkan Göçlerini konu edindikleri ve bu hususun yeniden kavramsallaştırılmasını sağladıkları söylenmelidir.

Göçün sürekliliğine ve büyük boyutlarda gerçekleşmesine rağmen araştırmalar dönemsel gerçekleştirilmiştir. Göçmenlerin geldikleri yerlerdeki siyasi tercihler ve iktidarların değişmesine rağmen göçler devam etmiş buna karşın göçmenler konusu o oranda dikkate alınmamış, kaldığı yerden devam ettirilmiştir. Bu büyük değişimler bile Akademi'nin çalışma alanında yer almamıştır. Dünyada ise Yugoslavya'nın dağılmasından sonra -yani oldukça yakın bir tarihte- Balkanlar konu olmuş ve ancak o zeminde göçmenler gündeme gelmiştir.

Balkanlardan Anadolu'ya göç meselesi yalnızca Türkiye'nin meselesi ve sorunu olarak görülmüş, bu yüzden uluslararası düzeyde çalışılmamıştır. Dolayısıyla bu konu da Genel Sosyoloji'nin çalışma başlığı haline getirilmemiştir. Tabii Genel Sosyoloji alanının Balkanlardan Anadolu'ya göçleri gündeme getirmiyor olmasından dolayı da bu konunun çalışılmadığı apaçık ortadadır. Yani iki taraflı bir etkileşim söz konusudur.

Genel Sosyoloji konularını belirleyen merkezler, Balkanlardan Anadolu'ya göç meselesine yeteri kadar yakın olmamış bilakis oldukça uzak kalmışlardır. Bunun yanı sıra da daha çok Avrupa ve Amerika merkezli konuları öncelemiş ve Balkanlardan gerçekleşen göçlerle ilgilenmemişlerdir. Bunun sonucunda Türkiye'deki araştırma ve çalışma yürüten kişiler ve merkezler de bu konudan uzak durmuşlar ve böylelikle Türkiye'de de daha ziyade Avrupa ve Amerika merkezli çalışmaların benzerleri yürütülmüştür. Balkanlardan Anadolu'ya Göç'ün literatürüne eğildiğimizde karşımıza çıkan sonuç budur. Farklı bir yerden de bakacak olursak yüzbinlerce insan bu göçlerden etkilenmiş birçoğu da göçmen olmuştur. Ancak Kemal Karpat'ı hariç tutacak olursak göçmenler, akademik zeminde kendi içlerinden bu meseleleri gündeme getirecek pek fazla kişi çıkaramamışlardır.

Genel itibarıyla Türkiye'deki akademik alanın işleyişi yukarıdaki gibi betimlenebilir. Göç konusunda, Balkanlardan Anadolu'ya nüfus hareketliliklerinin akademide bulduğu karşılık bahsedildiği üzere yeterli değildir. Akademi'nin bu durumu varlık alanının bütününde aynı seyretmektedir.

Alevilik ve Bektaşilik konusuna gelecek olursak bu konu Akademi'de İstanbul Darülfünununda, Akademi dışında ise İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde

çalışılmaya başlanmıştır. Fuat Köprülü, Baha Said, Hilmi Ziya Ülken, Yusuf Ziya Yörükân, Abdülbaki Gölpınarlı gibi isimler bu konunun çalışılmasında öncü olmuşlardır. Bu konuyu Türkiye Cumhuriyeti döneminde çalışan ilk isim diyebileceğimiz kişi ise Prof. Dr. Mehmet Eröz'dür. Daha sonra ilerleyen yıllarda Alevilik ve Bektaşilik konusu 1980'li yıllardan sonra tekrar gündeme gelmiştir. Bugün hala akademinin gündemindeki konulardan birisidir.

Daha dar kapsamda, Balkanlar Alevilik ve Bektaşiliği hakkında yapılan çalışmalar haliyle sayısal olarak daha azdır. Ali Koçlular'a dair literatür de bir elin parmakları kadardır, lisansüstü çalışma ise yoktur. Bu nedenle bu tez ilk olma özelliğine sahiptir.

Bazı çalışmaların odakları Ali Koç Baba ve Ali Koçlular olmasa bile bu çalışmalardan konuya dair bilgi edinmek mümkündür. Bu eserlerin başlıcaları: Ahmet Taşğın'ın Koyun Baba ve Menakıbı, Refik Engin'in Trakya ve Balkanlarda Bektaşilik ve Bektaşi Sürekleri vd. Ayrıca bunların yanı sıra Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi'nin 2004/31 ve 2007/43 sayılarından da Ali Koçlular'a dair bilgi edinmek mümkündür. Derginin 2004/31 sayısı "Ali Koç Babalılar Özel Dosyası"dır. 2007/43 sayısı ise "Bulgaristan Özel Sayısı"dır. Ali Koçlular'a dair literatürün oldukça zayıf olduğunu düşünecek olursak Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi'nin 2004 yılında Ali Koçlular'a dair özel bir dosya hazırlaması oldukça önemlidir.

Bütün bu çalışmaların daha evvelinde Ali Koçlular'a dair Osmanlı Devleti Arşiv Belgeleri'ni ortaya çıkararak Ali Koçlular'ı ele alan Ömer Lütfi Barkan'dır. Bu nedenle kendisinin alana katkısı yok sayılamaz. Ancak Ömer Lütfi Barkan'ın; Fuat Köprülü, Baha Said, Hilmi Ziya Ülken, Yusuf Ziya Yörükân ve Abdülbaki Gölpınarlı ile birlikte zikredilmemiş olmasının sebebi kendisinin daha ziyade İktisat çalışmaları yapmış olmasından kaynaklanmaktadır. Konulara daha ziyade iktisadi temelde yaklaşıyor olmasından kaynaklanıyor olacak ki meseleyi daha sayısal, istatistiki biçimde ele almıştır. Bunun gerekçeleri olarak, konunun resmi kaynaklarla ele alınması ve Ömer Lütfi Barkan'ın yöntem ve yaklaşımının Annales Okulu'ndan besleniyor olması gösterilebilir. Ömer Lütfi Barkan pratik ile diğer araştırmacılar ise pratiği de tanımlayan teoriyle ilgilenmişlerdir. Hâsılı, Ömer Lütfi Barkan resmi belgeleri ortaya koyup pratiğe dayalı yorumlamış olması ve de Ali Koçlular'a dair

bilgileri Türkiye Cumhuriyeti dönemine taşımış olmasından ötürü apayrı bir yerde tutulmalıdır.

Bu tez kapsamındaki konunun literatürdeki karşılığına da genelden özele bakıldığında konunun çalışılmasının elzem olduğu tekrar gerekçelendirilmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Araştırmanın kapsamı ve yöntemine dair bilgiler Giriş başlığı altında verilmiş olsa da burada tekrar değinilecektir. Ancak fazla tekrara düşmemek amacıyla bazı kısımlar kısa tutulacaktır.

2.1. Araştırmanın Kapsamı

2.1.1. Araştırmanın Konusu

Tez araştırması, bugün Bulgaristan sınırlarında kalan -gerçekleştiği dönemde- Osmanlı Devleti'nin bir bölgesinden başka bir bölgesine yani Anadolu'ya göç eden Ali Koçlular olarak adlandırılan Ali Koç Baba ocağı seyitlerini ve talip topluluklarını konu edinmektedir. Ali Koçlular ailesini konu edinişi pir ve talip ilişkileri üzeredir.

Ali Koçlular, Osmanlı Devleti ve Ruslar arasında gerçekleşen 93 Harbi sonrası Alvanlar (Yablanovo) merkezli hareketle Eskişehir, Kütahya ve Tekirdağ'a göç etmişlerdir. Bu çalışma kapsamında Eskişehir'deki seyit ailesi ve talip topluluklarına odaklanılmakla birlikte Yablanovo, Kütahya ve Tekirdağ'daki Ali Koçlular ile de temaslar kurulmuştur.

2.1.2. Araştırmanın Amacı

Tez araştırması ile amaçlanan, kullanılan yöntem ve tekniklerin sağlamış oldukları nüfuz kolaylıkları sayesinde de Ali Koçlular'ın 1877-1878'den bugüne şahit oldukları, yaşadıkları, etkilendikleri ve tüm bunlar sonucu bugünlerini inşa eden temel hususlara ulaşmaktır. Dış unsurların aileye etkileri pir ve talip ilişkileri üzerinde araştırılmıştır.

Sosyoloji'nin toplum ve toplumsallığın araştırılmasına davet eden bakış açısıyla pir ve talip ilişkileri; temsil eden kişi, birey, aktörlerin kişilikleri ile değil

bulundukları statüler ve bu statülerin gereklilikleri; rol, görev, sorumluluk ve prestijler üzerinden takip edilmiştir.

2.1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırma konusu olan Ali Koçlular ile ilgili lisansüstü çalışma (tez) yoktur. Literatür ise hayli zayıftır. Literatürün zayıflığı hususuna, yalnızca Ali Koçlular'a dair çalışmaların azlığı değil Balkanlar Alevilik ve Bektaşiliği ile Balkanlardan Anadolu'ya gerçekleşen göçler üzerine yapılan çalışmaların azlığı da dâhildir. Literatürün zayıflığına katkı sunması açısından bu araştırma önemli olduğu gibi odaklandığı konu ve seçmiş olduğu örneklem için de önem taşımaktadır.

Ali Koç Baba ocağı, Balkanlarda variyetini devam ettiren ocaklar arasında seyit soyu bugüne kadar takip edilebilmiş tek ocaktır. Bu husus, pir ve talip ilişkilerini belirleyen erkânlarının seyitler ile muhafaza, müdafaa edilmiş ve hala sürdürüldüğü anlamına gelmektedir. Ali Koçlular'a dair araştırma tertip edilmesinin önemini bu nedenler oluşturmaktadır. Ali Koç Baba ocağının, Balkanlarda soyu takip edilen son ocak olması bu tezin de ilk olması araştırmanın önemlerini teşkil etmektedir. Bunların yanı sıra Ali Koçlular, zorunluluklar sonucu ortaya çıkan kitlesel göçlerin bir parçası olmaları ve bunun etkilerini taşımaları hasebiyle de hem Göç Sosyolojisi hem Aile Sosyolojisi hem de Alevilik Bektaşilik Araştırmalarının konusu olmaktadır.

2.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın kapsamı, Eskişehir ilinin Seyitgazi ilçesinin Büyükyayla ve Salihler mahallelerinde (köylerinde), Eskişehir il merkezinde ve Kütahya'nın Altıntaş ilçesinin Aydınlar (Eski adı: Batak) mahallesinde ikamet eden Ali Koç Baba evlatları ve talip topluluklarıyla sınırlandırılmıştır.

Balkanlarda (Alvanlar/Yablanovo) ve Anadolu'da (Tekirdağ, Kırklareli) birçok farklı yerde olan Ali Koçlular ile bu çalışmanın yürütülmemiş olması bu

araştırmanın sınırlılıklarından birisidir. Konuya bütün boyutlarıyla nüfuz edebilmek için Ali Koç Baba evlatları ve talip topluluklarının tamamını içine alan bir alan araştırması yapılması gerekmektedir.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Ali Koçlular'ın kurulu anlam dünyalarının arka planına derinlemesine nüfuz edebilmek ve bu arka planın gündelik yaşantılarındaki yansımalarına şahit olabilmek için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Bu kapsamda da alan araştırması organize edilmiştir. Böylelikle alanın kendisinin her türlü dinamiği ile yüz yüze kalınarak Ali Koçlular ile ilgili derinlemesine veri kazanımı sağlanmış olup bu verilerin tasnifi ve analizi daha mümkün kılınmıştır.

Bu nitel araştırmada örneklemin belirlenebilmesi için amaca yönelik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaca yönelik örnekleme, özel durumlar için gerekli bir örnekleme çeşididir. “Amaca yönelik örnekleme, araştırmacının son derece özel ve ulaşılması güç bir nüfusun olası tüm örnek olaylarını belirlemek için geniş bir yöntemler yelpazesi kullandığı rastlantısal olmayan bir örneklemdir” (Neuman, 2014, s. 322). Çalışmalarda, Amaca Yönelik Örnekleme yönteminin başlıca kullanım nedeni birçok örnek olaya ulaşma çabasıdır. Bu örnek olayların belirlenmesinde birçok yöntem kullanılabilmektedir. Bu yöntemleri ise alandan elde edilen karakteristik bilgiler şekillendirmektedir. Bu araştırma kapsamında amaca yönelik örnekleme yönteminin kullanılmasıyla benzersiz örnek olayların tespiti daha ulaşılabilir olmuştur. Bunun sonucunda pir ve talip ilişkilerine odaklanan araştırma için daha isabetli bir örnekleme sahip olunmuştur.

Araştırmanın örneklemini, Eskişehir ilinin Seyitgazi ilçesinin Büyükyayla ve Salihler mahallelerinde (köylerinde), Eskişehir il merkezinde ve Kütahya'nın Altıntaş ilçesinin Aydınlar (Eski adı: Batak) mahallesinde ikamet eden Ali Koçlular oluşturmuştur. Bu kişiler: Dede (Seydi Koç), Cemde hizmet görenler/Taçlı Babalar, muhtarlar, Ali Koç Babalılar Kültür, Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Yönetim Kurulu Üyeleri ve musahipli eşleridir.

Bu tezin bir parçası olarak, 2017 yılında örnekleme oluşturan Ali Koçlular ile ilgili bir projenin hazırlanmasına yardımcı olunmuştur. Bu proje kapsamında 2017 yılının Temmuz ayında Ali Koçlular ile birlikte Eskişehir'den Bulgaristan'a bir haftalık seyahate çıkmıştır. Bu seyahat ile Ali Koçlular'ın 93 Harbi'nden sonra göçtükleri ve o tarihten 2017'ye kadar hiç gitmedikleri Bulgaristan'daki köyleri Sungurlar, Çerkeşli, Alvanlar, Veletler ve Küçükler köylerine gidilmiştir. Alvanlar'da ve civar köylerinde, Ali Koç Baba evlatları ve talip toplulukları hâlen yaşamaktadır.

2.2.1. Veri Toplama Teknikleri ve Verilerin Analizi

Ali Koçlular'a dair araştırma süreci 2017 senesinden başlayarak bugüne (2022) dek sürmüştür. Sürecin tamamı tarihleriyle birlikte bir sonraki başlıkta ele alınmıştır. Bu tez kapsamında bugüne kadar süren alan araştırması, pir ve talip ilişkilerini ele almıştır. Bu süreçte pir ve talip ilişkilerinin, ocak sistemi içerisinde neye karşılık geldiği, nasıl işletildiği ve muhafaza edildiğine dair veriler katılımcı gözlem ve görüşme teknikleriyle toplanmıştır.

Araştırma, alan içerisinde sürece yayıldığı için belirli bir görüşme formu üzerinden veri toplamak yerine gerçekleştirilen görüşmelerde katılımcılara belirli konular etrafında sorular yöneltilmiştir. Esas veri kazanımı ise katılımcı gözlem ile sağlanmıştır. Çalışmanın yoğun gözleme dayalı olduğu söylenebilir. Örneklem ile birlikte Eskişehir'den Bulgaristan'a seyahat düzenlenmiştir. Bu seyahatte, Bulgaristan'da, Eskişehir'de, Büyükyayla ve Salihler'de yapılan gözlemlerden elde edilen verilerin doyum noktasına ulaştığına kanaat getirildiğinde verilerin tasnifi ve analizi gerçekleştirilmiştir. Veriler, konu başlıklarına ayrılarak tasnif edildikten sonra katılımcıların vermiş oldukları verilerin birbirleri arasındaki tutarlılık gözden geçirilmiştir. Böylelikle bir araya getirilen verilerin literatürdeki karşılıklarına da dikkat edilerek analiz gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın odağı yani örnekleme yukarıda da belirtildiği üzere dede (pir), taçlı babalar ve taliplerdir. Bu kişilerin yani örneklemin ifade ediliş biçimlerinden Ali Koçlular içerisindeki hangi statülere karşılık geldikleri aşikârdır. Böylelikle

metodolojik olarak “kaynak kişi” adlandırması kullanılmamıştır. Bireysellikten öte bu fertlerin birleşiminden oluşan bir gruptan veri kazanımı sağlanmıştır. Alanın konuya yaklaşımı ve bu neticede de oluşan gereksinimleri dolayısıyla katılımcıların biyografik bilgileri kaynak kişi nitelendirmesi altında aktarılmamıştır.

Tez araştırması bünyesinde gerçekleştirilen alan araştırmalarında elde edilen veriler belirli bir soru, görüşme formu etrafında şekillenmemiş yanı sıra ve hatta aksine ailenin üyelerinin arasında katılımcı gözlem ile sağlanmıştır. Böylelikle nitel araştırma yapılmış olup bu bünyede de veri toplandığına dair somut deliller (soru, görüşme formu, kaynak kişiler) kullanılmamıştır.

Örnekleme oluşturan kişilerin kaynak kişi adı altında biyografik bilgilerinin aktarılmayışının esas nedeni alanın yaklaşımı itibarıyla olduğu gibi araştırmaya veri kazanımı açısından da bir katkısı yoktur. Araştırmanın odaklandığı yer katılımcıların sosyo-ekonomik düzeyleri değil, Ali Koçlular içerisindeki etkinlikleridir. Böylelikle pir ve talip ilişkileri bağlamında yani belirli statü ve statü grupları arasındaki etkileşimler ekseninde ve onun dışında meydana gelen göç olgusuna, etkilerine, sonuçlarına eğilinmiştir.

Araştırmanın etik kurallara uyup uymadığının kontrolü, takibi için talep edilen kaynak kişiler, görüşme formu bu tez araştırmasının akademik ve ahlaki temellere oturması için gerekli görülmemiştir. Böylelikle etik ve yöntem gereksinimleri sağlanmıştır.

2.2.2. Ali Koçlular ile Eskişehir’den Bulgaristan’a

20-27 Temmuz 2017 tarihleri arasında Eskişehir’den başlayan yolculuk yine Eskişehir’de tamamlanmıştır.

Bu seyahate araştırmanın örneklemini oluşturan, Eskişehir ilinin Seyitgazi ilçesinin Büyükyayla ve Salihler mahallelerinde (köylerinde), Eskişehir il merkezinde ve Kütahya’nın Altıntaş ilçesinin Aydınlar (Eski adı: Batak) mahallesinde ikamet eden Ali Koçlular katılmıştır. Bu kişiler: Dede (Seydi Koç), Cemde hizmet görenler/Taçlı Babalar, muhtarlar, Ali Koç Babalılar Kültür, Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Yönetim Kurulu Üyeleri ve musahipli eşleridir.

Eskişehir’den hareket eden otobüs, Tekirdağ’dan hareket eden otobüsü takip ederek Bulgaristan’ın Sliven (İslimiye) ilinin Kotel (Kazan) ilçesinin Yablanovo (Alvanlar) köyüne 21 Temmuz sabahında ulaşmıştır.

İlerleyen saatlerde çevre köylerden gelen katılımcılarla da birlikte Ali Koç Baba Şenlikleri programı başladı. Açılış konuşmaları yapıldıktan sonra Alvanlar köyü geleneksel kıyafetleri giyinmiş iki ayrı grup tarafından türküler, deyişler söylendi ve halk oyunları sergilendi. İzleyiciler bu grubun okuduğu parçalara eşlik ettiler. Programın bir parçası olarak kurban ve lokma verildi.

Program bitince biraz istirahatten sonra akşam Cem yapıldı. Bu cemde Eskişehir’deki Ali Koçlular’ın Dedesi Seydi Koç ile Alvanlar’daki Ali Koçlular’ın Dedesi Fedail Dede Post’a oturdular. Cem’den sonra Alvanlar’da bir gece kalındı. Alvanlar’daki Ali Koçlular Eskişehir’den, Tekirdağ’dan ve Çorlu’dan gelen misafirlerini kendi evlerinde misafir ettiler.

22 Temmuz tarihinde Alvanlar’dan Ali Koç Baba’nın türbesinin olduğu Niğbolu’ya (Nikopol) hareket edildi. Ali Koç Baba’nın türbesine ulaşıldı ve ziyaret edildi. Kur’an okundu, dualar edildi. Eskişehir’den gelen Ali Koç Baba evlatları ve talip toplulukları duygusal anlar yaşadılar. Hem çok mutlu hem bir o kadar da hüzünlüydüler. Seydi Koç Dede, “babama, gelmek nasip olmadı; dedeciğim yüz yıl sonra geldim, buradayım yanındayım!” diyordu. Türbe ziyareti sonrası türbenin önündeki açık alanda nefesler söylenip semahlar dönüldü. O akşam Niğbolu’da kalındı.

23 Temmuz tarihinde Niğbolu’dan hareket edildi. Plevne’den (Pleven) geçerek Rusçuk’a (Ruse) gelindi. Rusçuk gezildikten sonra Varna’ya doğru yola çıkıldı.

23 Temmuz akşamı Varna’ya ulaşıldı ve orada kalındı.

24 Temmuz tarihinde Balçık’taki Akyazılı Sultan türbesine gelindi ve ziyaret edildi. Oradan Razgrat’a ulaşıldı ve orada kalındı.

25 Temmuz sabahı şehir turundan sonra Demir Baba türbesine gelindi ve türbesi ziyaret edildikten sonra Denizler köyünde bulunan Deniz Ali Baba türbesine gidilip kurban ve lokma verildi. Daha sonra Filipe’ye (Plovdiv) doğru yola çıkıldı.

25 Temmuz akşamı Filipe’ye ulaşıldı ve orada kalındı.

26 Temmuz sabahı şehir turundan sonra Ali Koçlular'ın Eskişehir ve Kütahya'ya göçüp geldikleri köyler olan Sungurlar ve Çerkeşli köylerine uğrandı sonra Hasköy'e (Haskovo) ulaşıldı. Hasköy'ün Tekke köyündeki Otman Baba türbesine gelindi. Türbe ziyaret edildikten sonra kurban ve lokma verildi. Daha sonra Tekke köyünden Hasköy'e gelindi ve şehir gezildikten sonra yola çıkıldı.

27 Temmuz tarihinde Türkiye'ye giriş yapılmış ve öğlen vakti Eskişehir'e ulaşılmıştır.

Resim 2.1. Bulgaristan seyahati.

Hazırlayan: Yüksek Mimar Mehmet Emin Yılmaz, Ankara, 2020.

Bu proje ile birlikte hafıza ve hatıralar güncellenmiş oldu. Bu projenin hazırlanması, uygulanması ve Ali Koçlular'ın bu sürecine şahit olmak, göçü yaşayanların çocukları ve torunlarıyla göçtükleri yerleri keşfetmek araştırmanın verilerini oldukça zenginleştirmiş oldu.

2017 yılındaki gezi sürecinden bugüne kadar çeşitli zamanlarda çeşitli etkinlikler kapsamında Ali Koçlular ile bir araya gelindi. 2018 senesinin yaz aylarında Eskişehir'in Seyitgazi ilçesindeki Seyitgazi Belediyesi'nin düzenlemiş olduğu konser etkinliklerinde buluşuldu. Bu zamanlarda Bulgaristan'daki Ali Koçlular da önceki projenin devamı olarak Seyitgazi'ye iade-i ziyaret gerçekleştirdiler. Seyit Battal Gazi'nin Seyitgazi ilçesindeki türbe ve tekkesini ziyaret ettikten sonra Eskişehir'deki Ali Koçlular'ın Osmanlı Devleti tarafından ilk iskân edildikleri köyler olan Büyükyayla ve Salihler mahallelerine gidildi. Salihler'deki Cem Evi'nde Bulgaristan'dan gelen misafirler ile lokma yendi, kısa bir cem ve muhabbet düzenlendi. 2019 senesinde de Eskişehir'deki Ali Koçlular Ankara'da gerçekleşen düğün merasimime katıldılar.

Tüm dünyayı etkisi altına alan Koronavirüs salgınının yoğun tedbirlerle geçtiği dönemlerde telefon ve internet yoluyla temaslar sürdürüldü. Salgın tedbirlerinin hafiflemesinin akabinde 2021 yılında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin yürütmesiyle Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Alevi Bektaşî Kültürü Anabilim Dalı hocaları ve öğrencileri ile Eskişehir Seyitgazi'ye gidilmiştir. Büyükyayla mahallesinde Ali Koçlular ile bir araya gelindi, kurban kesildi, kesilen kurbanın lokması yenildi ve tertip edilen ceme iştirak edildi. Ardından ilk yapılan cemevine (dedenin evi) gidildi. Duvardaki eski fotoğraflar dedeye soruldu. O fotoğraflardan birinin Seyitgazi'ye ilk göçen ocakzadelerin, Hacı Bektaş Veli Dergâhına gitmeden önce çekindikleri fotoğraf olduğunu söylemiştir.

Alandan elde edilen verilere göre Koronavirüs salgını sürecinde başlıca cem olmak üzere yerine getirilmesi gereken hizmetler sekteye uğramıştır. Dede bu süreçte köyde olmasına rağmen talipler çoğunlukla Eskişehir şehir merkezinde ikamet ettikleri için bir araya gelinememiştir. Koronavirüs sebebiyle Ali Koçlulardan vefat edenler olmuş ve bunlar cemde görevli olanlardan idi. Ancak salgın tedbirleri sebebiyle hizmetleri ifa edecek yeni kişiler seçilememiştir. Bu ziyaret de Ali Koçluların bir araya gelmesine vesile olmuştur.

Bu çalışmanın alan araştırmasının odaklandığı Ali Koçlular Eskişehir'de ikamet edenler olması hasebiyle diğer yerlerdeki Ali Koçlular'dan elde edilebilecek verilere daha ziyade yazılı kaynaklardan ulaşılmıştır. 2021 yılında Ali Koçlulara dair

birçok kaynak, Araştırmacı Yazar Refik Engin aracılığıyla tarafıma ulaşmıştır. Ancak bu kaynakların en başında gelen, kendisinin yoğun çabalarıyla ve başta İbrahim Ercan olmak üzere Tekirdağ'daki Ali Koçluların hoşgörölü yaklaşımları sonucu tarafıma ulaşan Ali Koç Baba ve Erkânı'dır. Ali Koç Baba ve Erkânı ana başlığı, Hacı Molla Hamza Baba ile Otuz Üç Yıl (Anlattıkları, Gördüklerim, Duyduklarım) alt başlığıyla Ali Koçluların erkânına dair bilgiler İbrahim Ercan tarafından kaleme alınmış 2006 yılında da bir araya getirilmiştir. Bu eserin ikmal edilmemiş halinden Refik Engin faydalanmış ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi'nin 2004 yılı Ali Koç Babalılar Özel Dosyası olan 31. sayısındaki "Bir Madalyon Bir Tarih, Ali Koç Baba ve Yaşayan Erkânı" makalesinde yer vermiştir. Bundan dolayı da İbrahim Ercan, 2006 yılında kitapçık haline getirdiği nüshanın önsözünde Refik Engin'e teşekkür etmektedir. Refik Engin'in makalesinde yer verdiği dönem sonrasında eser üzerinde değişiklikler yapılmış ve nihai halinden ilk defa bu tezde faydalanılmıştır.

Eserin gözden geçirilerek bir an önce yayımlanması elzemdir. Bu husus üzerinde de görüşmeler yapılmış olup en yakın zamanda çalışmalar başlayarak önümüzdeki dönemde Ali Koç Baba ve Erkânı kitap olarak yayımlanacaktır. Çünkü varsayılanın aksine bu eser, Ali Koçlular arasında bile yaygın değildir.

Birçok defa ifade edildiği gibi tez araştırması bünyesinde alan araştırmaları yürütölmüş ve bunun için katılımcı gözlem uygulanmıştır. Katılımcı gözlem bünyesinde neler yapıldığından ve nasıl uygulandığından da söz etmek gerekmektedir. Malum olunduğu üzere hem nitel hem nicel araştırmalar için kullanılan çeşitli yöntem ve teknikler vardır. Bu yöntemler arasındaki tercih bizzat araştırmacının kendisine aittir. Konuya yaklaşım farklılıklarının doğuracağı üzere araştırma öncesinde konuya yakın görölen kuramsal yaklaşımlar neticesinde çeşitli yöntemler tercih edilebilir. Yahut belirli bir kuramsal yaklaşım bünyesinden hareketle değil aksine bir kuramsal yaklaşıma varan araştırmalar tertip edildiğinde ise verinin daha sağlıklı nasıl elde edileceği ölçüt olmaktadır. Bu hususlar ile araştırmacının alana dair bakış açısı, alanın durumu ve daha sonraki aşamada araştırma katılımcılarının talepleri ile bazı yöntemler esnetilerek kullanılmaktadır. Ancak araştırmacıya, yerleşik ve alışlageldik akademik nazarla yaklaşıldığında sürekli aynı şeyler talep edilmekte bunun sonucunda da benzer çalışmalar ortaya

çıkılmaktadır. Araştırmacı da alana bu sorumlulukla yaklaştığında nitel araştırma, alan araştırması olduğu hatta katılımcı gözlemin tatbik edildiği söylenen araştırmalar da her tarafı; her tarafla, her tarafıyla hesaplanmış nicel araştırmalar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da akademik araştırma metodolojisine tamamen terstir. Hatta daha da abartılı tabirle ideolojik bir yaklaşımdır.

Aktarılan bu bilinç üzere bu araştırma kapsamında alana dair herhangi bir ön yargı (sadece menfi anlamda değil müspet de olabilir) birikimi oluşmadan Ali Koçlular arasına ve alanına dâhil olunmuş, seyahat edilmiş, misafir olunmuş, cemlerine katılınmış bu süreçte literatür okunmuş, takip edilmiş ayrıca arşiv belgeleri ve erkân gibi harici kaynaklara ulaşılmış böylelikle de elde edilen veriler doyum noktasına ulaştırılmıştır. Alanın içerisinde gözlem yaparak Ali Koçlular arasındaki diyaloglara şahit kalarak gerektiğinde de meseleyi daha da derinleştirmek için sorular sorarak elde edilen verilerden bu tezin tamamında faydalanılmıştır. Yapılandırılmış, yarı-yapılandırılmış, yapılandırılmamış görüşme formlarının tercih edilmeyişinin nedeni alana bizzat dâhil olarak veri toplanmasının, soruların alanın kendi içerisinde oluşmasının beklenmesindendir. Burada soruyla ifade edilen de yine yukarıdaki teknikler içerisinde görülmemektedir. Çünkü akademik çerçevenin, metodolojisinin alanda ve alandakilerle zemine oturması öncelenmiştir. Alandan kopuk alandakinden uzak her türlü yaklaşım bir nevi oryantalist yaklaşımdır. Bilinç dâhilinde gerçekleştirilen bu yaklaşım ve yürütülen alan araştırmaları sonucu tez nihayete ermiştir.

Tez metni tamamlanmış üzerinde düzenlemeler yapılırken 2022 yılı Haziran ayında Ali Koçlular'ın bir kısmı ile tekrar Bulgaristan'a gidilmiştir. 2017 senesindeki seyahat tekrarlanmış o zaman gidilen türbe ve tekkeler bir haftalık sürede tekrar ziyaret edilmiştir. Ali Koçlular, yeniden büyük bir hasretle Nikopol'daki Ali Koç Baba türbesine kavuşmuşlardır. Böylelikle, 2017'den 2022'ye kadar Ali Koçlular ile ilgili verilere ulaşılmış önceden toplanan verilerin geçerliliklerini koruyup korumadığına dair de sürecin takibati sürekli temaslarla sağlanmıştır.

3. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu başlıkta, Pir ve Talip İlişkileri Bağlamında Balkanlardan Anadolu'ya Ali Koçlular başlıklı tezin iç içe olduğu konu başlıkları, bu konu başlıklarının kavramları ve kuramsal yaklaşımları ele alınmıştır. Burada tezin belirli bir zemine oturtulabilmesi için ilgili konu başlıkları belirlenmiş ve bu konu başlıklarının alt başlıklarından da en ilgilileri seçilmiştir. Böylelikle dağınık ve bağlamdan uzak bilgi verilmesinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Ayrıca ifade edilmelidir ki literatürün sağlamış olduğu kavram bütünü ve kuramsal yapıların alanla yeterince ilgili olmadığı ve mevcut durumların tespitinde yetersiz kaldığı saptanmıştır. Günden güne yaşanan ve derinleşen toplumsal değişimler bu husustaki geri dönüşü zorlaştırmaktadır. Yeni kavramsallaştırmalara ve kuramsallaştırmalara ihtiyaç olduğu apaçık ortadadır. Ancak bu eskinin üzerine yeninin eklenmesiyle çözülebilecek bir durum değil zeminin ve sistemin yeniden inşasıyla mümkündür.

Bu tez; Alevilik ve Bektaşilik, Göç, Aile konularıyla ilişkili ve bu konular üzeredir. Bu konu başlıklarındaki, tezin içeriğiyle ilgili olabilecek kavramlar ve kuramlar bu ana başlık altındaki alt başlıklarda aktarılmıştır. Burada hedeflenen, konuyu dağıtmak yahut faydasız bilgi sunmak değil aksine az da olsa ilgili olan her fikri referans ve ifade biçiminden bahsetmektir. Böylelikle bilimin, metodolojinin ve literatürün eksiklikleri ortaya konmuş olacaktır. Yani az ilgili olanların ilgilerinin azlığı da akademi ve araştırmacılar için bir veridir. Çok ifade edilmesi beklenenlerin içerikteki zayıflıkları da yine literatürün zayıflığından, kamunun literatüre olan uzaklığından kaynaklanmaktadır. Tüm bu kazanımlar, ileride tertip edilecek araştırmaların nelere, nerelere ve nasıl odaklanabileceklerine dair yol gösterici niteliktedir.

Tezin, literatürdeki hangi konu başlıklarının hangi kavramlarıyla ne oranda ilgili olduğunun ortaya konması kavramsal çerçevesini oturtacak ve hem tez sahibi hem de okur tarafından konunun bağlamı ve hedefinin saptanmasını kolaylaştıracaktır.

3.1. Alevilik ve Bektaşilik

Türkistan-Horasan irfanında aslolan zahir ve batın ilişkisinin korunmasıdır. Zahirde dedeler, babalar görünür batında ise üçler, beşler, yediler ve kırklar görünür. Bunun ikisinin dengeli ve uyumlu olması gerekmektedir. Bu denge ve uyum Anadolu ve Balkanlarda, bir yol ve binbir sürekle üzere ilerleyip bugüne kadar ulaşmıştır. Bugüne gelince yola ve takipçilerine yönelik çeşitli arka planlar ile tanımlama ve tanımlandırma girişimleri hâsıl olmuştur. Bu girişimler genellikle siyasi ve politik nedenler ve sonuçlar doğrultusunda ortaya çıkmıştır.

Türkistan-Horasan irfanı etrafında şekillenen topluluklar, Osmanlı Devleti'nin dini ve idari yapılanmasındaki değişimlere paralel olarak idari manada Hacı Bektaş Veli Tekkesi etrafında toparlanmışlardır. Böylece bütün toplulukların şeyhlerinin atanması Hacı Bektaş Veli Tekkesi'nin onayıyla gerçekleşmiştir. Bir süre sonra tekke ve zaviyelerin tamamı Hacı Bektaş Veli Tekkesi'ne bağlı gibi algılanmış ve Bektaşî olarak isimlendirilmişlerdir.

Alevilik adlandırılması ise özellikle Cumhuriyet döneminde ön plana çıkmıştır. Tekke ve zaviyelerin kapatılması sonucu Bektaşiliğin yasal anlamda kamusal alanda varlığı mümkün olmadığı için yeni bir tanımlama olarak Alevilik ön plana çıkmıştır. Böylelikle her iki adlandırmanın arka planında da siyasi ve idari bir tasarrufun olduğu söylenebilir. Kızılbaşlık ifadesi için de aynısı geçerlidir.

Bu tanımlamaların aidiyetlik kazandığı zeminin, olgunun kendi varoluşsal alanıyla ilgili olmaması kamuyu ilgilendirmemektedir. Kamuyu ilgilendirmede için kamu görevlilerinin ilgi alanında da değildir. Hâlbuki Anadolu Selçuklu ve Osmanlı devletlerinin kuruluşları ve varlıklarını sürdürmeleri Türkistan-Horasan irfanının takibi ve takipçileriyle mümkün olmuştur. Yolun ve takipçilerinin, Osmanlı Devleti'nin ilerleyen zamanları ve Cumhuriyet döneminde “Bektaşilik ve Alevilik” isimlendirmeleri altında toparlanmaları kamusal işleyişin kolaylığı ve başarısı olarak değerlendirilirken Türkistan-Horasan irfanının takipçileri açısından bir belirsizliğe yol açmıştır. Bugün, Anadolu'da Türkistan-Horasan irfanına bağlı topluluklar Alevi balkanlardakiler ise Bektaşî olarak adlandırılmaya devam etmektedirler. Sorun giderek daha karmaşık bir hal almış ve içinden çıkılmaz hale gelmiştir. Burada ön plana alınması gereken konu, alanın yani Türkistan-Horasan irfanı takipçilerinin

kendi iç dil ve tanımlarının neler olduğudur. Ancak oradaki arka planın da ne oranda ve hangi zeminlerde korunduğu tartışmalı bir konudur. Hakikatin zahiri alanının gündün güne zeminden çekiliyor ve bağlamını kaybediyor oluşu konunun takibini zorlaştırmaya devam etmektedir.

Alevilik ve Bektaşilik kavramlarının içeriklerine ve farklılıklarına değinmek gerekmektedir. Ancak isimlendirmelerinde olduğu gibi tanımlamalarında da ciddi yaklaşım farklılıkları mevcuttur. Bu yaklaşım farklılıkları literatürün kavramsal çerçevesini nihayete erdirmek yerine karmaşayı arttırmaktadır. Meselenin batını boyutunun hesaba alınmayarak girilen her tanımlama çabası eksiktir ve eksik olduğu ölçüde de yanlıştır.

Aleviler, çeşitli bakış açıları sonucunda hakaretimiz nitelendirmelere de şahit olmuşlardır. Selçuklu ve Osmanlı kaynaklarındaki, merkezi otoritenin bu topluluklara dair kullandıkları kavramlara bakıldığında bu anlaşılmaktadır. Bu kavramlar; zındık, harici, rafizi, mülhit, batini ve ehlibidattır. Bugünkü tanımlamalar yetersiz olsa bile olumsuz kavramların etki alanından az da olsa uzaklaşılması memnuniyet uyandırmaktadır (Taşgın, 2019, s. 158). Aleviler aktarılan olumsuz adlandırılmalara da şahit olduktan sonra bir dönem Kızılbaş bir dönem Alevi bir dönem de Bektaşi olarak yahut hepsinden biraz ama aynı kefedede nitelendirilmişlerdir. Kızılbaşlığın, Aleviliğin ve Bektaşiliğin tam olarak neler olduklarına dair ise hâlâ ortak bir zeminde toparlanılamamıştır.

Alevilik; köylü dini, halk İslam'ı, köy Bektaşiliği, kültür, din, mezhep, tarikat, çağdaşlık, devrimcilik, Şamanizm, etnik, ırk vb. kavramlarıyla, içerikleriyle ve çağrıştırdıklarıyla hem akademik hem de ideolojik boyutlarda birçok ifadeyle tanımlanmıştır. Ancak Alevi en yalın haliyle Ali'ye mensup olarak tanımlanabilir. Alevilik ise dini-toplumsal bir gruptur.

“Alevilik bir din değildir ve İslam içerisindedir. Bir mezhep değildir, mezhep ve tarikatlar üstü bir inanış biçimidir. Bu inanış biçimi sadece dinsel yaşamı değil aynı zamanda toplumsal yaşamı da belirlemekte ve düzenlemektedir. Bu bakımdan da Alevilik bir inanç sistemi olarak bu hususiyetleriyle karşımıza çıkmakta ve durmaktadır” (Dedekargınoğlu, 2016, s. 574).

Bektaşilik ise Hacı Bektaş Veli erkânının Balım Sultan tarafından kurumsallaştırılmasıyla ortaya çıkan bir tarikattır. Her Bektaşi, Alevidir ancak her Alevi, Bektaşi değildir. Bektaşilik bir tarikat olduğu için tarikata her isteyen girebilir

ancak Alevilikte anası-babası Alevi olmayan, Alevi olamaz. Ayrıca Aleviliğin kendi içerisindeki ocak ve mürşit-pir-talip ilişkisinin sınırları kesin ve keskin kurallarla belirlenmiştir. “Tarikatta, isteyen, istediği şeyhe intisap eder; Alevilikte, Alevinin babası, ataları, hangi ocağın talibiyse oğul da o ocağın talibidir; başka bir ocağa intisap edemez” (Gölpınarlı, 2016, s. 271).

Alevilik ve Bektaşiliğin tanımlanmalarındaki büyük değişimin önemli bir kanadını da bizzat yolun takipçileri oluşturmaktadır. Akademiye göre buradaki en ciddi değişim köyden kente yaşanan göçlerle olmuştur. Ocak merkezleri ve dedeler yerlerinde kalırken talipler; çok hızlı, çok hareketli ve çok parçalı biçimde dağılmışlardır (Salman, 2018, s. 220). “Modern hayatın homojenlikten heterojenliğe geçişi, dedenin de müstağni kalamayacağı, tevarüs edilmiş haklar yerine ticari kontratlara bağlı sosyal ilişkiler karşısında dedenin rolünü hafifletmektedir” (Shankland, 1999, s. 322).

Talip ile Dede arasındaki mesafenin açılması talibin dededen değil bizzat kentin dinamiklerinden beslenmesine ve yine Talip ile Dede arasındaki mesafenin açılmasına zemin hazırlamıştır. Böylelikle eğitim, siyaset, toplumsal hareketler vb. gibi birçok unsur talipleri etki alanına dâhil etmiş bunun sonucunda da Alevilik tanımları ve Alevi kimliği bunlara referansla yeniden şekillendirilmiştir. “Aleviler, göç öncesi dönemde kendilerini her şeyden önce inanç kimliği ve inanca dayalı farklılıklar içinde tanımlarken, göç ve kentleşmenin etkisiyle buna çeşitli (siyasal, felsefi, ahlaki) modern kavramlar eklenmiştir” (Salman, 2018, s. 330). Böylelikle Alevilerin önemli bir kısmı, Hakikat yolundan uzaklaşmış ve bir nevi; Hakikat yolunun değil Kent yolunun yolcusu olmuşlardır. Kent’in talibi olan Aleviler, zahirde ve batında kentten beslenmiş bunun sonucunda da kentten ve kentin kurumlarından öğrendikleriyle de Hakikat yolunu, dedelik kurumunu ve erkânı sorgulayarak toplumsal statü, rol ve prestijlerini kurgulamışlardır. Bunun sonucunda ciddi eğitimler görmüş, çağdaşlaşmış ve aydın olmuş talipler dede ile aynı statüde hatta daha üstte görülmüş ve Hakikat yolu üzerinde söz hakkına sahip olduklarını ileri sürmüşlerdir.¹ Hiç okul okumamış Ehl-i Beyt’in, hiç okul okumamış ya da üniversite mezunu olmayan torunları yani dedeler, talipleri karşısında cahil yahut

¹ Akademisyenler ve siyasetçiler de bu talipler ile aynı kefiye koyulmalıdır. Hatta bu iki sınıfın işleyişteki payı taliplerinkinden büyüktür.

yetersiz addedilmiştir. Bu nedenle okul okumuş dedeler de kendi kimliklerini dede olmalarıyla değil de okul diplomalarıyla inşa etmektedirler.

Dedelik kurumunun zayıflıyor oluşu; ocağın yerini dernekler ve vakıfların, dedenin yerini ise dernek ve vakıf başkanlarının almasıyla kesinleşmiştir. Yeni yetişen taliplerin, inanç eğitimini değil de toplumsal örgütlenmeleri ve organizasyonları tercih ediyor oluşundan bu anlaşılabilmektedir. Alevilik kimliğini değil de çeşitli ideolojik kimlikleri benimsemeyen ve yoldan beslenmeyen “talip” gün gelmekte ve Alevi kimliğine yönelmektedir. Ancak bunu da Aleviliği ideolojikleştirerek yapmaktadır.

“Modernlik adına yapılan düzenlemeler sonucu bazı kavram ve terimler değiştirilmiş olup bu da yolda bozulmalara sebep olmaktadır: On iki hizmeti tam yerine getiremeseler de on iki hatayı başarmışlardır. Örnek vermek gerekirse: 1) Dede Ocağının yerini Cemevi, 2) Ocak Dedesinin yerini Cemevi Dedesi, 3) Ocak Talibinin yerini Cemevi Üyeliği, 4) Delilin (çerağ) yerini Ampul, 5) Zakirin yerini Sahne Sanatçısı, 6) Semahın yerini Koreografik Gösteri, 7) Musahibin yerini Kankalık, 8) Lokmanın yerini Pakette Yemek, 9) Peyikin yerini Telefon ve E-posta ile Davet, 10) Hakkullahın yerini Dedeye Maaş, 11) Cemdeki Post Dedesinin yerini dedeyi Cenaze Hizmetlisi yapmak, 12) 72 Millete bir nazarda bakmak yerine kendine yakın olana bakmak almıştır” (Dedekargınoğlu, 2016, s. 584).

Alanın acziyeti ve konunun vahameti yukarıda ifade edilenlerin tümüyle ilgilidir.

3.1.1. Ocak

Ocak, Aleviliğin bütün temel özellik ve kurallarını belirleyen sistem; dede-talip ilişkisi de bu sistemin en önemli yapıtaşdır (Salman, 2018, s. 62). Ocak yapılanması; siyasi, itikadi ve liderlik vasıflarına sahip karizmatik önderler öncülüğünde oluşmuştur (Akın, 2017, s. 259). Ocak; tekke, dedenin bağlandığı soy, dedelik, Hz. Fatıma Ocağı, Ehl-i Beyt soyu gibi ifadelerle aktarılmakta ve tanımlanmaktadır (Şukrieva & Aziz, 2015, s. 235). Ocak; tekke, dergâh, ziyaret gibi yapılar değil, bir dede grubuyla o gruba bağlı taliplerin toplamıdır. Yani bir mekân değil, pir ve talip ilişkisinin merkezinde durduğu toplumsal bir yapıdır (Dedekargınoğlu, 2016, s. 581).

“Alevilikte ocak kavramı; dede, seyit, pir, mürşit, rehber gibi adlarla da anılan dinsel hizmetleri gören kişilerin ailelerini, soylarını nitelemek üzere kullanılan bir kavramdır. Bu ailelerden gelenlerin bir dede ocağından geldiklerini de belirtmek üzere ocakzâde kavramı da kullanılmaktadır” (Yaman, 2011, s. 48). Alevilikte dedelik, soy takip etmektedir ancak bu dedenin oğlunun da dede olacağı zorunluluğunu doğurmamaktadır. Bu ifadeyle yalnızca, dede olacak kişinin dedeliğinin soydan gelmesiyle mümkün olabileceği ileri sürülmektedir. Aynı ocaktan yani soydan gelen herkes dede olabilmektedir. Yani dedeliğin ilk şartı seyit olmaktır (Dedekargınoğlu, 2012, s. 110).

Bektaşilik de ise Alevilikteki gibi bir dedelik kurumu değil; ocağa, soya dayanmayan ve belirli aşamaların katedilmesi sonucu seçimle gelen babalık kurumu vardır (Dedekargınoğlu, 2016, s. 576). Bu ifade, Bektaşiliğin Dedegan kolu göz önüne alınarak Babagan kolu içindir. Bektaşiliğin Dedegan kolunda seyit soyu devam etmektedir. Bu Dedegan kolunun, Hacı Bektaş Veli Ocağı’nın devamı ve evlatlarının da ocakzade olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle de akla ilk gelen Tarikat Bektaşilikten yani Babaganlıktan ayrı tutulmalıdır. Yukarıdaki yaklaşımın arka planında Bektaşiliğin seyit soyunun devam ettiği kısmının ocak ve ocakzadelik etrafında algılandığı diğer kolunda ise işleyiş zaten soydan devam etmediği için yukarıdaki gibi ifade edildiği söylenebilir. Bektaşiliğin tarikat kısmı babaganlık mensupları yol evladı veya nefes evladı adlarını almışlardır. Tarikatın yürütücüleri yetkinliklerine göre seçilerek belirlenmektedirler.

Alevilikte esas teşkil eden ocaktır. Yani yapının kendisidir. Yapının, bütünü işleyişi mevcudiyetindeki parçaların sistematik hareketiyle mümkündür. Hak yolunun ocaklar üzere zahir kılınması ile erkânlar sürdürülmektedir. Yolu süren, sürdüren seyit soyudur ve mürşit, pir gibi makam, statü adları vardır. Ocaklar aynı yolu ufak erkân farklılıklarıyla sürdürmektedirler. İsimlerini de bu erkânların sahiplerinden almaktadırlar. Tabii erkân referansı itibarıyla bir insan teşekkülü değildir. Kur’an’dan ve Ehl-i Beyt’ten yine Ehl-i Beyt evlatlarının meseleye yaklaşımları sonucu çeşitlilik kazanan farklılıklar ile ortaya çıkmışlardır. Bu nedenle ocaklar mürşit ve pirlere isimlerini taşımaktadırlar. Burada yolu, erkân ile sistemleştiren içerisindeki çeşitli rol, görev ve sorumlulukları olan statüler ile hizmet gören yapı, kurum ocaktır. O nedenle ocaklarda kişilerin bireysellikleri değil

bulundukları statüler ve gördükleri hizmetler önemlidir. Çünkü en kolay, ilk akla gelen ifadeyle insan ölümlüdür ve o statüyü başkası doldurabilir.

3.1.2. Mürşit-Pir-Talip

Hız. Muhammet'in soyundan gelenler emir, seyyit ve şerif gibi unvanlarla anılmışlardır. Genel olarak Hız. Hasan'ın soyundan gelenler Şerif, Hız. Hüseyin'in soyundan gelenler ise Seyyit olarak isimlendirilmişlerdir. Ancak bu unvanların içerikleri ve kullanımları zamana ve mekâna göre çeşitlilik göstermektedir (Kılıç, 2012, s. 24). Seyyitlerin ocak merkezleri Osmanlı Devleti döneminde çeşitli imtiyazlara sahip olmuşlardır. Ali Koç Baba ve evlatları da imtiyaz gösterilen seyyitlerdendir.

Erkân sahibi pirlar, taliplerinin hizmetini sürdürmekte ve sorunlarına çözüm sunmaktadırlar. Buradaki erkân, eşref-i mahlûkat olmakla başlamaktadır. Yürütölen hizmetin ve sunulan çözümün temel dayanak noktası burasıdır. İşte burada, “bütün faaliyet alanı bir mekân olarak pirden talibe doğru akar, zaman olarak da cemde mümkün kılınır” (Taşğın, 2013, s. 220).

“Alevi birey, dedesinin (pirinin) talibidir. Dede, mürşidinin (ocak lideri) talibidir. Mürşit ise yolun talibidir. Tarikatın postu (en üst makamı) İmam Hüseyin'dedir; ancak o da yola taliptir. Çünkü ulu olan yoldur” (Salman, 2018, s. 64). Böylelikle yola hizmet anlamında herkes eşitken yolun ve taliplerinin hizmeti anlamında mürşitler ve pirlar hizmet hiyerarşisinde öne çıkmaktadırlar.

Dedelik, Aleviler için temel kurumdur. Dedelerin soyu ve görevleri, Hız. Âdem'den Hız. Muhammet'e kadar ulaşan silsileye bağlıdır (Taşğın, 2019, s. 107). Bu silsile mürşit ve pir ocaklarıyla devam ettirilmekte Aleviler, dini önderleri arasında üstünlük aramamaktadırlar. Bu “eri erden seçen kördür” ifadesiyle aktarılmaktadır. “Erler arasındaki üstünlük ancak erlerin kendi arasında olur ve bu nedenle de talipler “gerçek erler” arasında bir üstünlük aramaz ve hepsini bir görürler” (Taşğın, 2013, s. 65).

Alevilikte ocaklar arasında hiyerarşi vardır. Burada hiyerarşiden kasıt büyüklük, üstünlük değildir. Sistemin işleyişinin parçalar arasındaki etkileşimler ile

bütünü oluşturmaları için gereklidir. Talipler pire pirler de mürşitlere bağlıdır. Başka bir deyişle talipler dedelerinin, pirlerinin ocağına pirler de mürşitlerinin ocağına intisaplıdır. Pirleri taliplerinin hizmetlerini; ikrarlarını, görgülerini vd. sürdürmekte mürşitler de hem kendi taliplerinin hem de pirlerinin hizmetlerini görmektedirler.

Sistemin yani yolun kendi içinde birçok kuralları vardır. Bu hususta örnek vermek gerekirse bir talip kendi pir ocağını aşıp mürşit ocağına gidemez yani pirini geçip pirinin mürşidine bağlanamaz. Pir ocağı mürşit ocağının taliplerine mürşitlik yapamaz. Bir talip de kendi dedesinin izni ve gittiği ocağın dedesinin onun dedesinin izni olduğundan haberi olup da izin vermeden, misafir olduğu yerdeki ocağın cemine katılamaz. Böylelikle sistem, bünyesindeki her parçanın birbirleri arasındaki etkileşimleri belirlemekte ve takip etmektedir. Erkânlar içerisinde olduğu gibi erkânlar arasında da her şey kurala tabidir. Bu kurallar da mürşit ve pirler eliyle takip edilmektedir. Uyulmadığı takdirde her hizmetin görüldüğü cemde mahkeme kurulur ve gerekli görülen yaptırım kesinleşir. Bu yaptırım genellikle talibin cemlerden uzaklaştırılması ile başlamakta hatasını anlaması ve tekrar etmeyecek bilince ulaşması sonucu cemlere dâhil edilmesiyle sonlanmaktadır. Böylelikle ocaklar, statü sahiplerinin uygulamış oldukları ama herkesin sorumlu olduğu erkânlar ile kendi kendine yeten, bütünü besleyen ve bir arada tutan yapılardır.

3.1.3. Erkân

Erkân, Arapça rûkn (direk) sözcüğünün çoğuludur (Şukrieva & Aziz, 2015, s. 101). Yani erkân, yolun temel direkleri olarak yorumlanabilir. Pir ve talip ilişkileri, yol üzere erkân ile inşa edilmiştir. Erkân yolun kurallarıdır ve bu kurallar, pir-talip oluşun ve birbirleri arasındaki etkileşim örüntülerinin varlık alanı için vazgeçilmezdir. Talibin eşiyle birlikte dedeye ikrarıyla başlayan bu süreç talibin erkâna uyması ve uygulamaları da yerine getirmesiyle devam etmektedir. Erkân uygulamaları ile talibin görgüsü dedesi tarafından yapılmakta böylelikle yola bağlılığın, sürecin sürdürülmesinin ve dede-talip ilişkilerinin canlılığı ve tazeliği korunmaktadır.

Alevilik ve Bektaşilikte yol aynı ancak erkânlar farklıdır. Erkân farklılıklarındaki temel kavramlar; musahip, tarik ve pençedir. Erkan farklılıklarının izahı; musahipli olup olmama, tarikli ya da pençeli olup olmama nitelendirmeleri üzerinden sağlanmaktadır.

Musahiplik en genel tanımıyla yol kardeşliği anlamına gelmektedir. Çocukluk döneminden beri tanışan, aynı zaman ve mekâna muhatap olan, aynı sosyo-ekonomik düzeye ait olan iki evli çiftin yol üzere kardeşlik anlaşması ve ilanıdır. Musahiplik ceminde dede ve taliplerin önünde bu kişiler tarikten ya da pençeden geçirilerek birbirlerine musahip kılınırlar. Böylelikle iki taraf birbirlerinin her şeyinden erkân ve ocağa karşı sorumlu olurlar. Musahiplik oldukça mühimdir, zorunluluk durumlarında erkânın aksamaması için görevlendirilen dikme babanın, dedeye vekâleten birçok görevi yerine getirebilirken musahiplik cemini yaptırabilmesinden da anlaşılmaktadır.

Tarik, erkân çubuğudur. Dede taliplerinin hizmetini görürken onları tarikten geçirmektedir. Burada herhangi bir çubuk değil de el kullanılıyorsa buna da pençe denmektedir.

Musahip, tarik ve pençe uygulamalarının kendi içlerinde de farklılıkları mevcuttur. Tarik yani erkân çubuğundaki farklılıklar ise kullanılan çubuğun hangi ağaçtan, hangi uzunlukta ve hangi niteliklerde olduğuna göre değişmektedir. Erkân çubuğu genel olarak 80 ile 120 cm boylarında bir ağaç dalıdır. Bu ağaç dalının hangi ağaçtan olduğu coğrafyaya ya da ocaklara göre değişmektedir. “İnanç sistemine göre değnekte kırk boğum, budak olması gerekmektedir” (Şukrieva & Aziz, 2015, s. 105). Anadolu’da tarik, “on iki boğum olarak ardıc ağacından kesilerek yapılmakta ve özel bir kılıfta saklanmaktadır” (Engin, 2004, s. 47). Pençe uygulaması yapılan bazı ocaklarda pençenin yanı sıra tarik kullanılırken bazı ocaklarda da tarik hiç yer almamaktadır. Eklenmelidir ki musahiplik için Fetih Suresinin 10. Ayetine delil gösterilmektedir (Koca, s. 34)’ten aktaran (Engin, 2004, s. 47). Tarik ise Tarık Suresinin 1-4. Ayetlerine dayandırılmaktadır (Şukrieva & Aziz, 2015, s. 105).

Erkân içerisinde cem ve kurban birbirine bağlıdır. Herhangi bir şey zahiri âlemde gerçekleştirilirken batını âlem de buna kurban ve cem ile muhatap ve şahit kılınmaktadır. Karar verilir, kurban tığlanır (kesilir) ve cem yapılır. Böylelikle işleyiş

tamamlanmış olmaktadır. Kurban ve cemler genellikle yazın tarım faaliyetleri bittikten sonra başlamaktadır.

Aleviler’de sunulan birçok lokma vardır. Bunlar temelde kanlı ve kansız olmak üzere ikiye ayrılmaktadır ya da kurban ve kansız kurban olarak ifade edilebilir. Kurbanların da birçok çeşidi vardır. Bunlar: Âdem Ata Kurbanı (Tosun), İsmail Kurbanı (Koç), Cebail Kurbanı (Horoz), İsrail Kurbanı (Keçi), Şuayip Peygamber Kurbanı (Camış), Veysel Karani Kurbanı (Deve), Eyüp Peygamber Kurbanı (Güvercin) (Taşğın, 2011, s. 339). Kurbanlar hangi hizmet için kesildiyse o hizmete dâhil olacaklar ve kurban lokmasından yiyecekler de ona göre seçilmektedir. Mesela görgü cemi için kesilen kurbandan yalnızca görgülüler, musahiplik cemi için kesilen kurbandan da yalnızca musahipli olanlar yiyebilmektedir (Taşğın, 2011, s. 341).

3.2. Göç Sosyolojisi Kavramları ve Kuramları

Göç, en basit haliyle nüfus hareketleri olarak tanımlanabilmektedir. Nüfus hareketlilikleri insanlık tarihinin her döneminde yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir. Göç, mikro ve makro boyutlarda çeşitli nedenler sonucu ortaya çıktığı gibi çeşitli sonuçları da yaratmaktadır. Göç’ün öncesinde ve sonrasında her yaşanan; aileler, topluluklar, toplumlar, kurumlar ve devletler üzerinde ciddi etkiler doğurmaktadır. Yani göç, her türlü organizmanın en kökten yaşamış olduğu toplumsal değişimdir.

Göç, etki ve tepki alanlarıyla toplumsallığın merkezinde geri alınamaz izler bırakmakta bu da onu Sosyoloji’nin temel çalışma konularından birisi haline getirmektedir.

“Göç; insanların sosyal, ekonomik, siyasi veya doğal nedenlerden dolayı coğrafi olarak yer değiştirmesi biçiminde tanımlanabilir” (Adıgüzel, 2016, s. 1). Bunun yanı sıra Göç, “uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmektir. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna; mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış

kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir” (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2009, s. 22).

“Göç sadece yaşanan fiziksel mekânın değiştirilmesi değil, sosyal yapının bütün unsurlarını da dönüştüren önemli bir sosyal olgudur. Göç sürecine katılanlar, tekrar bir sosyalleşme yaşayarak hayatlarındaki bütün ilişkileri yeniden kurmak zorunda kalmaktadır” (Adıgüzel, 2016, s. 1). Buna istinaden “Göç, bir anlamda sebep ya da sonuç olarak, sosyal değişme ve gelişmenin göstergelerinden biri olup kültür değişimlerine yol açan bir unsurdur” (Adıgüzel, 2016, s. 11).

Bu nedenle, Ali Koçlular’ın Balkanlardan Anadolu’ya göçlerinin çalışılması önem teşkil etmiştir.

Göç’ün ortaya çıkış nedenlerine, gerçekleşikten sonraki sonuçlarına, nereden nereye, ne kadar sürede ve sıklıkta gerçekleştiğine ayrıca bu süreçteki göçmenin durumuna göre de göç türleri, kategorileri oluşturulmuştur. Böylelikle göç gibi makro boyutlara ve içeriğe sahip bir olgu daha anlaşılabilir ancak daha parçalı kılınmıştır.

Göç türleri: Amaç (Ekonomik/Ekonomik Değil), Alanı (İç Göç/Dış Göç), Göçü Tetikleyen Unsur (Zorunlu/Gönüllü), Süre (Geçici/Sürekli), Son Yerleşim Yeri (Transit/Yerleşik), Yasal Statü (Yasal/Yasadışı), Göçmen Özelliği (Vasıflı/Vasıfsız), Boyutu (Bireysel/Kitlese) (Adıgüzel, 2016, s. 20).

Yukarıdaki göç türlerinden yalnızca tezin bağlamıyla ilgili olan alt başlıklara değinilecektir. Bunlar: Zorunlu Göç ve Gönüllü Göç, Kitlese Göç ve Bireysel Göç, İç Göç ve Dış Göç.

Göçmeni göçmen yapan göçün ortaya çıkışında, göçmen iki farklı yaklaşım göstererek göçmen olmaktadır. Esasında göstermiş olduğu yaklaşımlardan bir tanesine mecbur bırakılmaktadır. Diğer yaklaşımını ise kendi talebi doğrultusunda yaratmaktadır.

Göçmenin mecbur bırakıldığı göç türüne yaygın olarak Zorunlu Göç dendiği gibi Zorla Göç de denmektedir. Zorla Göç,

“Doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketini tanımlamak için kullanılan genel terimdir. (Örn. mültecilerin, ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin hareketleri ve doğal, çevresel, kimyasal, nükleer

felaketler, açlık ya da kalkınma projeleri nedeniyle gerçekleşen hareketler)” (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2009, s. 69).

Gönüllü Göç ise Zorunlu Göç’ün tam ters durumu olarak gönüllülük esası ile ortaya çıkmaktadır. Günümüzde daha çok ekonomik taleplerin sonucu olarak görülmektedir.

Gerçekleşen göç, boyutuna yani niceliksel büyüklüğüne göre kitlesel ve bireysel olarak ikiye ayrılmaktadır.

“Kitlesel/Toplu Göç: Yüksek sayılarda ani insan hareketidir” (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2009, s. 37). Kitlesel Göç, Akın olarak da nitelendirilebilmektedir. “Akın: Yabancıların bir ülkeye sürekli olarak ve yüksek sayılarda giriş yapmalarıdır” (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2009, s. 2).

Bireysel Göç ise “Kişilerin bireysel olarak veya aileleriyle birlikte göç ettiği durumlardır. Kitlesel programların aksine, bu gibi hareketler genelde kişinin kendisi tarafından finanse edilir veya bireyler, örgütler veya Devletlerin desteğiyle gerçekleşir” (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2009, s. 5).

Kitlesel göçleri -çoğu zaman- zorunlu göç olarak nitelendirmek yerinde olacaktır. Çünkü -genel olarak- ani ve kitlesel nüfus hareketlilikleri ancak zorunluluk sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Göç; başladığı ve bittiği konumların nerede olduklarına, göçün bu konumlar itibarıyla nereden nereye olduğuna göre İç Göç ve Dış Göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

“İç Göç: Yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde insanların ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine göç etmeleridir. Bu göç, geçici veya daimi olabilir. İç göçmenler, menşei ülke içinde yer değiştirirler ama yine menşei ülkede kalırlar. (Örn. kırsal alandan şehre göç)” (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2009, s. 27).

Dış Göç ise menşei ülkeden dışarıya, başka bir ülkeye gerçekleştirilir yani uluslararası boyutlardadır.

İlhan Tekeli’ye göre “Göç temelde Modernite’nin bir kavramıdır”. Çünkü

“genelde tarım toplumlarında insanlar toprağa bağlı oldukları için nüfusun yer değiştirmesi bireyin kendi iradesiyle olmaz. Eğer göç bireylerin kendi istekleriyle yer değiştirmesi ise bu kategorinin ortaya çıkabilmesi için modern toplumun, ulus devletin ve özgür bireyin oluşması gerekir. Böyle olunca da iç

göç modern toplumların insan-yer ilişkisinin düzenlenmesinde yararlanabilecek bir kategori olarak gelişmiştir” (Tekeli, 2011, s. 42).

Osmanlı Devleti döneminde Balkanlardan Anadolu’ya gerçekleşen göçlerin bir Osmanlı coğrafyasından başka bir Osmanlı coğrafyasına olduğu gözetilirse bu göçler iç göç olarak nitelendirilmelidir. Bu iç göç nitelendirmesi Osmanlı dönemi göçler konuşulduğunda bugün için de geçerli olmalıdır. Aksi hâlde bugünün şartlarından geçmişin okunması konuyu ulaşılmaz ve anlaşılmaz kılmaktadır.

Modernite’nin Osmanlı coğrafyasını etkisi altına almasıyla kavramsal çerçeve ve müktesebatta yaşanan değişimler ulus-devletleşme sürecinde tekrarlanmış sonucunda da kavramsal çerçeve ve müktesebatta köklü değişimler yaşanmıştır. Önceden Osmanlı Devleti’nin siyasi, coğrafi ve toplumsal alanına göre kavramlar üretilip kullanılırken artık bu müktesebat öncesine nazaran oldukça dar bir alana sıkıştırılmıştır. Bunun sonucunda da Balkanlardan Anadolu’ya yaşanan göçlerin nitelendirilmesi -her alanda da olduğu gibi- değişmiştir. Balkanlardan Anadolu’ya gerçekleşen nüfus hareketlerine önceden Hicret denirken sonra İç Göç sonra da Dış Göç denmiştir. Yani, “eskiden iç olan birden dışa dönüşmüştür” (Tekeli, 2011, s. 44). Bu yaklaşım sistemi, varlığını derin ama bir o kadar da görünür zeminlerde hâlen devam ettirmektedir.

Göç kuramları; Temel Kuramlar, Ekonomik Temelli Göç Kuramları ve Sosyo-Kültürel Göç Kuramları olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Temel Kuramlar; Ravenstein’in Göç Kanunları (1885), Everett Lee’nin Göç Kuramı (1966) ve Petersen’in Göç Tipleri’nden (1958) oluşmaktadır. Ekonomik Temelli Göç Kuramları; Neo-Klasik Ekonomi Kuramı, Yeni Ekonomi Kuramı ve İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı’dır. Sosyo-Kültürel Göç Kuramları ise Denge Kuramı, Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) Kuramı, Göçmen İlişkiler Ağı (Network Kuramı) ve Göç Sistemleri Kuramı’dır.

Bu çalışma kapsamında hem Balkanlardan Anadolu’ya gerçekleşen göçlerle aynı zamana dek gelmeleri hem de Göç Kuramlarının temelini oluşturmaları hasebiyle yalnızca Temel, Klasik Kuramlara değinilecektir. Ayrıca tez konusuyla ilgili içeriklere sahip olmaları da tercihin bu yönde ağırlık kazanmasını sağlamıştır.

Göç çalışmalarının temeli, Ravenstein’in 1885’te ortaya koymuş olduğu “The Laws of Migration” (Göç Kanunları) çalışmasıyla atılmıştır. Ravenstein çalışmasını

1871 ve 1881 yıllarında yapılan İngiliz nüfus sayımı verileri üzerinden ortaya koymuş ve yedi göç kanunu belirlemiştir. Bu kanunları 1885 ve 1889 yıllarında yayımladığı Göç Kanunları başlıklı iki makalesinde yedi madde halinde literatüre sunmuştur. Bunlar: Göç ve Mesafe, Göç ve Basamakları, Yayılma ve Emme Süreci, Göç Zincirleri, Doğrudan Göç, Kır Kent Yerleşimcileri Farkı, Kadın Erkek Farkı (Adıgüzel, 2016, s. 23-25).

Ravenstein'ın göç kanunları ilk olma özelliğini taşıdığı için kendisinden sonra gelecek çalışmalara zemin teşkil etmiştir.

Everett Lee'nin Göç Kuramı (1966), itme ve çekme kuramıdır. Temelde itme ve çekme vardır, kuram bu iki kavram ve olgu üzerine inşa edilmiştir. Yani hem mevcut konumda hem de gidilen yerde göç eylemini yaratan itme ve çekme kuvvetleri mevcuttur. Lee, göçmenden çok göçün kendisiyle ilgilenirken göçmenin de göz ardı edilmemesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu hususta da Ravenstein'a ek olarak bireylerin rasyonel tercihlerine dikkat çekmektedir. Ona göre göçü belirleyen iki temel faktör vardır ve bunlar kişisel (mikro) ve kişisel olmayan (makro) faktörlerdir. Göç'ü başlatan ise dört temel faktörden söz etmektedir: Yaşanan yerle ilgili faktörler, gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, işe karışan engeller, bireysel faktörler (Adıgüzel, 2016, s. 25-26).

Türkiye'de köyden kente yaşanan göçlerin ilk dönemlerinde yürütülmüş çalışmalarda Lee'nin Göç Kuramı'ndan fazlasıyla istifade edilmiştir (Salman, 2018, s. 79). Ancak Lee'nin kuramı çeşitli hususlarda eksik görüldüğü için eleştirilmiştir.

Lee'nin itme ve çekme kuramının bazı eksikliklerini, Petersen "A General Typology of Migration" (Bir Genel Göç Tipolojisi) (Petersen'in Göç Tipleri diye de ifade edilmektedir) (1958) makalesiyle tamamlamıştır (Salman, 2018, s. 79).

Petersen göçleri dört ana sınıfa ayırmıştır. Bunlar; ilkel, zoraki, serbest ve kitleseldir. İlkel göçlerin doğa baskısı sonucu zoraki göçlerin ise sosyal durumun yapmış olduğu baskılar neticesinde ortaya çıktığını söylemektedir. Petersen'in göç tiplerinde en öne çıkan zoraki göç tipidir. Serbest göç ile ifade ettiği de bireyin kendi kararıyla gerçekleştirdiği göçtür. Son olarak Petersen'a göre kitlesel göç ise serbest göç gerçekleştirenlerin geride bıraktıkları çevrelerine memnuniyetlerini anlatmaları sonucu zincirleme göçün başlamasıyla gerçekleşmektedir (Adıgüzel, 2016, s. 26-27).

Petersen'in göç tiplerinden zoraki, zorlayıcı veya zorunlu göç tipinin diğerlerine nazaran daha fazla ön plana çıkmasının nedeni göçün farklı nedenlerine yöneltmiş olduğu bir sorudur. Bu soru:

“Bütün insanlar (ya da göçmenler) doğal olarak aynı ise neden bazıları göç ederken diğerleri etmez?” “Ona göre tarihsel şartlar ve ekonomik etmenler oldukça önemlidir; fakat göç sürecinde bireysel ve sınıfsal farklılıklar, dini baskı ve özgürlüklerin ihlali gibi siyasal etmenler de etkilidir” (Salman, 2018, s. 79).

3.3. Aile Sosyolojisi Kavramları ve Kuramları

Aile evrenseldir ancak evrensel tanımını yapmak oldukça zordur bu nedenle de birçok tanımı vardır. Bu çalışma kapsamı için literatürdeki iki aile tanımına değinilecektir.

“En genel tanımıyla aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan neslinin devamını sağlayan; toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı; karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı; o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran; biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir.” “Aile kurumunun farklı yer ve zamanlarda farklı görünümüne taşımasının nedeni, onun içinde bulunduğu kültürlerin farklılığıdır. Toplumsal yapıda etkili ve egemen olan ilkelerin değişmesiyle birlikte ekonomik, siyasi, dini ve ahlaki alanlarda görülebilecek değişimler aile kurumunun da yeniden şekillenmesine yol açmaktadır” (Dündar, 2016, s. 40).

Toplumsal yapının en temel birimi olan aile böyle olması hasebiyle her türlü toplumsal değişimin çıkış noktası ve hedefi haline gelmektedir. Bu durum aile bünyesindeki herhangi bir farklılaşmanın toplumsal yapının bütününe etkileyeceği ve toplumsal yapıdaki herhangi bir değişimin de ailenin mevcut yapısını etkileyeceği anlamına gelmektedir. Aile'nin toplumu direkt olarak etkilediği organizasyonu, sosyalizasyon/toplumsallaşma/sosyalleşmedir. Toplumsal yapının, sistemin genel işleyişinden etkilenen, ona göre şekillenen ve ona göre şekillendiren aile; toplumun yeni üyelerini meydana getirmektedir. İnsanın, toplumun ve toplumsal organizasyonun üyesi kılınması aile eliyle olmaktadır. Böylelikle tarihsel süreç içerisinde birikerek ilerleyen kültür, gelenek, din vd. gelecek nesillere aktarılmaktadır. Esasında gelecek nesiller her anlamıyla ailede yahut aile eliyle meydana gelmektedir. Bu durum aileyi oldukça kritik bir noktaya yerleştirmektedir.

Toplumsal değişimlere neden olan her olgu aile ve aile içi ilişkileri yeniden tesis etmektedir. Burada köklü değişimlere neden olabilecek olgulardan birisi de göçtür. Her göç türünde olabileceği gibi örneğin savaşlar ve kentleşme sonucu yaşanan göçler ailenin maddi ve manevi alanını değiştirmiştir. Gündelik hayat dinamiklerinin değişmesi, köyden kente yaşanan göçler aileleri genel itibarıyla geleneksel geniş aile tipinden çekirdek aileye evirmiştir. Bu konu -diğer aile türlerinin aksine- Balkanlar ve Anadolu'daki hemen hemen her aileyi ilgilendirebileceği gibi bu tezin örneklemini de ilgilendirmektedir. Bu nedenle aile türlerinden yalnızca geleneksel geniş aile ve çekirdek aileye değinilecektir.

Geniş ailenin “geleneksel” olarak nitelendirilmesinin nedeni bugün de geniş ailelerin mevcut olmasıdır. Buradaki geleneksel geniş aile sanayileşme öncesi tarım toplumlarında iş bölümü ve dayanışmanın had safhada olduğu bireyin değil aile yapısının önemsendiği aile türüdür.

“Özellikle sanayi öncesi toplumlarda ve kırsal yörelerde görülen geleneksel geniş aile, geniş akrabalık bağlarını içermekte ve birçok üyeden oluşmaktadır. Geleneksel geniş ailede çocukların evlendikten sonra bile eve yakınlıklarının korunması sağlanarak aile bağlarının güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Aile üyeleri zamanlarının büyük bir çoğunluğunu bir arada geçirmekte ve dayanışma, biz duygusu ön plana çıkmaktadır” (Dündar, 2016, s. 49).

Ayrıca “Aile üyelerinin toplum içindeki statüleri de aileleri tarafından belirlenmektedir”. Bunun yanı sıra “Aile içerisinde bütün üyelerin rolleri belirlidir. Üyelerine dini bilgi ve pratikleri öğretmekle kalmaz aynı zamanda üyelerinin ibadet ve dini pratikleri yerine getirip getirmediğini denetlemektedir” (Dündar, 2016, s. 50).

Çekirdek Aile ise toplumun temel çekirdeğini oluşturmaktadır. Ancak buradaki toplum sanayi toplumdur. Parsons’a göre çekirdek aile sanayi toplumunun ihtiyaçlarını karşılayacak konuma sahiptir. Esasında bunun için gelişmiş ve geliştirilmiştir. Ancak buna rağmen Parsons’a göre, çekirdek aile yetişkinler ile çocuklar arasında sınırlı da olsa kalıcı duygusal ilişkiler kurma olanaklarını muhafaza etmektedir (Marshall, 2014, s. 113). Bu açıklamanın getiriliyor oluşu konunun vahametine işaret etmektedir.

“Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile, sanayi devrimi sonrası kent toplumlarının aile yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Çekirdek aileyi geleneksel geniş aileden ayıran en önemli özellik hem üye sayısının hem de işlevlerinin geleneksel geniş aileye oranla daha az oluşudur. Geleneksel

geniş aile yapısı içerisinde yer alan yakın akrabalar çekirdek ailede yer almamakta böylelikle de verilen kararlar üzerindeki etkileri azalmaktadır.” “Çekirdek ailenin iki temel işlevi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, insan türünün devamını sağlamayı amaçlayan üreme işlevi ve çocuğun toplumsallaştırılması; ikincisi ise aile üyelerinin psikolojik doyumunun sağlanmasıdır. Geleneksel geniş aileye özgü diğer işlevler çekirdek ailede ya tamamen ortadan kalkmış ya da etkisi azalarak diğer toplumsal kurumlarca üstlenilmiştir” (Dündar, 2016, s. 50).

Aile Sosyolojisi kuramları hususuna gelecek olursak Sosyoloji’nin çeşitli zeminlerindeki teori, kuram ve yaklaşımların hemen hemen hepsi aile konusuyla ilgilenmektedir: Yapısal Fonksiyonel (İşlevsel) Yaklaşım, Sistem Yaklaşımı, Sembolik Etkileşimcilik, Kurumsal ve Tarihsel Yaklaşım, Çatışma Kuramı, Mübadele Kuramı, Gelişimsel Yaklaşım, Feminist Kuram. Bunların yanı sıra da Ulrich Beck, Elisabeth Beck Gernsheim ve Bourdieu’nun aile konusuna yaklaşımları Aile Sosyolojisi’ndeki yeni bakış açıları olarak görülmektedir.

Tez konusuyla ilgili oldukları düşünüldüğü için Sistem Yaklaşımı ile Kurumsal ve Tarihsel Yaklaşımın aile konusuna nasıl eğildiklerine değinilecektir. Ancak daha önceden de söylendiği gibi yeni kuramsal yaklaşımların inşa edilmesi gerekmektedir.

Sistem, birçok parçanın bir araya gelmesi ve bu parçaların belirli sınırlar içerisinde birbirlerine uyumlu hareket etmeleriyle ortaya çıkmaktadır. Parçalar arasında doğrudan veya dolaylı ilişki mutlak şartta vardır.

Sistem yaklaşımında aile de bir sistem olarak kabul edilmektedir. Aile, bireylerin pozisyonları işgal etmesiyle meydana gelmekte ve birbirleri arasındaki ilişkinin disiplinli sürdürülmesiyle de sistemleşmekte ve idame ettirilmektedir. Bu sayede iç ve dış değişimlere uyum sağlayabilmektedir. Ailenin herhangi bir üyesinin neden olmuş olduğu bir hareket aile sisteminin işlevlerini etkilediği için bütün üyeleri etkisi altına almakta sorumlu kılmaktadır (Güçlü, 2016, s. 74-75). Bu, parçaların birbirine bağlı bir sistem oluşunun en doğal getirisi.

Kurumsal ve Tarihsel Yaklaşım adından da anlaşıldığı üzere geniş bir zaman diliminde kurumlar üzerinden toplumsal değişimin takip edilmesidir. Bu yaklaşım, en eski ve en yaygın kullanılan yaklaşımlardan birisidir. Ayrıca makro boyutlu bir kuramdır.

Kurumsal ve Tarihsel Yaklaşım, toplumsal değişimleri zamana ve mekâna bağlamaktadır. Bu zaman ve mekânı tarihsel karşılaştırmalar ve mukayeselere tâbi tutarak toplumsal kurumlar ile kültür arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Böylelikle aile kurumunun da dünyanın farklı yerlerinde değişmelerden nasıl etkilendiğiyle ilgilenmektedir. Bunu yaparken “aile kurumunu bir organizma ve sistem olarak dikkate alarak onu bütünsel toplum içine yerleştirmektedir” (Güçlü, 2016, s. 77-78).

Alevilik ve Bektaşilik kavramlarının yanı sıra Göç ve Aile Sosyolojisi kavramları ve kuramlarına da değinilmesi ile hem tezin ilgili olduğu hem de yazımında faydalanılan kavramların aktarımı sağlanmıştır. Ayrıca kavramsal ve kuramsal çerçevenin alanın taleplerini tam olarak karşılamadığı iddiası da böylelikle temellendirilmiştir. Tezin araştırma deseni bir durumu aktardığı için bu çalışma bünyesinde olmasa da yeni kuramsal yaklaşımlar inşa edilmelidir. Aksi hâlde alana yaklaşım ve alanın analizinde ciddi kayıplar yaşanmaya devam edecektir.

4. BALKANLARDAN ANADOLU'YA ALİ KOÇLULAR

Balkanlardan Anadolu'ya Ali Koçlular'dan söz edebilmek için öncelikle Balkanlar ve Ali Koç Baba'ya değinilmelidir. Sonrasında ise Balkanlardaki, Anadolu'daki ve Eskişehir'deki Ali Koçlular'a dair literatür ve alandan derlenen veriler analizleriyle birlikte aktarılacaktır.

4.1. Balkanlar

Balkanlar, adını Batı'dan Doğu'ya uzanan ve Bulgaristan'ı ikiye bölen dağ silsilesinden almıştır (Karpas, 1992). Genel anlamıyla Balkanlar, Osmanlı Devleti'nin Rumeli topraklarını da içine alan bölgenin adıdır.

Balkanlar, Osmanlı Devleti'nin fethinden önce Türk yurdu kılınmıştır. Bu Türkistan-Horasan erenleri eliyle olmuştur. Savaş ile fetih arasındaki fark zaten budur. Toplumsal kabulün sağlanması Osmanlı Devleti'ne davet çıkarmış böylelikle Balkanlar resmi ve siyasi anlamda da Türk yurdu kılınmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlara geçiş dönemlerinde Anadolu'daki birçok beyliği de hâkimiyeti altına alması, Balkanlarda fethettiği yerlere Anadolu'dan farklı beyliklerdeki farklı toplulukları sürgüne tabi tutarak iskân etmesini sağlamıştır (Taşgın, 2017, s. 147). Buradaki sürgün, zorunlu sürülme olarak algılanmamalıdır. Osmanlı'da iskân bir ikna politikasıdır. Osmanlı Devleti'nin sürgün ve iskân, gönderilenin gittiği yerin mevcut yerinden daha çekici kılınmasıyla ve de yeni gelen ve karşılayanın birbirlerine ısıdırılmasıyla gerçekleşmektedir. Uzun yıllar müreffeh ortam bu şekilde sağlanabilmiştir. Anadolu'dan Balkanlara gerçekleşen iskân, hem Anadolu'da farklı beyliklerin farklı siyasi ve toplumsal zihniyetlerini taşıyan toplulukların dağıtılmasını sağlamış hem de Osmanlı toplumunu inşa etmiştir. Hem Anadolu'da hem de Balkanlarda Osmanlı Devleti'nin kendi kontrolünde bir tebaa oluşturulmuştur. Burada esas öncelik Balkanlar olmuştur. Osmanlı Devleti o güne dek büyüttüğü siyasi, askeri ve sosyal müktesebatını Balkanlara taşımış ve kendisini orada kurumsallaştırmıştır. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti'nin Anadolu'dan genişleyen sınırlarıyla Rumeli ve Balkanlarda kurulmuş bir devlet olduğunu

söylemek mümkündür. Bu nedenle Osmanlı Devleti bir bakıma Balkan devletidir (Taşgın, 2017, s. 148-149). Balkanların Osmanlı Devleti için bu denli önemli olması Balkanların kaybıyla devletin yıkılmasının kesinleştiğinden de anlaşılabilir.

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte Osmanlı coğrafyasında birçok ulus-devlet kurulmuştur. Kimlik krizlerinin tebaayı parçalara bölmesi ve Osmanlı hâkimiyetinin dağılması kimlik meselelerini derinleştirmiştir.

“Osmanlı Devleti'nin yıkılışı, Osmanlı tebaası olmuş topluluklar eliyle gerçekleşmiş olsa da topluluklar açısından çok daha büyük bir kimlik krizi ortaya çıkarmıştır. Çünkü Osmanlı, eğer Balkanlar ise geride kalan toplulukların tamamı yani Türklerin dışında kalan topluluklar ya da bağımsız ulus-devletler ortaya çıkaran siyasal oluşumlar da Osmanlı demektir. Yani Türkiye Cumhuriyeti ne kadar Osmanlı ise diğer devletler de o kadar Osmanlı'dır” (Taşgın, 2017, s. 150).

Yahut diğer devletler ne kadar Osmanlı değil ise Türkiye Cumhuriyeti de o kadar Osmanlı değildir.

Bu kimlik krizlerinin kısıcında kalan Balkan göçmenlerinin uzun yıllar boyunca Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmaları da Balkanlardaki etki alanlarını yitirmelerine neden olmuştur. Bu yeni bir kimlik krizini daha ortaya çıkarmıştır (Taşgın, 2017, s. 156). Bu topluluklar artık ne Balkanlı ne de Anadolu olabilmişlerdir. Burada onları Anavatan Anadolu'ya bağlayan Anadolu'dan Balkanlara göçtükleri ve halen Balkanlardan Anadolu'ya bağlılığı devam eden din ve aile yapıları olmuştur. Ancak bu konunun topluluklar nezdinde ehemmiyetinin farklı zeminlerde olduğu söylenebilir. Esas zemin Din iken Aile olarak aksettirilmekte bu da içinden çıkılmaz karmaşalar doğurmaktadır. Bugün Balkanlar ve Anadolu, karmaşalar öbeği hallerini günden güne pekiştirerek devam ettirmektedirler. Bu noktaya yönelik çalışmaların literatürdeki zayıflığı da mevcut halini korumaktadır.

4.1.1. Bulgaristan

Bulgaristan, Balkan yarımadasının doğusunda bulunur ve 110.912 kilometrekare yüzölçümüne sahiptir (Kuyucuklu, 1992).

Bulgaristan'ın kuruluşu, Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar Ruslar ile giriştiği mücadeleler sonucunda olmuştur. Rusların sıcak denizlere inme ve Panslavizm gibi

arzu ve hedeflerinden dolayı Balkanlarda neden olduğu hareketlenmeler birçok zemini yerinden oynatmış ve Balkanların müreffeh ortamını tamamıyla kaybetmesine neden olmuştur. Bulgarların Rumlarla girişmiş oldukları dini kimlik mücadelesi, Rusların sosyo-kültürel olarak Balkanlardaki etkinliklerini arttırması ve Bulgar ayaklanmaları neticesinde doğan ortam birçok savaşı beraberinde getirmiştir.

“Bulgar uyanması Osmanlı’ya değil, Rum Ortodoks Kilisesi’nin Bulgarları Rumlaştırmasına karşı 18. yüzyılın ikinci yarısında “Slavo-Bulgar Tarihi” kitabıyla başlamıştır.” “Panhellenizm’in yaygınlaşması ve bütün Ortodoksların Yunanlı sayılması karşısında Panslavizm bölgede uygun ortam bulmuştur” (Koloğlu, 1993, s. 86). Daha sonrasında Bulgarlar, Slavca ayin yapmaya başlamışlar ve devamında 1860’ta ayinde Rum Patriğinin adının anılmaması sonucu Bulgarlar, aforoz edilmiştir ve 1870’te de Bulgar Kilisesi, Sultan’ın fermanıyla ayrılmıştır. Kilisenin özerkleşmesi ve Prusya’nın 1870’te Fransızları yenmesiyle Ruslara daha geniş bir hareket alanı açılmıştır. Bunun sonucunda çok “güçlü bir panslavist ağ” oluşmuştur (Koloğlu, 1993, s. 87). 1876 yılında ortaya çıkan Nisan İsyanının, Osmanlı tarafından sert bir şekilde bastırılması Ruslara saldırı bahanesi oluşturmuştur (Hacısalıhoğlu, 2008, s. 42). Osmanlı mağlup olduktan sonra Ayastefanos Antlaşmasıyla Büyük Bulgaristan’ın kuruluşunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Daha sonraları Avrupalı Devletler, Büyük Bulgaristan’ın Kavala (Hacısalıhoğlu, 2008, s. 47) üzerinden Ege’ye de açılan geniş sınırlarından dolayı Rusya’nın elde ettiği hâkimiyet alanından rahatsız oldukları için Berlin Antlaşmasına imza atmışlardır ve bunun sonucunda Büyük Bulgaristan, Bulgar Prensliğine dönüştürülerek Osmanlı Devleti’ne bağlanmıştır. Ayrıca Edirne Vilayetine bağlı Filibe ve İslimye Sancakları üzerinde Şarkî Rumeli Vilayeti kurulmuştur (Koyuncu, 2013, s. 177). Ancak 1885’te ani bir baskınla Şarkî Rumeli Vilayeti, Bulgaristan’a dâhil edilmiştir.

Bulgarlar “1908’te de Osmanlı himayesini kendi iradeleriyle reddedip, Prensliği Krallığa çevirmişlerdir” (Koloğlu, 1993, s. 87). “1912-1913 Balkan Savaşları sonunda Bulgaristan, Batı Trakya ve Rodoplar bölgesindeki şu dokuz Türk ilçesini topraklarına katmıştır: Kırcaali, Eğridere, Koşukavak, Darıdere, Mestanlı, Ortaköy, Dövlên, Paşmaklı ve Nevrokop” (Şimşir, 1986, s. 25). “Berlin Antlaşmasıyla kurulan Bulgaristan 63 bin küsur kilometrekarelik bir prenslikti.

1885'te 96.000, 1913'te 103.000 ve daha sonra 111.000 kilometrekarelik bir devlet olmuştur.” “En son, 1940'ta Güney Dobruca toprakları da Romanya'dan alınıp Bulgaristan'a verilmiştir” (Şimşir, 1986, s. 26).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Bulgaristan'da, Komünist Parti iktidara gelmiş ve meşruiyetlerini kazandıkları zulüm yaklaşımını devam ettirmişlerdir. Bu baskılar neticesinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye kitlesel göçler devam etmiştir.

Bulgaristan'da “1983 Aralık ayında bütün Müslüman ve Türklerin isimlerinin Hristiyan isimleriyle değiştirilmesine başlanmış, camiler kapatılmış, Türkçe konuşulması, mevlit ve sünnet töreni yapılması yasaklanmış, Müslüman ölülerinin kendi mezarlıklarına İslami kurallara uygun biçimde gömülmesi kesinlikle engellenmiştir.” Bu baskılara Türklerin hem siyasal hem de toplumsal alanlarda direnmesi sonucu komünist rejimin zaafı ortaya çıkmış ve bunun üzerine daha fazla ayakta duramamıştır. Sonrasında Bulgaristan 1990 yılında demokratik yönetime yönelmek durumunda kalmıştır (Karpaz, 1992). Buna rağmen Komünist Parti adını Sosyalist Parti olarak değiştirdikten sonra seçimi kazanmış ancak ekonomik dar boğaz yüzünden iktidarını uzun süre sürdürememiştir.

4.1.1.1. Niğbolu (Nikopol)

“Tarihi süreçte Osmanlıların Niğbolu, Greklerin Nikopolis, Latinlerin Nicopolis ve Macarların Nikapoly olarak adlandırdıkları şehrin bugünkü ismi Nikopol olup kuzey Bulgaristan'da Plevne'ye bağlı küçük bir liman şehri durumundadır” (Demir, 2014, s. 14). Tuna nehri kıyısındadır. Nüfusunun büyük çoğunluğu Türk'tür.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesinde; Niğbolu'ya, Niğbolu Kalesi'ne ve Ali Koç Baba türbesine yer verilmiştir: “Niğbolu (Kalesi), Tuna kıyısında göğe başçekmiş çakmak taşlı bir kızıl kaya üzerine kurulmuştur. Dörtgen biçiminde sağlam bir kaledir. Genişliği çepeçevre dört bin adımdır” (Çelebi E. , 1984, s. 37).

Ali Koç Baba türbesine dair ise şunlar mevcuttur:

“Ziyâretgâh-ı Nigebolı: O şehrin kiblesi tarafında şehre hâ'il bâğlar içinde, Ziyâret-i Ali Koç Baba Sultân: Aceb âsitânedir. *Kuddise surruhû* (---) (---) (---)

) (---) (---) (---) (---)². Bu Niğbolu şehrinin cânib-i garbîsi üst yanına üç günde kal'a-i Vidin'dir" (Çelebi E. , 2011, s. 3/183-3/184).

"Kible tarafından şehre bakan bağlar arasında Ali Koç Baba ziyareti vardır. Vidin Kalesi ise Niğbolu'nun üstünde ve batı yönünde üç günlük yolda bulunmaktadır" (Çelebi E. , 1984, s. 40).

Resim 4.1. Ali Koç Baba türbesi.

Fotoğraflayan: Hakkı Taşgın, Nikopol/Bulgaristan, 2017.

Niğbolu Savaşı, Haçlı Seferi nedeniyle gerçekleşmiştir. Seferin ana gayesi Türklerin Balkanlardaki ilerleyişini durdurmaktır. Ancak Osmanlı Devleti, Yıldırım Beyazıt galip gelmiş ve Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki yeri sağlamlaştırmıştır (Emecen, 2007).

² (---) işaretleri alıntılanan eserde seyahatname metninde boş bırakılan bir kelimelik yerlerde kullanılmıştır.

Niğbolu, Osmanlı Devleti hâkimiyeti (1395-1878 M.) altında iken coğrafi ve stratejik konumu itibarıyla askeri ve ticari anlamda önemli bir sancak olmuştur (Kiel, 2007). Tuna Nehri'ne kıyısı olması hasebiyle hem güneyin uç noktası olmuş hem de kuzeyden gelen saldırıların ilk temas ettiği yer olmuştur. Bu nedenle tarihsel süreç içerisinde çok ciddi yıkımlar yaşamıştır. Bu yıkımlar Osmanlı Devleti tarafından büyük oranda toparlanmaya çalışılsa da Niğbolu o eski göz kamaştırıcılığını tekrar yakalayamamıştır.

Niğbolu, bu yıkımlar ve yakın tarihteki tahribatlara rağmen hâlen Türk izleri taşımaktadır. Bu izlerin en önemlilerinden birisi Ali Koç Baba'nın türbesidir. Çeşitli anlatı ve rivayetlere göre Ali Koç Baba, Kırk Erenler ile birlikte Anadolu'dan Balkanlara çıkmış ve Niğbolu Savaşı'nda (1396 M.) görev alarak şehit olmuştur. Bu nedenle türbesi Niğbolu'dadır. Kıvrımlı yollardan, Tekke Deresi üzerindeki köprüden ve tekrar kıvrımlı yollardan geçerek çok fazla yüksek olmayan bir tepenin üzerindeki Ali Koç Baba'nın türbesine ulaşılabilir (Güleç, 2018, s. 201-202).

Bu yıkımlar ve tahribata rağmen Ali Koç Baba'nın türbesinin hâlen ayakta olduğu ifadesi eksik olacaktır. Çünkü esasında o da yıkım ve tahribat yaşamıştır. Ancak bu sefer dış kaynaklı değil iç müdahaleyle, 1826 yılında Bektaşî Tekkelerinin kapatılmasıyla; Balkanlar ve Anadolu'daki diğer tekkelerde de olduğu gibi Ali Koç Baba türbesinin de birçok mal ve mülkü müsadere edilmiştir. Meydan odası yıktırılmış ve faaliyetleri sonlandırılmıştır (Maden, 2018, s. 123). Bunlardan hemen önce 30 Haziran 1811 M. tarihinde, Hacı Bektaş Dergâhı postnişini Feyzullah Efendi tarafından yazılan arzda, Ali Koç Baba tekkesine zaviyedar ataması yer almaktadır.³ 28 Aralık 1831 M. tarihli, Bektaşî tekkelerinin hangilerinin kapatıldığı, yıktırıldığı hangilerinin de görevlerini sürdürdüğüne dair kararların yer aldığı Maliyeden Müdevver Defter'inden de Ali Koç Baba tekkesi hakkında bilgi edinilebilmektedir.⁴

4.1.1.2. Alvanlar (Yablanovo)

³ Bkz. BOA, C.EV, 117/5805, <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>.

⁴ Bkz. BOA, MAD, 9774, <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>.

Alvanlar köyü nüfusunun hemen hemen hepsi Türk ve Alevi-Bektaşî'dir. Ayrıca Alvanlar, Bulgaristan'ın hem yüzölçümü hem de nüfus olarak en büyük köylerinden birisidir (Ahmed, 2012, s. 2). Ancak bugüne gelinen süreçte Alvanlar köyü birçok ciddi göç yaşamış ve nüfusunun birçoğunu Anadolu'ya göç vermiştir. Bu göçler, Osmanlı Devleti döneminde başlamış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın tarihine kadar devam etmiştir. Alvanlar'dan Anadolu'ya "göç 1928 yılında artmış ancak daha sonraki dönemlerde, özellikle 1938 ve 1951 yılında iyice yoğunlaşmıştır. Kayıtlarda köyün önde gelen ailelerinden Sadullahoğlu, Pıtırlioğlu, Hocaoğlu, Mollaoğlu, Karaalioğlu, Köybaşoğlu ve Hamzaoğlu ailelerinin Anadolu'ya göçen ilk ailelerden olduğu bildirilmektedir" (Nikov, 2010, s. 66)'dan aktaran (Ahmed, 2012, s. 30).

Köy, 1934 yılına kadar Alvanlar adıyla anılmıştır (Ahmed, 2012, s. 31). Bugün ise Sliven (İslimiye) ilinin Kotel (Kazan) ilçesinin Yablanovo (Alvanlar) ismiyle anılmaktadır.

Bulgaristan'da komünist iktidar tarafından 1983 yılında herkesin isminin Hristiyan Bulgar isimleri olacağı zorunluluğu getirildiği zaman buna ciddi anlamda karşı çıkan ve ayaklanma başlatan Alvanlar köyü olmuştur. Ayaklanma karşısında köye tanklar sürülmüştür. Alvanlar'ın bu dirayeti, Bulgaristan'ın çeşitli noktalarına da yayılmış bunun sonucunda komünist rejim ayakta kalamamıştır. İsimlerinin Türkçe kalması, Bulgarca olmaması ve birçok husustaki hak ve özgürlükleri için mücadeleler veren Alvanlar köyü ahalisi gün gelmiştir ki ismi Bulgarca olan bir Türk'ü muhtar seçmişlerdir.

Bunların yanı sıra Ali Koç Baba'nın türbesi Niğbolu'da olmasına rağmen evlatlarının Alvanlar'a gelmesiyle Alvanlar'ı mesken etmişler ve erkânın kurumsal yapısı burada korunmuştur. Niğbolu'dan Alvanlar'a ulaşan Ali Koç Baba Ocağının, Balkanlardaki tek Dede Ocağı yani Seyit-Pir Ocağı olması Alvanlar'ı ön plana çıkaran en önemli unsurlardan birisidir.

4.2. Ali Koç Baba

Türkistan-Horasan Erenlerinin Anadolu'ya gelişi nasıl bir sistematığe ve batını bir çekime sahip olduysa Anadolu'dan Balkanlara hareket de aynı yerden tesis edilmiştir. Hakikat yolu sistematığının zahiri boyutta erenler ile batını boyutta ise üçler, beşler, yediler, kırklar ile ilerleyişi erkânın, hakikat yolu üzere ilerleyişini sağlamaktadır. Yolum erkânının, Pirler eliyle Ocakları üzerinden devamı Türkistan-Horasan Erenlerinin Anadolu'ya Anadolu'dan da Balkanlara geçişinden bugüne kadar sürmüştür.

Erkânın kapalı kapılar arkasında ama bizzat toplumun merkezindeki muhafazası yolun kendi kuralları içerisinde gerçekleşmiştir. Bu işleyişin ontolojik olarak tam olabilmesi için Seyit soyunun devamı önemsenmektedir. Ancak bu şekilde olması gereken olabilir. Olması gerekenin ancak böyle olması durumu, yapının ontolojik alanıyla ilgilidir. Epistemolojik kısımda erkânın uygulama biçimlerinin doğruluğu veyahut sürekliliğiyle de ilgisi olsa da konunun tamamının o kadardan ibaret olduğunu söylemek eksik olacaktır.

Türklerin, Balkanları henüz siyasi hâkimiyeti altına almadığı dönemde Erenlerin Balkanlara göçü ve iskânı gerçeği, Balkanlardaki Türk varlığını Osmanlı Devleti'nin iskânlarıyla başlatan Tarih okumasını geçersiz kılmaktadır. Ancak buna rağmen Balkanlardaki Türk çoğunluğunun Osmanlı Devleti dönemindeki kitlesel göçlere bağlanması oldukça geçerli olacaktır.

Anadolu'dan Balkanlara erenler yolu Sarı Saltuk, Seyit Ali Sultan (Koyun Baba/Kızıldeli) ve Otman Baba ile açılmıştır. Bu yol, Ali Koç Baba'yı da Balkanlara götürmüştür (Taşğın, 2017, s. 157).

Ali Koç Baba seyittir ve Koyun Baba'nın halifelerinden birisidir. Yani, Pir Ali Koç Baba'nın mürşidi Koyun Baba'dır. Ali Koç Baba, Anadolu'dan Balkanlara gelip Tuna boyunda Vidin kalesine yerleşmiş ve faaliyetlerine orada başlamıştır. Türbesi Niğbolu'dadır. Evlatları ve talipleri ise hem Balkanlarda hem de Anadolu'dadır.

Ali Koç Baba'ya dair bilgi edinilebilecek başlıca iki kaynak vardır. Bunlardan ilki Koyun Baba Menakıbı diğeri de Osmanlı Devleti Arşiv Belgeleri'dir.

4.2.1. Koyun Baba Menakıbında Ali Koç Baba

Ali Koç Baba ve Koyun Baba arasındaki bağlantıyı gösteren en önemli kaynak Koyun Baba Menakıbıdır. Koyun Baba ile ilgili birkaç kitap yayımlanmıştır. Bu çalışma kapsamında başlıca faydalanılan Ahmet Taşgın'ın Koyun Baba ve Menakıbı kitabıdır.

Koyun Baba'nın ana-baba adı, Koyun Baba Menakıbında Seyit Ali Sultan olarak geçmektedir. Koyun Baba ve Kızıldeli adlandırmaları onun hakikatin zahiri ve batını boyutlarındaki isimleridir. “Horasan’da doğmuş olan Koyun Baba’nın soyu Hz. Ali evlatlarından sekizincisi İmam Ali Rızâ’ya dayanır” (Turgut, 2018, s. 349).

Koyun Baba Menakıbında, Koyun Baba'nın adının Seyit Ali Sultan olarak aktarılması Seyit Ali Sultan Velayetnamesini de inceleme konusu hâline getirmiştir. Bunun sonucunda Koyun Baba Menakıbı ve Seyit Ali Sultan Velayetnamesi arasındaki bağlantı kurulmuştur.

Koyun Baba Menakıbında, Koyun Baba'nın yani Seyit Ali Sultan'ın Orta Anadolu'daki faaliyetlerine yer verilmektedir. Rumeli faaliyetlerine dair bilgilere ise Seyit Ali Sultan Velayetnamesinden ulaşılmaktadır. Seyit Ali Sultan Velayetnamesinde, Kırk Erenlerin Rumeli'ye çıkışı anlatılmaktadır (Noyan, s. 79-80). Velayetnamede, Kırk Erenlerin tamamının ismi verilmese de Ali Koç Baba'nın türbesindeki kitabede yazılanlara ve Ali Koçlular'ın aktarımlarına göre Ali Koç Baba da bu Kırk Erenlerdendir. Hatta Ali Koç Baba'nın, Seyit Ali Sultan'ın oğlu (bel veya nefes evladı) olduğundan da söz edilmektedir.

Koyun Baba Menakıbı ve Seyit Ali Sultan Velayetnamesi arasındaki bağlantının sağlanması ile sözlü tarihin aktarımları güçlenmektedir. Koyun Baba Menakıbında Ali Koç Baba'nın Rumeli'ye görevlendirildiği aktarılırken Seyit Ali Sultan Velayetnamesinde ise Kırk Erenlerin Rumeli'ye çıkışından söz edilmektedir. Bu hususlar Ali Koç Baba'nın da bu Kırk Erenlerden birisi olduğu aktarımlarını sağlamlaştırmaktadır.

Koyun Baba Menakıbında Ali Koç Baba'dan fazlasıyla söz edilmiştir. Ali Koç Baba'ya Koyun Baba tarafından “erişti” adı verilmiştir. Bu duruma halifeleri ve talipleri şaşırmıştır. Bundan dolayı Koyun Baba Ali Koç Baba'yı onun haberi

olmadan sınırlar. Koyun Baba, Ali Koç Baba'dan ırmaktan su getirmesini ister. Ali Koç Baba hemen gidip suyu getirir ancak Koyun Baba suyu içmez ve döker. Bu bir kere daha tekrarlandıktan sonra üçüncüsünde suyu içer. Bu süreçte Ali Koç Baba'nın Koyun Baba'ya hiç itiraz etmemesi, karşı gelmemesi ve talebini geri çevirmemesi yani tamamen teslim olması herkesin dikkatini çeker ve böylelikle Ali Koç Baba'nın neden eriştiğini ve "erişti" diye isimlendirildiğini herkes anlamış olur. Bu hususlar Koyun Baba Menakıbında şöyle geçmektedir:

"Baba dervişlerden doğru âşık
Bir adam var idi irşada layık

Ali idi onun ismi dahi hem
Koyun Baba ona olurdu hem dem

Ali Koca demekle yâd olurdu
Baba hizmet buyursa şad olurdu

Muti idi dahi hem ehli insaf
Ne iş olsa ederdi her dem isaf [: birinin talep ve ricasını kabul edip yerine getirir]

Baba ana Erişti diye bir ad
Takıp onu kıldı dembedem yâd

Ona dervişler hep gıpta ederdi
Ne hizmet olsa zira o giderdi" (Taşğın, 2017, s. 247).

"Baba bir gün anı tecrübe etmek
İçin dedi ana ey merdi gerçek

Bana bir su getir ırmaktan ey can
Nasibini verem gayri firavan

Ali Koca gidip bir su getirdi
Baba onu hemandem döktü durdu

Dedi kerhen getirdin içmem ben
Yine döktü onu o zatu'l-akdes [: kutsal sahibi]

Rızasızdır bu suyun içmezem der
Yine gitti suya Ali Koca Pir
Hemen ırmağa vardı geldi aziz
Hulus ile getirdi bir dahi tiz

Baba onu içip oldu ferahnâk
Dedi bahtın açıldı olma gamnak

Ki zira tecrübe ettim seni ben
Hulus ile getirdin suyu çün sen

Deyip arkasını mesh itti ol dem
Hemen irşat edip kıldı mükerrem

Gözünün perdesi refoldu ey can
Açıldı çeşm-i batın oldu lemaan [: parıldadı]” (Taşgın, 2017, s. 248-249).

Koyun Baba, Ali Koç Baba’yı Balkanları irşat etmesi için görevlendirmiştir. Ali Koç Baba, Tuna boyundaki Vidin’de başlamış ve Niğbolu’da faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu hususlar Koyun Baba Menakıbında şöyle geçmektedir:

“İşaret eyledi o kutlu cana
Rumeli kıtasında bir mekâna

Tuna boyunda bir dilkeş mekândır
Görenlere pinhan değil ayandır

Dedi var orda it’amı taam et
Oranın halkını kendine ram et

Yürü irşada mezunsun bu gün sen
Halifem o orayı eyle mesken

Ali Koca hemandem buldu devlet
Erişti diyerek bahş oldu himmet

Erişti akıbet devletli caha
Hemen mürşit olup azmetti raha
Elini öptü Baba'nın çünkü onda
Bu şiiri söyledi hem o zamanda” (Taşğın, 2017, s. 251).

“Vidin kalesi var Tuna boyunda
Görüp kendisini fikretti onda

Koyun Baba kerameti deyip bu
Meserretle derunu oldu memlu

Yapıp dergâhı onda kıldı karar
Durdu anda geçti nice ruzigar

Nice halkı onda irşat eyledi
Hanıgahı kurdu abad eyledi

Müddeti ömründe itamı taam
Etti memnun oldu anda has u'aam

Vefat ettikte dergâhı demadem
Yine ayende ravende için hem

Küşat olmak ile mamur imiş ol
İçinde dervişanı var imiş bol” (Taşğın, 2017, s. 251-252).

Yukarıdaki hususlar Koyun Baba Menakıbının mensur nüshasında şu şekilde aktarılmaktadır:

“Pes Baba Sultanın mezarı bir er boyu çıktık da Ali Koçi derler bir derviş var idi. O kayboldu.

İşbu Ali Koçi dedikleri derviş gelip Baba Hazretlerine iradet getirdiği zaman Baba Sultan bu dervişe: Erişti o oğlan, diye ad vermişti. O gelen dervişler

gönüllerinden ettiler: Biz bu nice zamandır hizmet ederiz bize erişti, diye çağırılmaz. Bu dün geldi buna erişti, diye çağırır diye hatırları melûl olur.

Bu hal Baba Hazretlerine malum olup bunları teselliy-i hatır etmek için bir gün Ali Koçi'ye eyitti: Gerçeğim yürü, var ırmaktan bir içim su getir sana nasibini vereyim, dedi.

Pes Ali Koçi bu kelimayı işitecek eline iki desti alıp [165b] Kızılırmak'tan su doldurup Baba Hazretine getirdi. Baba Sultan, Ali Koçi'ye eyidür: Gönlü gönle kattın onu dök de bir dahi getir, dedi.

Pes erin nefesin hak bilip tekrar vardı. Bir dahi getirdi.

Pes yakın gelince onu dahi “dök” bir dahi getir, dedi. Erin nefesin hak bilip kalbine asla bir nesne getirmede. Hulusi kalple varıp yine getirdi.

Pes üçüncü defa gelen suyu alıp içti. Erenlerin nazarı kimyadır kara taşın nazar eylese gevher olur. Gözünün perdesin kaldırıp arkasını sığayıp nasibin verdi. Eyitti: Rumeli'nde Tuna suyu kenarına var, onda mekân tut, dedi. Vardı parmağıyla işaret edip gösterdi. İş bu mekânı tut başka ocak yak fi sebilillâh yedir, içir deyi, Baba Sultan ona işaret eylemişti.

Pes o dem Ali Koçi Rumeli'nde erenlerin işaret eylediği yere varıp mekân tuttu. Onun dahi menakıbı vardır, malum oluna” (Taşğın, 2017, s. 252-253).

Mürşidi Koyun Baba'da zahiri ve batini ilim pencereleri açılan Pir Ali Koç Baba evlatlarının ve taliplerinin hizmetlerini görmüş ve Niğbolu'da vefat etmiştir. Bugün türbesi Niğbolu'da hâlen ayaktaadır.

4.2.2. Osmanlı Devleti Arşiv Belgeleri'nde Ali Koç Baba

Ali Koç Baba hakkındaki arşiv belgelerini ilk olarak orijinalleriyle birlikte akademik literatüre sunan ve yorumlamasını yapan Ömer Lütü Barkan'dır. Söz konusu bu Tahrir kaydı:

“Nigeboluya tâbi Dervişler köyü de şu şekilde teşekkül etmiştir: Koyun Baba dervişlerinden Ali Kocu nâm dervişin zaviyesinin vaktile hiç bir evkafı ve varidatı yokmuş. Bu zat öldükten sonra ahabapları toplanıp “kendi yetiştirdikleri” bağlardan ve bahçelerden hâsıl eylediklerini zaviyede gelene geçene sarfetmeğe başlamışlar. Bu mînakada boş ve defterden hariç bir mezreaı tapulayub, bedel-i öşr senede 200 akçe vermek üzere. Padişahdan hüküm almışlar. Ondandır, bu mezrea içinde iki değirmen bina etmişler ve bu suretle zaviyenin vakfı olan mezrea yavaş yavaş büyümeğe başlamış, hariçden kimsenin yazılısı olmıyan kâfirlerden de 14 nefer kadar kâfir toplanarak mezrea 45 hanelik bir köy haline gelmiş ve zamanın Padişahı da bu köyü bütün hukuku ve rûsumu ile, nüfuz ve kudretini bu suretle göstermiş olan zaviyeye vakfetmiş [181]” (Barkan, 1942, s. 298).

Buradaki [181] notunda ise Niğbolu Evkaf Defterinde Ali Koç Baba'ya dair yer alan kayıt mevcuttur. Bu kayıt:

“611 numaralı Niğbolu evkaf defteri

(Kanunî Süleyman devri)

181: 'An evkaf-ı zâviye-i Merhum 'Ali Koçı.

Karye-i Dervişân nâm-ı diğer Bulgarine-i Küçük tâbi'-i Nigebolu.

Merhum Koyun Baba dervişlerinden 'Ali Koçı nâm sâhib-i vilâyet derviş ki nefs-i Nigeboluda olan zâviyesinin aslâ ve kat'â bir akçe varidatı olmamağın ve bir akçe hâsıl olur vakfı yokdur. Mezkûr derviş fevt olduktan sonra kendü ehîbbâsmdan *ba'zı dervişler cem' olunub kendülerin kedd-i yemini ve airuk-ı cebînlerle dikdikleri bağlarından ve bahçelerinden hâsıl eyledüklerini zâviye-i niczkûreye gelen âyende ve revendeye harc eyleyüb ve zikrolan mezre'a hâlî ve hâric-ez defter yer olub merhum Yahya Paşa hazretlerinden tâpulayub ba'dehu der-i devletden hükm-i hümayun alub sâbika Nigebolu kadısı olan 'Alâeddin sınırın tecdid idüb ba'dehu merhum ve magfurunleh sultan Bayezid hândan mukarrernâme-i hümayun almışlar.*

Sonradan, Nigebolu beği Hasan Paşa hazretlerinden ve ba'dehu Mehmed beğden *bedel-i 'öşür* yılda iki yüz akçe vaz' itdürüb ellerine mektubu şeriflerin almışlar.

Ve mezre'a-i mezkûre üzerinde iki göz bir değirmen binâ eylemişler. Ve zâviye-i mezkûreye hizmet etmek için haymana ve hâric-ez-defter olan kâfirlerden on dört nefer kâfir cem' eyleyüb ispençesin ve sâyir rûsumların almayub karye-i mezkûre üzerinde binâ itdükleri değirmenlerine ve âyende ve revende mahsulâtı için bağlarına ve sâyir mesâlihine hizmet iderlermiş.

Hâliyâ vuku'ı üzere tahrir olunub Padişâh-ı 'âlempenâh hazretlerine arz olundukda mezre'ayı mahdud olan sınırı ile resmi ağnâmile ve 'öşür-i kovanile filcümle hukuku şer'iyesi ile ve rûsûm-ı örfîyesile *ve içinde olan on dörd nefer keferesile zaviye-i mezkûreye vakf eyleyüb vâki'* olan mahsulâtı âyende ve revendeye harc eylemek emrolunmağın.

Hâliyâ vilâyet kitâbet olunub vakf-ı mezkûr der-i devlete 'arz olundukda vakfiyeti kemâkân mukarrer dutulub (defteri cedid)e kaydolundu deyü mukayyed der (defleri âtik)

Hâliyâ dahi vuku'ı üzere 'arz olundukda girü kemâkân vech-i meşruh üzere buyrulub (defteri cedid)e kaydolundu. (30 numaralı köy) (Fol. XVIII)” (Barkan, 1942, s. 341-342).

Ömer Lütfi Barkan'ın literatüre kazandırmış olduğu Osmanlı Devleti Arşiv Belgeleri'nin yanı sıra birçok belgeye ulaşılmıştır. Bunların tez konusuyla ilgili olanlarından uygun alt başlıklarda atıf verilerek tez metni içerisinde faydalanılmış orijinalleri ve okunmuş halleri de EKLER başlığı altında sunulmuştur.

4.3. Balkanlarda Ali Koçlular

Ali Koç Baba'nın Balkanlarda Vidin ve Niğbolu'da bulunması, Ali Koç Baba Ocağı merkezi kurumsallaşmasının Balkanlarda olmasını sağlamıştır. Ali Koç Baba, Niğbolu'da vefat ettikten sonra evlatları yolu devam ettirmiş; dede ocağı ve ocakzâdeleri bugüne dek gelmiştir. Bugüne kadar geliş ise yolun Ali Koçlular'daki özgün erkânının büyük oranda korunarak kendi ocakları dışındaki toplumsal, siyasi ve dini değişimlerin erkânlarına olan etkisi zayıflatılarak sağlanmıştır. Ocak yapısının bu denli müdahaleye kapalı tutulması ise bizzat seyit Ali Koç Baba evlatları ile olmuştur. Bu nedenle Ali Koç Baba Pir Ocağı bugün Balkanlarda soyu ve erkânı tam anlamıyla devam eden son dede ocağıdır.

Ali Koç Baba'nın türbesi Niğbolu'da⁵ olmasına rağmen Balkanlardaki Ali Koçlular'ın merkezi Alvanlar olmuştur. Bunun nedeni olarak da -sözlü tarihin bir parçası olarak- Ali Koç Baba'nın oğlu Hüseyin'i Alvanlar'a göndermesi gösterilmektedir (Engin, 2004, s. 40).

Bugüne gelinen süreçte, Alvanlar'da görevi sürdüren Molla Cemal dede oğluna el veremedi vefat edince Hamza Koçerdin dede Bulgaristan'dan Tekirdağ'a gelen Molla Hasan'ın torunu Hasan Fedailof'a icazet vermiştir (Engin, Ali Koç Baba Erkânı Gerçekleri). Bugün Alvanlar'daki dedelik görevini hâlen Hasan Fedailof (Fedail Dede) sürdürmektedir.

Ali Koç Baba evlatları ve talip toplulukları Bulgaristan'ın Sliven (Yablanovo/Alvanlar), Eski Cuma (Verentsi/Veletler), Sliven (Malko Selo/Küçükler), Sliven (Kotel/Kotil), Sliven (Ferdinandovo/Çerkeşli), Sliven (Vokil/Sungurlar), Sliven (Dah Köy) bölgelerinde ikamet etmektedirler (Engin, 2014, s. 307). Balkanlardan Anadolu'ya yaşanan göç süreçlerinde Ali Koç Baba ocağıyla irtibatı ve bağlantısı kopan Bayace ve Kumluca köylerinde de zamanında Ali Koç Baba talipleri olduğuna dair bilgilere sözlü tarihte yer verilmektedir (Taşgın, 2018, s. 96).

⁵ Niğbolu'daki Ali Koç Baba Zaviyesine ve zaviyedarına dair Osmanlı Devleti Arşiv Belgesi için bkz: Değerli, A., Temel, E., & Şahin, B. (2015). *Vesâik-i Bektaşîyan*. Konya: Çizgi Kitabevi. s: 207

4.4. Anadolu’da Ali Koçlular

Balkanlardaki müreffeh ortamın bozulması; savaşlar, baskılar ve zorlamalar neticesinde Balkanlardan Anadolu’ya kitlesel göç hareketleri başlamıştır. Bu kitlesel göç hareketleri 93 Harbi (1877-1878) sonrasında oldukça yoğunlaşmıştır. Ali Koç Baba talip topluluklarının, Balkanların Sungurlar ve Çerkeşli köylerinden Anadolu’ya göç edenleri Eskişehir ili Büyükyayla ve Salihler (Büyük Yayla ve Salihye) mahallelerine 1893 yılında iskân edilmişlerdir. Ayrıca Sungurlar ve Çerkeşli köylerinden gelenlerin bir kısmı da Kütahya’nın Altıntaş ilçesinin Aydınlar (Eski adı: Batak) mahallesine iskân olmuşlardır. Bu bilgilerin ayrıntılarına ve bu husustaki Osmanlı Devleti Arşiv Belgeleri’ne değinilmelidir.

Osmanlı Devleti, 19. yüzyılın ortalarından itibaren ortaya çıkan savaşlar neticesinde Anadolu’ya doğru gerçekleşen göç hareketlilikleri karşısında iskân hususunda hazırlıksız olduğunu fark etmiş ve ortaya çıkan bu sorunun kontrollü bir şekilde atlatılabilmesi için çeşitli çalışmalara girmiştir. Bu konuda ilk girişim Kırım Savaşı (1853-1856) sonrası gelen göçmenlerin nasıl iskân edileceklerine dair hususları belirleyen talimatnâmedir. Bu talimatnâme 1856 yılında hazırlanmıştır (Ağanoğlu, 2013, s. 163-164). Ancak daha öncesinde, Kırım Savaşı sonrası başkent İstanbul ve çevresine gelen göçmenlerin iâşe ve iskânlarıyla ilk olarak Ticâret Nezâreti ilgilenmiş daha sonra iskân organizasyonunu İstanbul Şehremaneti devralmıştır. İskân faaliyetleri Ticâret Nezâreti ve Zaptiye Nezâreti’nin İstanbul Şehremaneti’ne destekleriyle gerçekleştirilmiştir (Kurtulgan, 2010, s. 25). Göçmenlerin artması sonucu iskânların Anadolu’ya yapılması zorunluluğu doğmuştur. Göçmenlerin artışı ve iskân alanının genişliği dolayısıyla İstanbul Şehremaneti yetersiz kalmış, ihtiyaçları tam anlamıyla karşılayamamıştır. Bu nedenle bütün iskân organizasyonunu yönetme ve yönlendirme gayeleriyle Trabzon Valisi’nin başkanlığında “İdare-i Umumiye-i Muhacirin Komisyonu” 1860 yılında kurulmuştur (Babuş, 2006, s. 61).

Osmanlı Devleti’nin 93 Harbi’ni kaybetmesiyle göçmen ve iskân sorunları had safhaya çıkmış bu nedenle komisyon biraz daha genişletilerek “İskân-ı Muhacirin Komisyonu” haline getirilmiştir. Daha sonra İstanbul’da, “İskân-ı Umumiye Müdürlüğü” kurulmuştur. Bununla birlikte, tüm vilayetlerde “İskân-ı

Muhacirin Müdürlüğü” kurulmuş ve bunların tamamı İstanbul’daki İskân-ı Umumiye Müdürlüğüne bağlanmıştır (Babuş, 2006, s. 61-62). Böylelikle başkent merkezli ve Anadolu’nun tamamını etki alanına alan bir organizasyon kurulmuştur.

Osmanlı Devleti, 93 Harbi sonrasındaki göçmen ve iskân sorunlarının benzerleriyle Balkan Savaşları (1912-1913) sonrasında da yüz yüze gelmiştir. Bu, henüz etkileri soğumamış göçmen ve iskân meselesini daha büyük boyutlarda tekrar gündeme getirmiştir. Çünkü kurumlar üzerindeki yük ve sorumluluk artmıştır. Bunun sonucunda 1913 tarihinde “İskân-ı Muhacirin Nizamnâmesi” çıkarılmıştır. Daha sonra bu nizamnâmeyle dayandırılarak 9 Mart 1915 tarihinde bir yasa yürürlüğe konmuştur (Babuş, 2006, s. 62). Çıkarılan bu yasayla, İskân-ı Umumiye Müdürlüğünün adı; çalışma alanı içerisine aşiretlerin iskânlarını da alması amacıyla “Aşâir ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi” olarak değiştirilmiştir (Ağanoğlu, 2013, s. 165-166). Ancak, Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla Balkan Savaşları sonucu Anadolu’ya gelen göçmenlerin iâşe ve iskânları tam anlamıyla takip edilememiştir.

Tüm bu süreç içerisinde kurulan bir diğer teşkilat ise Kurâ Teşkilatı’dır. Kurâ Teşkilatı, göçmenlerin iskân edilmesi sürecinde yeni köylerin kurulması ve göçmenlerin yeni kurulan bu köylere iskânlarıyla ilgilenmiştir. Bu husustaki Osmanlı Devleti Arşiv Belgeleri’nde; göçmenlerin nereden olduklarına, hangi mevkilere iskân edildiklerine ve onlara tahsis edilen kurânın, karyelerin (köylerin) isimlerine dair bilgiler verilmektedir.⁶

Osmanlı Devleti Arşiv Belgesi’nden, Karinabat ve Silistre muhacirlerinden yüz on dört hanenin Eskişehir Kazasında Seyitgazi Nahiyesinde yeni kurulan; Salihîye (Salihler), Büyük Yayla (Büyükyayla), Burhaniye ve İlyas köylerine 17 Haziran 1893 tarihinde iskân edildiklerine dair bilgi edinilmektedir.⁷ Daha sonra göçmenlere ve yeni kurulan köylerine tüzel kişilik oluşturmak için köylere İmam ve Muhtar görevlendirilmiştir.⁸ Böylelikle köy kurumsal anlamda tesis edilmiş olup

⁶ Eskişehir’in Seyitgazi nahiyesinde tesis edilen kurâyâ dair Osmanlı Devleti Arşiv Belgesi’nin orijinal ve okunmuş hâlleri için EKLER başlığının EK-1 alt başlığına bakınız.

⁷ Köylerin kurulması ve köylere iskân ile ilgili Osmanlı Devleti Arşiv Belgesi’nin orijinal ve okunmuş hâlleri için EKLER başlığının EK-2 alt başlığına bakınız.

⁸ Köylere İmam ve Muhtar görevlendirilmesiyle ilgili Osmanlı Devleti Arşiv Belgeleri’nin orijinal ve okunmuş hâlleri için EKLER başlığının EK-3, EK-4, EK-5 alt başlıklarına bakınız.

göçmenler de hizmet ulaştırılması bağlamında tam manasıyla vatandaş kılınmışlardır.

Köylerin kurulması, köylere iskân, köylere İmam ve Muhtar görevlendirilmesi hususlarında Osmanlı Devleti Arşiv Belgeleri'nden verilmiş olan tüm bilgilerin yer aldığı ve bu bilgilerin özeti mahiyetinde olan bir belge daha vardır.⁹

4.4.1. Eskişehir'de Ali Koçlular

Anadolu'daki Ali Koçlular Eskişehir'in haricinde Tekirdağ, Kırklareli ve Kütahya'ya yerleşmişlerdir. Ali Koçlular, Balkanlardan Anadolu'ya Dikme Dede, Baba ile birlikte göç etmişler. Böylelikle dedenin yanlarında gelmemesinden dolayı hizmetleri eksik kalmamış dedenin vekâletiyle hizmeti Dikme Baba yürütmüştür. Ancak bir süre sonra çeşitli nedenlerden ötürü Alvanlar'daki Molla Ali dede 1928 yılında Kırklareli ili Lüleburgaz ilçesi Umurca köyüne iskân olmuştur (Marangoz, 2005, s. 145). Molla Ali dede, dört oğlundan ikisi Hasan ve Mustafa'yı Bulgaristan'a görevlendirmiş diğer iki oğlundan biri Şakir'i Tekirdağ'a, Haşim'i ise Büyükyayla'ya görevlendirmiştir. Molla Haşim dede Eskişehir Büyükyayla'ya 1928 yılında ulaştıktan sonra 1930'lu yıllarda, yol ve erkânın kontrolü babadan dedeye geçiyor. Molla Haşim dededen sonra Halit Koç dede ondan sonra da Seydi Koç dede görevi devralıyor. Ancak Halit Koç dede oğlu Seydi Koç dedeye el veremeden vefat ettiği için Seydi Koç dede Tekirdağ'daki Hamza Koçerdin dededen icazet almıştır (Engin, Ali Koç Baba Erkânı Gerçekleri). Bugün Eskişehir'deki dedelik görevini hâlen Seydi Koç dede sürdürmektedir.

Cem Evi, esasında Dedenin ikamet ettiği yerdir, yeredir. Dedeler, Büyükyayla'da ikamet olduğu için cemler burada yapılmıştır. Ancak Nüfus arttığı için yakın tarihte Salihler mahallesine yeni bir Cem Evi yapılmıştır.

Büyükyayla ve Salihler mahallerinde 30'ar hane Eskişehir ili merkezinde de 500 küsur hane Ali Koçlular vardır. Eskişehir'e yakın bir konumda bulunan

⁹ Önceki belgelerde verilmiş olan tüm bilgilerin yer aldığı ve bu bilgilerin özeti mahiyetinde olan Osmanlı Devleti Arşiv Belgesi'nin orijinal ve okunmuş hâlleri için EKLER başlığının EK-6 alt başlığına bakınız.

Kütahya'nın Batak köyündeki (bugün Aydınlar mahallesi) Ali Koçlular zamanında İzmir'e göç etmişler, yolu ve erkânı kaybetmişlerdir. Onlar da 200 küsur hane nüfusa sahiptirlir.

Bunların yanı sıra Haşim Koç Dedenin 1928 yılında Büyükyayla'ya geldiği sıralarda Yusuf Ziya Yörükân da Afyon ve Eskişehir'in köylerinde araştırmalar yapmaktadır. Yörükân'ın araştırmaları neticesinde 1931 yılında yayımlamış olduğu makalesinde Büyükyayla köyünden söz etmektedir. Burada, Ali Koçlular ile Seyit Battal Gazi ocaklıları ve özellikle de Şücaaddin Veli ocaklılarına dair yapmış olduğu sohbetten bahsetmektedir:

“Romanya’da bir kısım Babailerin el aldıkları merkez seyyidi Battal Gazi civarındaki Şucaittin ocağıdır. Mürşitleri Romanya’dan gelip Pir evinden inabe olmadıkça mescut olamaz.

Keza Romanya Babailerinin ve Bulgaristan’daki Alevilerden bir kısmının merkezi Bulgaristan’da Hasköy’de medfun Otman Baba’dır.

Seyyit Gazi ile Afyon arasında Büyük Yayla adlı bir köy vardır. Burada Bulgaristan’dan gelme Alevi muhacirler meskûndur. Bunlara Çelebi Alevileri, Şucaittin ocaklıları, Seyyidi Battaldaki Bektaşî Babası hulûl etmeye çalışmışlar ve her biri ret ile mukabele görmüşlerdir.

Bunlar dedelerinin senede bir defa Otman Baba’daki Pir evinden (son seneler müstesna) geldiğini ve süreklilerinin diğer süreklilerden ayrı olduğunu bana söylediler” (Yörükân, 1931, s. 78).

Yörükân'ın Ali Koçlular'dan elde etmiş olduğu verilere göre mürşit ocağı Seyit Battal Gazi Ocağı olan Şücaaddin Veli Ocaklıları, kendi Pir ocaklarını Ali Koçlular'a mürşit ocağı kendilerini de onların mürşidi olarak kabul ettirmeye çalışmış ancak Ali Koçlular kabul etmemişlerdir. Ali Koçlular'ın kabul etmeyişi ve Yusuf Ziya Yörükân'ın bu bilgileri akademik literatüre kazandırması Şücaaddin Veli ocaklılarının dünden bugüne Anadolu ve Balkanlardaki çeşitli ve sistematik etki alanlarına dikkat çekmiştir.¹⁰

4.5. Pir ve Talip İlişkilerinin Sürdürülmesinde Ali Koçlular'ın Erkânı

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Taşgın, A. (2018). Mürşit ve Pir Ocağı İlişkisi: Şücaaddin Veli Ocağının Yeni Mürşit Ocağı Olarak Ortaya Çıkışı. *SBARD*(31), 81-116.

Ali Koçlular, devam eden ocakları ve ocakzâdeleriyle oldukları için erkânlarını büyük oranda muhafaza etmişlerdir. Erkânın muhafazasına bağlı olarak ocağın kaybolmadığını da söylemek mümkündür. Tarihsel süreç içerisinde yaşanan göç, dağılma, isimlendirme, tanımlama gibi birçok siyasi ve toplumsal olaya rağmen Anadolu ve Balkanlardaki erkân uygulamaları aynılığını korumaktadır. Böylelikle yani erkânın muhafazası ile toplumsal gruplar uzun yıllar görüşmeler bile aynı erkân ile aynı cemde aynı soyun evladının önünde bütünleşebilmektedirler. İşte bu ancak ve ancak pir ve talip ilişkilerinin muhafazasıyla mümkün olmaktadır. Ancak bu araştırma kapsamında alanda gerçekleştirilen gözlemler ve yapılan görüşmeler neticesinde anlaşılmıştır ki pir ve talip ilişkileri ciddi manada zayıflamıştır ve günden güne zayıflamaya da devam etmektedir. Bu durum erkânın karmaşaya sürüklenmesine ve tam manasıyla uygulanamamasına neden olmaktadır. Ancak bu sorun yalnızca Ali Koçlular'ın değil bütün alanın sorunudur. Hatta Ali Koçlular alan içerisindeki çoğu ocak taliplerine nazaran; ocağın mahremiyetini korumaları, pir ve talip ilişkilerine göstermiş oldukları ehemmiyet ve de erkânlarını muhafaza etmeleriyle daha iyi bir konumda durmaktadırlar. Ancak bu gidişatın seyrini değiştirmeye yetmemektedir. Ali Koçlular'ın değişimi de yavaş yavaş ilerlemektedir.

Yazılı kaynaklardan ve alandan elde edilen verilerle Ali Koçlular'ın; Musahip, Tarik, Cem ve Kurban erkânlarına değinilmelidir.

4.5.1. Ali Koçlular'ın Musahip ve Tarik Erkânları

Ali Koçlular'ın erkânında musahiplik oldukça önemli bir yerde durmaktadır. Musahipli olmadan ceme katılamaz, ne talip ne de dede olunamaz. Musahiplik iki evli çift arasında yapılmaktadır. Bu iki evli çiftin birbirlerini uzun yıllar tanımaları ayrıca yaş, eğitim ve ekonomi gibi başlıca unsurlarının kısacası sosyo-ekonomik düzeylerinin birbirlerine oldukça yakın olması gerekmektedir. Böylelikle her anlamda yakın düzeyde olan çiftler birbirlerine musahip yani bir nevi kardeş kılınılmaktadırlar. Bunun sonucunda da çiftler birbirlerinin sorumluluğunu almaktadırlar. Herhangi birisinin yapacağı hatadan hepsi sorumludur. Bu, yolda yoldaş olma durumu, ömür boyu sürmektedir. Musahiplik cemde diğer taliplerin şahitliğinde ve dedenin izniyle talipler tarikten geçirilerek yapılmaktadır ve ancak

tarafından birinin vefatıyla sonlanabilir. Eğer musahip kardeşler birbirlerine darılır, küserlerse hemen barışıp anlaşmalıdırlar. Aksi halde on iki yıl beklemek (oturak olmak) zorundadırlar. Bu on iki yıllık süreçte başlıca cemler olmak üzere hiçbir ibadete katılamazlar (Ercan, 2006, s. 100).

Tariklerdeki farklılıklardan söz edilmişti. Bunlar kullanılan ağacın nereye ait olduğu, cinsi ve fiziki görüntüsüyle ilgili farklılıklardır. Ali Koçlular'da da tarik güldendir.

4.5.2. Ali Koçlular'ın Cem ve Kurban Erkânları

Ali Koçlular'da cem hizmetini dedeyle birlikte yürüten Taçlı Babalar vardır. Alandan elde edilen verilere göre diğer Alevi gruplarındaki on iki hizmetten farklı olarak Ali Koçlular'da yedi hizmet vardır. Bunlar: İç Gözcü, Dış Gözcü, Tarikçi, Zakir, Kurbanacı, Çerağcı ve Bakırcı'dır.

Ali Koçlular erkânının diğer Alevi gruplarındakinden bir diğer farklılığı ise Taçlı Babalık unvanının sabit olmasıdır. Taçlı babaların göreve yeterliliklerinin olduğu dede ve talipler tarafından kabul edilirse musahibiyle birlikte koç kurban eder, taç giyme cemi düzenlenir ve dede tarafından tacı giydirilir (Kökel, 2004, s. 84-85). Bunun sonucunda Taçlı Baba görevi yüklenmiş ve hizmete başlamış olur.

Kansız kurban Ali Koçlular erkânında pişi, kolaç ya da genel adıyla hamur kızartmasıdır (Engin, 2004). Bu hamur kızartmasının yanında kiraz da verilmektedir. Ancak kirazın neden veriliyor oluşu alan ve araştırmacılar tarafından belirli bir döneme kadar anlaşılamamıştır. Ancak sonra kirazın Koyun Baba ile ilişkili olduğu ortaya çıkarılmıştır.¹¹

Ali Koçlular'ın kurban erkânında en başta gelen kurallardan birisi kurban sahibinin kurbanını kendisinin yetiştirmesi ve mümkünse kendisinin kesmesidir (Ercan, 2006, s. 120). Eskişehir'deki Ali Koçlular'ın Dedesi Seydi Koç Dede kurbanları kendisi yetiştirmektedir. İbrahim Ercan tarafından bir araya getirilen Ali

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Taşgın, A. (2017). Koyun Baba ve Menakıbı. Konya: Çizgi Kitabevi. s. 175.

Koç Baba ve Erkânı isimli çalışmasındaki yani erkândaki ile Eskişehir'den elde edilen veri örtüşmektedir.

Ali Koçlular -ve genellikle Balkanlardaki diğer ocaklar da- yaz aylarında tarımla meşgul oldukları için cem ve kurbanları Kasım ayına kırk gün kala başlamaktadır. Ali Koçlular'ın erkânında, tarım meşguliyeti sağ salim sonuçlandığı için şükür bayramı yapılmakta birlik cemi düzenlenmekte böylelikle küskünler barışmakta ve taliplerin ocağa bağlılıkları tazelenmektedir. Bu bayram ve cemler yapılırken kurbanlar da tığlanmaktadır. Horozun tığlanmasıyla gerçekleştirilen Cebrail Kurbanı'nın haricindeki diğer kurbanlarda genel olarak tercih edilen Koç'tur.

5. PİR VE TALİP İLİŞKİLERİ ARAŞTIRMALARINDA YÖNTEM VE YAKLAŞIM SORUNU

“Ormana gidip ağacı görmeden gelmek” ifadesi Bulgaristan’ın Deliorman bölgesinde Türkler arasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Söylenirken hafif bir tebessümle birlikte dilden dökülmektedir. Bu ifade bu çalışma kapsamında metodoloji, akademi ve literatür bağlamlarında metaforlaştırılarak ele alınmıştır. Bu cümle üzerinden bir nevi kavramsallaştırmaya gidilmiştir. Burada esas olan ormana gidip ağacı görmeden gelmenin arka planının ve mecazi anlamlarının araştırmacının zihin ve yöntem dünyasında aynı zamanda da alandaki araştırmacının pir ve talip üzerindeki araştırması seyrinde birçok şeyi ifade ediyor oluşudur. Aynı zamanda alandaki sistemin kendi işleyişi içerisinde; kurumlarında, statü gruplarında ve bunlar arasındaki ilişkilerde de bilinç düzeyinin yahut farkındalık kazanımının bağlamdan yani ormandan uzak bu nedenle de hedefteki yahut varsayımdaki ağaçtan kopuk olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bir başka ifadeyle de araştırmacının, pirin ve talibin ormanda kaybolmasına da dikkat çekmektedir.

Bu ifade pir ve talip ilişkileri araştırmalarının yöntem ve yaklaşım sorunları üzerinden iki kısımda ele alınmalıdır. İlki araştırmacının, araştırmanın katılımcıları tarafından alanda yani ormanda gezdirilip araştırmacıya ağaçlar gösterilmeden gönderilmesidir. İkincisi ise araştırmacının alanda yani ormanda gezip -ağaçları gördüğünü zannederek- ağaçları görmeden gelmesidir. Araştırma sürecinde meydana gelen bu iki hadise pir ve talip ilişkileri araştırmalarında karşılaşılan başlıca yöntem ve yaklaşım sorunlarıdır.

Ormanda gezdirilip ağaç gösterilmeden gönderilen araştırmacının karşılaşmış olduğu bu durum alana yaklaşımıyla ilgili olduğu kadar kendi derinliğiyle de ilgilidir. Ormanın sakinleri yani alanın katılımcıları, araştırmacıyı kabullendiği ölçüde ormana dair bilgi paylaşmaktadırlar. Burada önemli olan bir diğer husus ise ormanın sakinlerinin ormandaki zeminlerinin ne oranda ormandan olduğudur. Yani araştırmacının araştırma gayesiyle muhatap olduğu alanın katılımcıları ne oranda o alanı temsil etmekte ne oranda o alandan beslenmektedirler. Burada ormanın sakinlerinin araştırmacıyı ormanda gezdirip ağacı göstermeden göndermeleri hem kendi alanlarını saklı tuttukları iddialarından hem de ormana dair yeterli bilgi

birikimine sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır. Araştırmacının ormanda gezip ağacı görmeden gelmesi ise yöntem ve yaklaşım sorunlarına işaret etmektedir. Alana nüfuz edemeyen araştırmacının yahut ulaştığı kitlenin ne oranda alandan olduğunun tartışılması gerektiği bilincinde olmayan araştırmacının, literatüre sağlamış oldukları eksiklik ve karmaşa yaratmaktan öteye geçememektedir. Aynı zamanda araştırmacı alana yeteri kadar nüfuz ettiğini ve verilerinin de doyum noktasına ulaştığını zannetmekte ve bu iddiasında da fazlasıyla ısrarcı olmaktadır. Tüm bunlardan ötürü alana dair literatürde yer alan aktarımlara ekstra özen gösterilmeli, bu hassasiyetle alana yaklaşılmalıdır.

Ormanın merkezinde, ormanın esas ve vazgeçilemez parçası olan unsurların ormanın kurallarına uyması ve her düzeyde ormanın beslenme ve büyüme esaslarına göre şekillenmesi en beklenir işleyiştir. Ancak ormanın parçası olanın; ormandan kopmuş olması ya da ormanın parçası olmasına rağmen farklı yerlerden besleniyor olması bunun sonucunda ormanın kendi tanımlaması ve içeriğini de kendi zeminine göre yeniden yapılandırmasına neden olmaktadır. Süreç içerisinde belki de -ve büyük ihtimalle- kendi ontolojik alanında da bu krizleri veren araştırmacının, krizleri doğuran metodoloji ve pekiştiren literatür ile birlikte alana dahil oluşu içinden çıkılmaz yeni sorunları doğurmaktadır. Yani durumun tespiti için alana dâhil olan araştırmacı konunun veyahut sorunun tespitinden öte; anlaşılmazlığın, bilinç kaybı ve karmaşasının derinleşmesine neden olmaktadır. Bu durum da metodoloji ve literatürün yaratmış olduğu araştırmacının, tekrar başa dönerek metodoloji ve literatürü daha fazla kayıp verilmiş bir yerden beslemesine neden olmaktadır. Bu süreç alanın ontolojisi ve epistemolojisinde de aynı işletilmekte ağaç, ormanı ağaçlıktan ve ormanlıktan uzak bir yerde yeniden yaratmaktadır. Ancak bu durum, neden olanın bilinci dâhilinde olsa da olmasa da o, ormanın ve ağacın durduğu yerin ve içeriklerinin hâlâ Hakikat zemininde kaldığı iddiasını sürdürmektedir. Buna neden olanlar ormanın parçası olan bir ağaç da olabilir o ormanı tanımaya gelen bir araştırmacı da olabilir.

Metodoloji ve literatürün karmaşık alanlarının içerisinde kalan araştırmacının ormana gidip ağaçlardan birini tercih ediyor oluşu kavramsal çerçeveyi oturtmadığı anlamına gelmektedir. Ağaçlardan birini tercih ediyor oluşundaki yanlış buradan elde ettiği verileri ormanın kendinden zannedip ormana genellemesiyle

pekişmektedir. Yani araştırmacı ya ormanın parçası olmayanla anladığını ya da ormanın parçası olanın ona konunun tamamını açtığını zannetmektedir. Hâlbuki alandaki veri kaynakları araştırmacının hangi niyette olduğuna göre ya da muhatapları olan araştırmacının derinliğine göre aynı veriyi farklı şekillerde sunabilmektedirler. Bu nedenle aynı alandan farklı araştırmacıların toplamış oldukları veriler büyük oranda farklılaşabilmektedir. Yani araştırmacı ormana kabul edilmekte ancak derinliğine göre yalnızca ormanda gezdirilip gönderilebilmektedir. Dışarıya kapalı olduğu iddiasını taşıyan evrenin her örneklem parçasının iddialarında başarılı olmaları ve bunun bilincinde olmayan araştırmacının alana nüfuz ettiğini zannetmesi ormanın ve ağaçlarının yanlış tanımlanmasına ve adlandırılmasına neden olmaktadır. Esas olarak araştırmacı kendi derinliği kadarıyla alanın analizinde derinleşebilmekte ve alana nüfuz edebilmektedir.

Bu tez kapsamındaki araştırma özelinde orman esas itibarıyla Hakikat yolunun kendisidir. Bu ormanın, yolun teorisinin sürdürülüşünün çeşitli pratikleri, kuralları, erkânı vardır. Bu yol yani Hakikat Yolu sistematiği; Allah, Muhammet, Ali, Ehl-i Beyt ve On İki İmamlardır. Sonrasında ise üçler, beşler, yediler, kırklar ve Hızır'la devam etmiştir. Ehl-i Beyt ve On İki İmamlardan Mürşit yapısına geçiş; üçler, beşler, yediler, kırklar ve Hızır'la olmuştur. Böylelikle Hakikat bugüne kadar teorik işleyişini devam ettirmiş ve pratiğe de zemin hazırlamıştır. Hakikat'in kendi zeminine davetinin pratikteki karşılığı zahiri boyut içerisine sıkıştırılmış ve zaman içerisinde yolun sürekliliği zahiri görüntüler ile tanımlanarak yapılandırılmıştır. Bu nedenle işleyişin esasındaki Hakikat daha dar kalıplar ile gölgelenmiştir. Bunun sonucunda da teori ile pratik arasındaki mesafe günden güne açılmaya devam etmektedir.

Hakikat yolu, Mürşit kurumu üzerinden farklı coğrafyalara yayılmış ve bu yolun kurumsallaşmış yapısının alt kurumlarının sayesinde de toplumsal derinliklere nüfuzu sağlanmıştır. Bu sistematik işleyişte hiyerarşik statü kısmını Mürşit ve Pir oluşturmakta hizmet kısmını ise Dede ve Baba oluşturmaktadır. Mürşit ocağının altında pir ocakları vardır. Mürşit ve pir de dededir yani hizmet yürütmektedirler. Sistemin ilk halkası talipler, pirlerine bağlıdır. Pir dedeler de mürşit dedelere bağlıdır. Yani pir ocağının mürşit ocağına bağlılığı demek hem dedenin hem de taliplerinin mürşit ocağına bağlılığı anlamına gelmektedir. Ancak talipler kendi

dedelerini aşıp mürşide bağlanamazlar. Mürşit ocağına bağlılıkları kendi ocakları, dedeleri üzerinden sağlanmaktadır. Aynı zamanda Mürşit ocaklarının kendi talipleri de vardır. Mürşit hem kendi taliplerinin hem de pirlерinin görgüsünü pirlер ise yalnızca talip topluluklarının görgüsünü yapmaktadırlar. Böylelikle Ocak Sistemi silsilesini sürdürmektedir.

Dedelik kurumunun yüzyıllardır sürdürölmesi yahut çeşitli zeminlerde zayıflayarak sürdürölmemesi zahiri sebeplere bağlanmaktadır. Yahut çeşitli sebepler yalnızca zahiri kılınmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde olup bitenlerin işleyen her türlü kurumsal organizmayı etkileyeceğı aşikârdır ancak sonucun yalnızca dış sebepler üzerinden tespiti oldukça yanıltıcıdır. Dedelik kurumu Aile kurumundan daha kapsayıcıdır. Ancak alanın kendisi ve alan araştırmalarının oluşturmuş olduğı literatüre bakıldığında Aile kimliğinin Dedelik kurumunun önüne geçirildiğı yani Dedelik kurumunun zahiri boyutu olarak tanımlandığı görölmektedir. Bu da mevcuttaki herhangi bir değışim veyahut sorunun Aile kurumuyla alakalı ve ondan kaynaklı olduğunu düşündürmektedir. Bu, konuyu belirsiz ve bu nedenle de çözümsüz kılmaktadır. Bunun sonucunda da sistemin kendisi bir sorunla karşılaştığında kendisini nasıl yeniliyor ve tazeliyor yahut bunları yapması için geliştirilmiş teorisinin pratikten ne kadar uzak olduğunun tespiti zorlaşmaktadır.

Pir ve talip ilişkileri farklı coğrafyalarda farklı ocaklar ve hiyerarşik statü farklılıkları içerisinde sürdürölmemektedir. Hakikat müktesebatının aynı yol farklı erkân biçimleri ile bugüne kadar korunduğunu ancak çeşitli manipölatif yaklaşımlara da maruz kaldığını söylemek mümkündür. Burada dedelik kurumunun, iç içe geçtiğı diğer kurumsal olguların etkileşim biçimleriyle tanımlanması onun varlık alanındaki bizatihi kendi temelini bugünkü zeminini ulaşılmaz kılmaktadır. Bu nedenle pir ve talip ilişkileri tarihsel süreç içerisinde etkileşim ağlarının aile ve göç gibi olgularla iç içe geçmesi sonucu yeniden şekillenmiştir. Bu etkileşim ağlarının bugünkü işleyişindeki referanslarına ve inşa süreçlerine bakıldığında Hakikat bilgisinin nerede ve ne kadar olduğunun tespiti zorlaştığı için derinlemesine alan araştırmalarına olan gereksinim günden güne artmaktadır. Ancak alandan toplanan verilerin hangisinin hakikat olduğı hangisinin şu ya bu şekilde aslolandan uzaklaşmış olduğı konusu fazlasıyla dikkat çekici olmalıdır. Aksi halde mevcut literatür ve metodolojinin araştırmacıya sağlamış olduğı alanın seyrinden başka bir şey değildir. Bunun

sonucunda da pir ve talip ilişkileri araştırmalarında yöntem ve yaklaşım sorunları meydana gelmektedir. Yani, araştırmacı ya ormanda gezdirilip ağaçlar gösterilmeden gönderilmekte ya da ormanda gezip ağaçları görmeden ama ağaçları gördüğünü zannederek gelmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde siyasal, toplumsal ve dini bağlamlarda yaşanan her değişim her zemindeki orman ve ağacın ilişkilerini zayıflatarak yeniden tesis etmiştir. Ancak bu ilk akla geldiği gibi yalnızca nedenin bir sonucu değildir. O nedenin de bir öncesi vardır. Burada neden, sorunun zahiri kaynağı olarak okunarak çeşitli arka planlarda kolayca kaçılmaktadır.

Tez bünyesinde ele alınan Ali Koçlular ailesi üzerinden de anlaşıldığı gibi -bu yalnızca Ali Koçlular'ın değil alanın yani ocakların, dedelerin ve taliplerin de sorunudur- dedelik kurumunun otorite ve etki alanı zayıflamaktadır. Alandaki diğer yapılara nazaran Ali Koç Baba evlatları ve talip toplulukları ocak sistemine ve dedelik kurumuna fazlasıyla önem göstermiş bu da yol ve erkânlarının bugüne kadar büyük oranda korunarak sürdürülmesini sağlamıştır. Ancak buna rağmen pir ve talip ilişkilerinin zayıflıyor oluşu yok sayılamayacak kadar belirgindir.

Göç yaşamış ocaklardaki pir ve talip ilişkilerinin zayıflama nedenleri alanın kendisi ve araştırmacılar tarafından ilk akla geldiği şekilde göçe bağlanmaktadır. İlk akla geldiği durumda, göçün aileyi farklı coğrafyalara dağıttığı ve bu nedenle göçün dede-talip ilişkilerini zayıflattığı ve dedeliğin yitirilmesine neden olduğu söylenmektedir. Göçün etkileri tabii ki aşikârdır. Ancak göç dedeliğin yitirilmesinin zahiri kısmı, görünen ve anlaşılmaya müsait kısmını oluşturmaktadır. Yani dedelik kurumunun zayıfladığını zahir kılmıştır. Göç ile görünür olduğu için müsebbibi göç bilinmektedir. Ancak Göç sadece; dede ve talip arasındaki ilişkinin statü, prestij ve otorite alanlarında karşı karşıya getirildiği durumlar neticesinde dedeliğin zayıflamasının bahanesi kılınmıştır. Bu çalışmanın başlıca özelliklerinden birisi de dikkat çektiği bu işleyiştir.

Modernite'nin yapısı ve kurumlarının, Türk Toplumunu ve Coğrafyası üzerindeki etki alanı sonucu yaşanan toplumsal değişimlerin pir ve talip ilişkilerindeki zayıflamaya neden olması göç kaynaklı ve aile kurumu üzerinde görülmektedir. Ancak burada göç öncesi durum dikkate alınmalı ve aile kurumundan daha üstte ve aile kurumunu kapsayıcı bir yerde duran dedelik kurumu merkeze

alınarak ocak sistemi ve etkileşim ağları yeniden okunmalıdır. Ancak bu şekilde ormanın kendisi yani Hakikat yolunun işleyişinin toplumsal boyutlardaki karşılığına ulaşılabilir.

Dedelik ve taliplik yolun kendisi ile kurgulanmış ve ikrarla, tecrübeyle kazanılmaktadır. Bu nedenle yoldan ve ocaktan ayrı düşünülemez. Dede ve talip, ocağın kendisiyle var olmaktadır. Aidiyetliğini ve referansını ocak kurumundan koparıp kimliğini farklı bir kurumla tesis ederse erkâna ters düşer, kuralların dışına çıkar bu da onu yolun bir parçası olmaktan çıkarır. Ancak bugün alanda karşılaşılan en büyük tutarsızlıklardan birisi ailenin anlatılması, aile adının ön plana çıkarılması bunun üzerinden dede ve talip ilişkisinin korunduğunun zannedilmesidir. Hem yolun kurallarına uyulmamakta hem de aile anlatısından yani yolun nimetlerinden vazgeçilmemektedir.

Kimliği inanç boyutundan aile boyutuna çekmek, dede ve talip ilişkisinin zayıfladığının en önemli göstergesidir. Bu kimlik yolun nimetlerinden beslenmektedir ancak buradan da anlaşıldığı gibi ontolojik değil epistemolojiktir. Yolun ve erkânın anlatılarıyla, terminolojisiyle oluşturulan gündelik dili kullanarak eğitim düzeyinin, siyasi görüşün ve toplumsal örgütlenmelerin bir parçası haline gelen talip, yolu inanç sistemi konumundan farklı konumlara yerleştirmektedir. Bu durum bilgi kaynağı ve referans olan Dede'yi talibin talebinden uzaklaştırmakta ancak talibin talepleriyle dede kuşatılmaktadır. O hâlde buradan anlaşılmaktadır ki göç yaşanmış ya da yaşanmamış zayıflamaya muhatap olan kurum aile değil dedelik/talipliktir. Aksine aile kurumu rasyonel anlamda yani zahiri boyutta, bedenenden günden güne güçlenmektedir. Ancak esas olan batını zemindir. Batını zemindeki ruhun kaybedilmesi ailenin sonunu getirmektedir. Ancak dedelik/taliplik kurumunun yani pir ve talip ilişkilerinin Hakikat referanslı konumu ezeli ve ebedidir.

6. SONUÇ

Ali Koçlular, Balkanlardaki hatıraları ve Anadolu'daki hafızalarıyla Türkistan-Horasan irfanının bu coğrafyalardaki sistematik işleyişi ve ilerleyişine dair en büyük kanıttır. Savaşlar, göçler, iskânlar, tekke ve zaviyelerin kapatılması, çeşitli kamusal kimlik tanımlamaları ve yüzyılların yüklemiş olduğu yükler ile bugüne kadar yolun yolcusu olmuşlar ve erkânın muhafazası için ellerinden geleni yapmışlardır. Baskılar, yönlendirmeler, kafası karışmış akademisyenler ve literatüre rağmen dedeye yani pirlerine olan bağlılıklarıyla Balkanlardan Anadolu'ya, Anadolu'nun bir yerinden başka bir yerine ve köyden kente göçlerin ocakları ve erkânları üzerindeki etkisini zayıflatmışlar bunun sonucunda da Seyitlerine olan bağlılıklarını yinelemişlerdir.

Ali Koç Baba evlatları ve talip topluluklarıyla gerçekleştirilen alan araştırmasının 2017 yılından 2022'ye geline süreçinde, pir ve talip ilişkilerinin farklı zeminlere kaydığının izleri de tespit edilmiştir. Bu durum Ali Koç Baba ocağı bünyesindekilere has değil ocak sistemi üzerine yapılan araştırmalardan anlaşıldığı üzere genel bir durumdur.

Modernite'nin öncelikleri ve idealleri yeniden belirlemesi, dini yapıların toplumsal boyutlardaki etkinliğini ideolojik boyutlara sıkıştırması Hakikat'in etki alanını zayıflatmıştır. Bugün Modern Bilim'in, Eğitim'in, Teori ve Kuramların eskiden Talip için tek bilgi kaynağı olan Dede ve onun yüzyıllar içerisinde birikerek gelen anlatısının karşısına konumlandırılışı daha çok da ocakların kendi dedeleri ve talipleri eliyle sürdürülmektedir. Bu da karizmatik otorite kaynağı olan dedeyi ve dedelik statüsünü eğitim görmüş "aydın" kesime eşdeğer hatta daha aşağı bir konuma yerleştirmektedir. Gündelik hayat içerisindeki öncüllerin batını âlemden zahiri âleme, manevi boyuttan maddi boyuta kayışı batını ve manevi referansa sahip olan dedelik kurumunun maddi zeminlerde yitirilmesine neden olmaktadır. Dedelerin ve taliplerin kimlik inşalarında ve kendilerini tanımlamalarında kullandıkları ifadelerden hangi bağlamı önceledikleri anlaşılabilmektedir. Bu hususlar konunun vahametini ve ehemmiyetini gözler önüne sermektedir.

Hâsılı, Ali Koçlular ormana davet eden ve ağaçları göstermeden göndermeyen yakınlıklarıyla bu konunun çalışılmasını ve ikmal edilmesini mümkün kılmışlardır.

Balkanlarda seyit soyu devam eden tek ocak olma özelliğini hâlen koruyan Ali Koçlular'ın lisansüstü literatüre kazandırılması ve onların pir ve talip ilişkileri bağlamında sağlamış oldukları zemin üzerinden metodoloji, akademi ve literatüre dikkat çekilmesi oldukça önem arz etmektedir.

Ali Koçlular'ın Eskişehir'deki Dedesi Seydi Koç'un dediği üzere erkân, evliyadan kalmadır. Yani temel yer erkândır ve herkes için bağlayıcıdır. Bu asla değiştirilemez. Yolun kendi kuralları içerisinde yürürsen “Er'den Er, Yoldan Yol doğar”. Böylelikle yolun ve erkânın sonu asla gelmez.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ağanoğlu, H. Y. (2013). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi: Göç*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ahmed, Ş. (2012). Bulgaristan'da Alevilik (Yablanovo Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Akın, B. (2017). Alevilikte "Ocak": Kavramsal Çerçeveye ve Tarihi Arka Plana Yeni Bir Bakış. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 239-264.
- Babuş, F. (2006). *Türkiye'de Göç ve İskan Siyaseti ve Uygulamaları*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Barkan, Ö. L. (1942). Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler 1: İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler. *Vakıflar Dergisi*(2).
- BOA, BEO, 273/20463. (tarih yok). <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr> adresinden alındı
- BOA, DH.MKT, 83/14. (tarih yok). <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr> adresinden alındı
- BOA, DH.MKT, 83/14. (tarih yok). <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr> adresinden alındı
- BOA, DH.MKT, 83/14. (tarih yok). <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr> adresinden alındı
- BOA, İ.DH, 1307/8. (tarih yok). <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr> adresinden alındı
- BOA, İ.DH, 1307/8. (tarih yok). <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr> adresinden alındı
- Çelebi, E. (1984). *Seyahatnâme (Rumeli-Solkol ve Edirne)* (Cilt Evliya Çelebi Seyahatnâmesi Kitap 3). (İ. Parmaksızoğlu, Dü.) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çelebi, E. (2011). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi - 1 (1-6. Kitaplar) Üçüncü Kitap* (Cilt 1). (S. A. Kahraman, Y. Dağlı, R. Dankoff, Z. Kurşun, & İ. Sezgin, Dü) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dedekargınoğlu, H. (2012). *Dede Garkın Süreğinde Cem*. Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- Dedekargınoğlu, H. (2016). Bazı Alevilik Kavramlarının Kullanılmasındaki Karışıklıklar. 2. *Uluslararası Hacı Bektaş Veli Hoşgörü ve Barış Sempozyumu* (s. 570-586). Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.

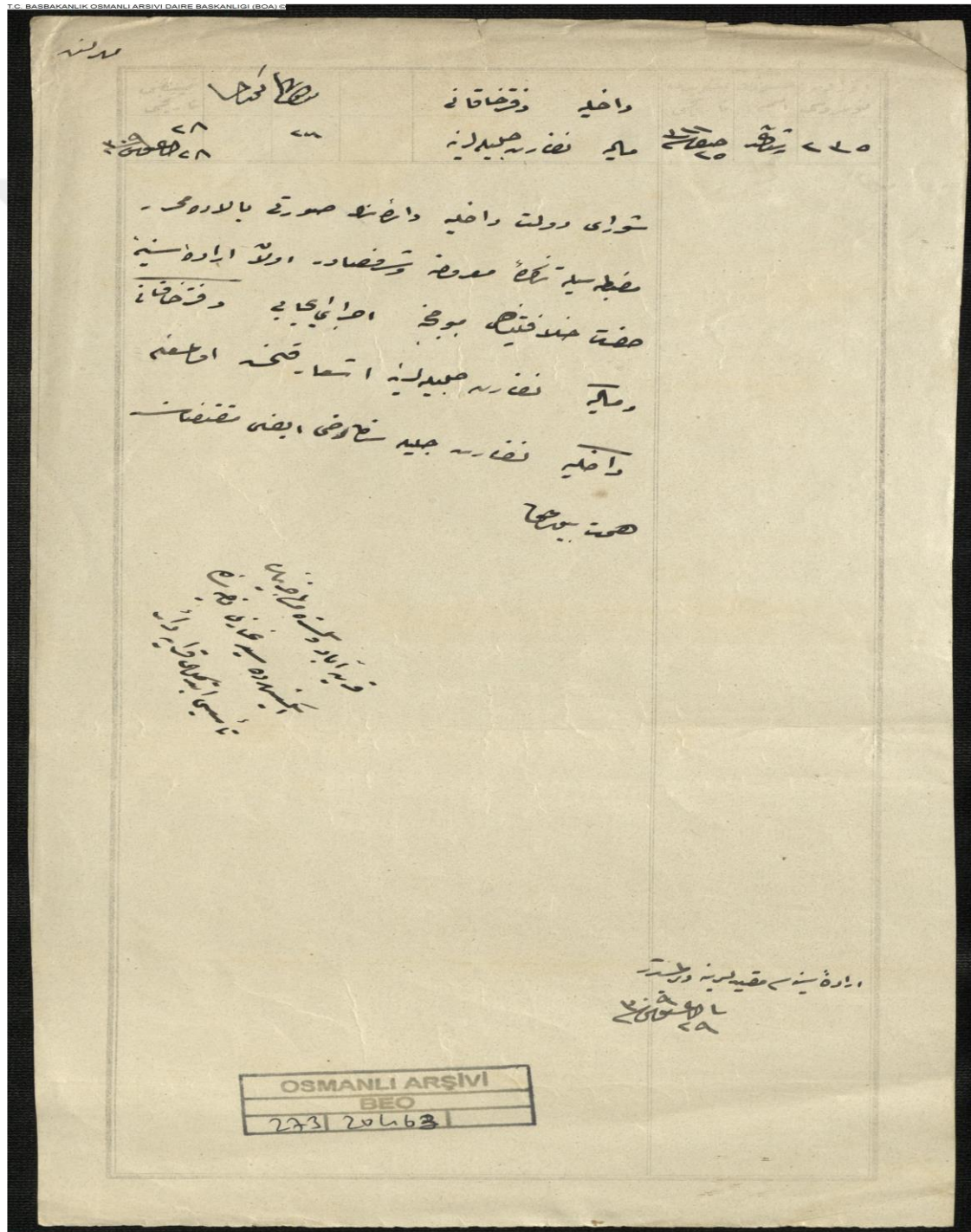
- Demir, S. (2014). XVI. Yüzyılda Niğbolu Sancağı. *Doktora Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Dündar, Ö. Z. (2016). Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri. N. Adak içinde, *Değişen Toplumda Değişen Aile* (s. 39-64). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Emecen, F. (2007). *Niğbolu Savaşı*. Haziran 30, 2020 tarihinde TDV İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/nigbolu-savasi> adresinden alındı
- Engin, R. (2004). Bir Madalyon Bir Tarih, Ali Koç Baba ve Yaşayan Erkanı. *Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*(31), 33-67.
- Engin, R. (2014). *Trakya ve Balkanlarda Bektaşilik ve Bektaşî Sürekleri*. Almanya: Alevi-Bektaşî Kültür Enstitüsü.
- Engin, R. (tarih yok). *Ali Koç Baba Erkânı Gerçekleri*. Temmuz 4, 2020 tarihinde <http://www.refikengin.com/upload/files/2006/43822%20.pdf> adresinden alındı
- Ercan, İ. (2006). *Ali Koç Baba ve Erkânı*. Tekirdağ.
- Gölpınarlı, A. (2016). *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ.
- Güçlü, S. (2016). Aileye İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar. N. Adak içinde, *Değişen Toplumda Değişen Aile* (s. 65-91). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güleç, İ. (2018). *Bulgaristan'ın Manevi Bekçileri*. İstanbul: Balkanlar Medeniyet Merkezi.
- Hacısalıhoğlu, M. (2008). *Doğu Rumeli'de Kayıp Köyler*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- IOM Uluslararası Göç Örgütü. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Nisan 2018 tarihinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf adresinden alındı
- Karpat, K. H. (1992). *Balkanlar*. Haziran 28, 2020 tarihinde TDV İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/balkanlar> adresinden alındı
- Kiel, M. (2007). *Niğbolu*. Haziran 30, 2020 tarihinde TDV İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/nigbolu> adresinden alındı
- Kılıç, R. (2012). *Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Koca, Ş. (tarih yok). Anadolu Kızılbaş Süreklerine Dair Etnolojik Tespitler: Sofyan Sürekleri.
- Koloğlu, O. (1993). Osmanlı Döneminde Balkanlar(1391-1918). O. v. Vakfı içinde, *Balkanlar* (s. 41-96). İstanbul: Eren Yayıncılık.

- Koyuncu, A. (2013). 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Öncesinde Şarkî Rumeli Nüfusu. *Avrasya Etüdleri Balkanlar Dosyası*, 177-208.
- Kökel, C. (2004). Büyükyayla, Salihler ve Aydınlar Köyleri Ali Koç Baba Ocaklıları. *Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*(31), 69-87.
- Kurtulgan, K. (2010). *Balkan Muhacirlerinin Konya Vilayetine İskânı (1923-1933)*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kuyucuklu, N. (1992). *Bulgaristan*. Haziran 28, 2020 tarihinde TDV İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/bulgaristan> adresinden alındı
- Maden, F. (2018). *Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması (1826)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Marangoz, K. (2005). Ali Koç Babalıları. *Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*(36), 145-158.
- Marshall, G. (2014). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Neuman, L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri* (Cilt 1). (S. Özge, Çev.) Ankara: Yayınodası Yayıncılık.
- Nikov, K. (2010). *Yablanovo Köyü Tarihine Değınme*.
- Noyan, B. (Dü.). (tarih yok). *Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli Sultân) Vilayetnamesi*. Ankara: Ayyıldız Yayınları.
- Salman, C. (2018). *Lâmekândan Cihana: Göç Kimlik Alevilik*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Shankland, D. (1999). Günümüz Türkiye'si Alevilerinde "Dede" ve "Talip" Arasındaki Değışen Bağ. *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler Bektaşiler Nusayriler* (s. 319-327). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Şimşir, B. N. (1986). *Bulgaristan Türkleri*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Şukrieva, M., & Aziz, R. (2015). *Alevilik-Bektaşilikte Kavramlar-Deyimler-Sözlük*. (V. Bayram, Dü.) Ruse, Bulgaria: Avangard Print.
- Taşğın, A. (2011). Diyarbakır Türkmen Alevilerinde Bıçak Tekbirleme. M. Aksoy, & O. Yorulmaz içinde, *Mehmet Eröz Armağanı* (s. 338-341). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Taşğın, A. (2013). Alevi-Bektaşî Hafızanın Taşıyıcı ve Aktarıcısı Olarak Dede ve Cemevi. *Birinci Uluslararası Karaşar Alevi-Bektaşî Bilgi Şöleni* (s. 217-228). Ankara: Karaşar Derneğı.
- Taşğın, A. (2013). *Dile Gelen Alevilik*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Taşğın, A. (2017). Balkanlarda Konyalı ve Karamanlılar: Belgelenemeyen Bir Aidiyetin Hikâyesi. A. Aköz, & D. Yörük içinde, *Konya Araştırmaları Göç ve İskân* (s. 145-160). Konya: Palet Yayınları.

- Taşğın, A. (2017). *Koyun Baba ve Menakıbı*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Taşğın, A. (2018). Mürşit ve Pir Ocağı İlişkisi: Şücaaddin Veli Ocağının Yeni Mürşit Ocağı Olarak Ortaya Çıkışı. *SBARD*(31), 81-116.
- Taşğın, A. (2019). *Kalemle Resmedilen Alevilik*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Tekeli, İ. (2011). Türkiye'nin Göç Tarihindeki Değişik Kategoriler. İ. Tekeli içinde, *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Turgut, V. (2018). Balkanlarda Abdalân Evkâfı. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 3(Prof. Dr. Azmi Özcan Öğrencileri Özel Sayısı), 336-363.
- Yaman, A. (2011). Alevilikte Ocak Kavramı: Anlam ve Tarihsel Arka Plan. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*(60), 43-64.
- Yörükân, Y. Z. (1931). Tahtacılar: Dinî ve Sırrî Hayat (Ayine Hazırlık). *Darülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası*, 5(19), 66-80.

EKLER

EK-1. Eskişehir'in Seyitgazi nahiyesinde tesis edilen kurâyâ dair 7 Eylül 1893 M. tarihli Osmanlı Devleti Arşiv Belgesi'nin orijinali: (BOA, BEO, 273/20463)

BEO.000273.020463.001

EK-1. (devamı) Eskişehir'in Seyitgazi nahiyesinde tesis edilen kurâya dair 7 Eylül 1893 M. tarihli Osmanlı Devleti Arşiv Belgesi'nin okunmuş hâli:

25 Safer 1311 Dâhiliye Defter-i Hakani Maliye Nezareti Celilerine (7 Eylül 1893 M.)

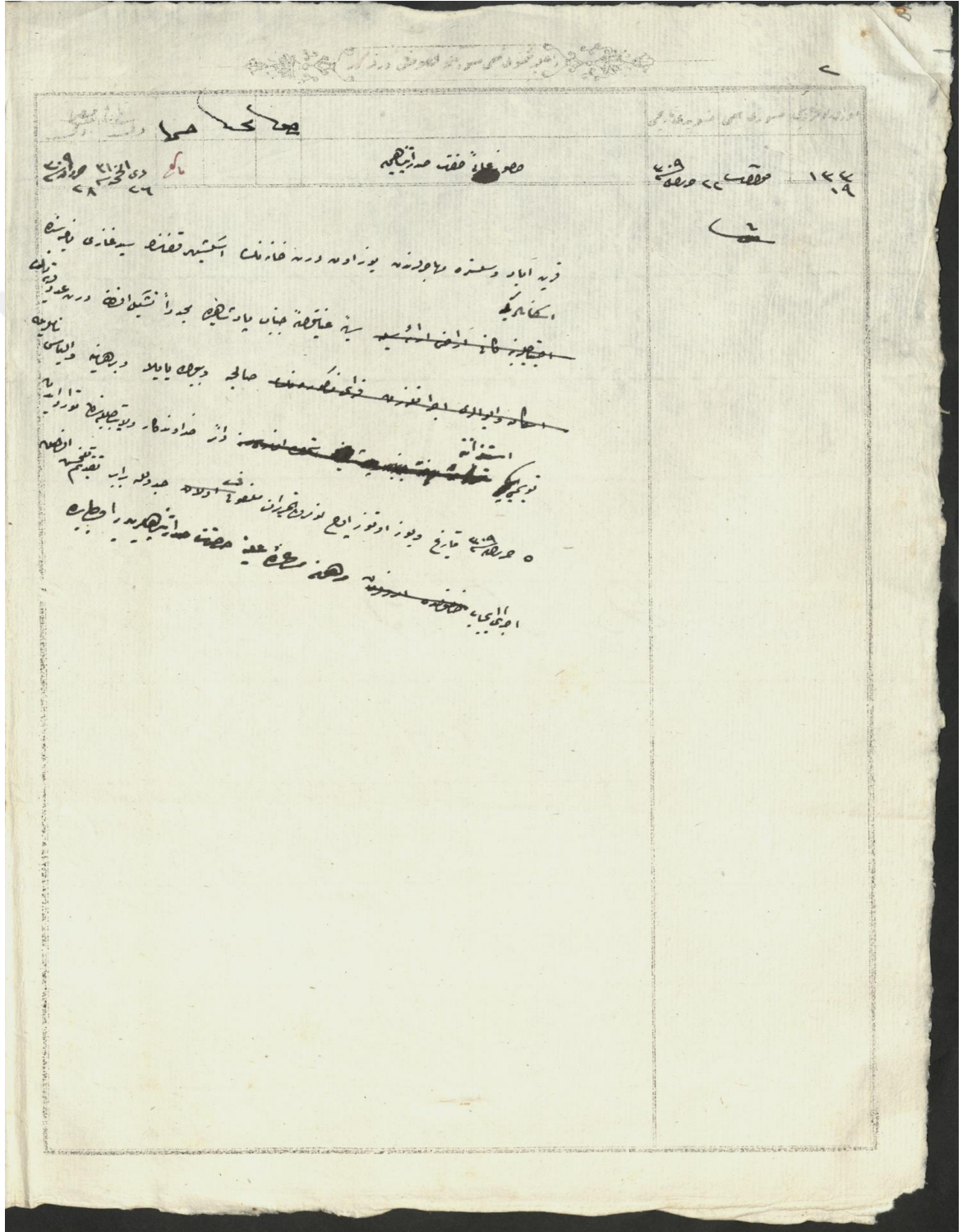
Şuray-ı Devlet-i Dâhiliye dairesinin sureti balada muharrer mazbatasıyla tezkire-i maruza ve şerefsadır olan irade-i seniyye-i hazreti hilafetpenahi mucibince icray-ı icabı Defter-i Hakani Maliye Nezareti Celilesine işar kılınmış olmağla Dâhiliye Nezareti Celile-i samine dahi ifası muktezasına himmet babında.

Not: Karinabad ve Silistre muhacirlerinden Eskişehir'de Seyyid Gazi Nahiyesinde tesis edilen kuraya dair.

İrade-i seniyyesi mukayyedlerine verilmiştir.

29 Ağustos 1309. (10 Eylül 1893 M.)

EK-2. Köylerin kurulması ve köylere iskân ile ilgili 11 Temmuz 1893 M. tarihli Osmanlı Devleti Arşiv Belgesi'nin orijinali: (BOA, DH.MKT, 83/14)

3.00014.001

EK-2. (devamı) Köylerin kurulması ve köylere iskân ile ilgili 11 Temmuz 1893 M. tarihli Osmanlı Devleti Arşiv Belgesi'nin okunmuş hâli:

Sudur-ı Âliy-i Hazreti Sadaretpenahiye

26 Zilhicce sene 310 / 28 Haziran sene 309 (11 Temmuz 1893 M.)

Karinabad ve Silistre muhacirlerinden yüz on dört hanenin Eskişehir Kazasında Seyitgazi Nahiyesinde iskânlarına seyyie-i inayetlerinin cenab-ı padişahide müceddeden teşkil olunan dört aded karyenin Salihîye ve Büyük Yayla ve Burhaniye ve İlyas namlarıyla tevsimi istizanına dair Hüdavendigâr Vilayeti Celilesinin tevarid eden 5 Haziran sene 309 (17 Haziran 1893 M.) tarih ve yüz otuz üç numaralı tahrirat melfuf cedvelle beraber takdimi tefahhuş olunan icray-ı icab-ı iktizası merhun müsade-i aliyye hazreti sadaretpenahidir. Ol babda.

[illegible]

EK-3. (devamı) Köylere İmam ve Muhtar görevlendirilmesiyle ilgili 6 Aralık 1891 M. tarihli Osmanlı Devleti Arşiv Belgesi'nin okunmuş hâli:

Hüdavendigâr Vilâyet-i Celilesine

Ve tarafı Vâlâyı Hazreti Ser-Askeriye ve Divan-ı Hümayuna [...] Canibi Valasına ve Sicilli Nüfusu İdare-i Umumiyesine 4 Cemaziyelevvel 1309 (6 Aralık 1891 M.)

Karinabad ve Silistre muhacirlerinden yüz on dört hanenin Eskişehir Kazasında Seyyid Gazi Nahiyesinde iskanlarıyla müceddeden teşkil olunan dört karyenin Salihîye ve Büyük Yayla, ve Burhaniye ve İlyas namlarıyla tevsimi ve iktiza eden imam ve muhtar mühürlerinin hâkk u itası hususuna Hüdavendigâr Vilâyeti Celilelerinden vuku bulan işar ve Şuray-ı Devlet-i Dahiliye dairesinden verilen karar üzerine bi'l-istizan irade-i seniye-i Hazreti Padişahi şeref muteallık buyrulması icab edenlere tebliğ keyfiyet edilmiş olmakla Muamele-i lazime ifa olunmak üzere işbu tezkire Sicilli Nüfus İdare-i Umumiyesine i'ta kılındı. Ol babda.

The image shows a historical document, likely a list of members or a record from the National Library and Archives of Iran. At the top right, there is a title in Persian script: "سند اسناد" (Sana-e Asnad) and "کتابخانه ملی" (National Library). Below the title, the date "۱۰۸۸" is written. The main body of the document consists of a large block of handwritten text in Persian script, which appears to be a list of names and titles. Below this text, there is a list of names, each followed by a circular stamp or seal. The names are written in Persian script, and the stamps are circular with text inside. The document is aged and has some wear and tear, including a large tear on the right side. At the bottom left, there is a handwritten date: "۱۳۰۷/۱۳۱۱.۵/۲۸". At the bottom center, there is a printed number: "۱.DH.01307".

EK-4. (devamı) Köylere İmam ve Muhtar görevlendirilmesiyle ilgili 11 Temmuz 1893 M. tarihli Osmanlı Devleti Arşiv Belgesi'nin okunmuş hâli:

Şuray-ı Devlet

Dahiliye [...]

Aded

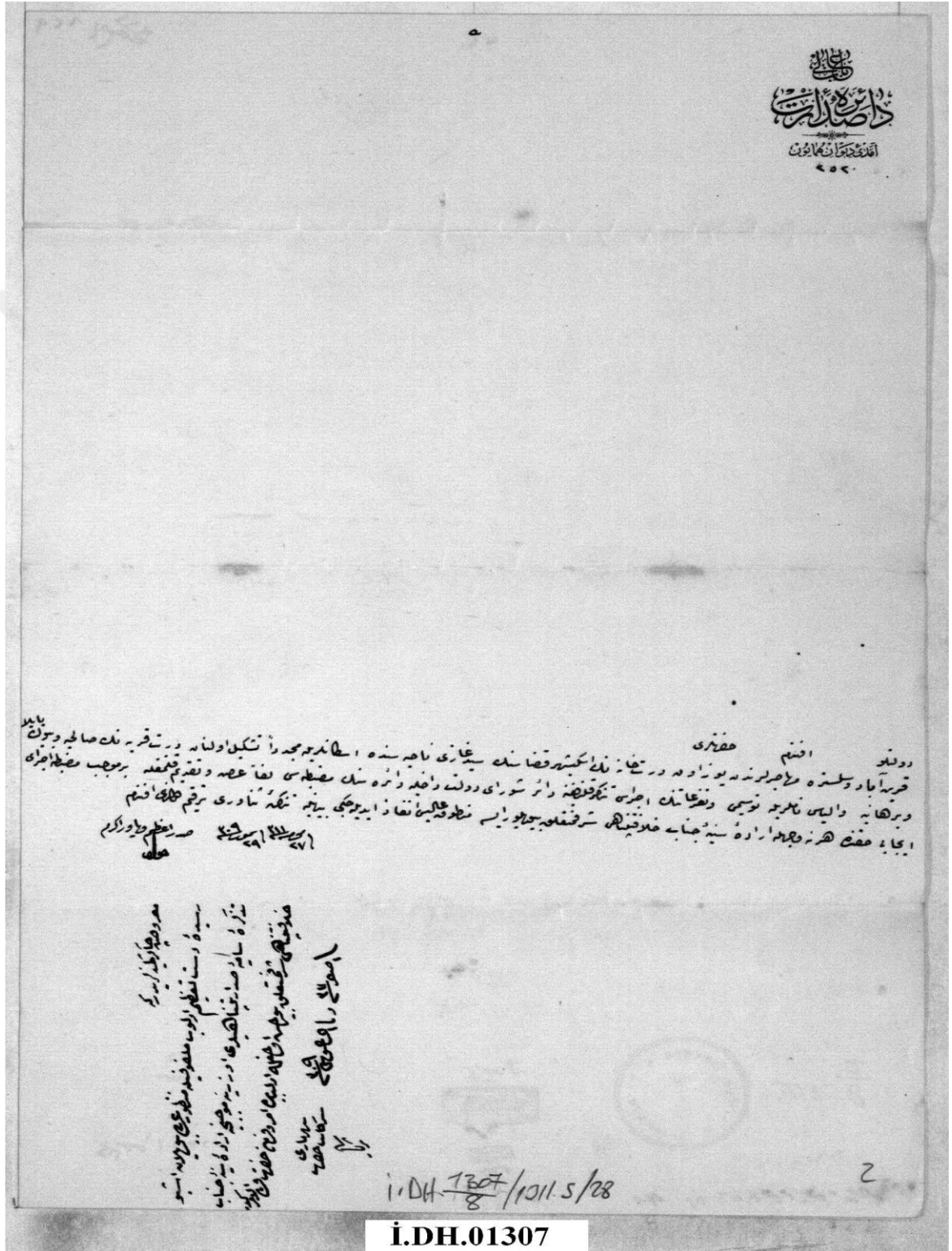
1088

Dâhiliye Nezaretinin Şurayı Devlete havale buyurulan 26 Zilhicce Sene 310 (11 Temmuz 1893 M.) tarihli tezkiresi Dâhiliye Dairesinde kıraat olundu.

Mealen Karinabad ve Silistre muhacirlerinden yüz on dört hanenin Eskişehir Kazasının Seyyid Gazii Nahiyesinde iskânlarıyla saye-i inayetvabe-i cenab-ı padişahide müceddeden teşkil olunan dört aded karyenin Salihîye ve Büyük Yayla ve Burhaniye ve İlyas namlarıyla tevsimi Hüdavendigâr Vilayetinden işar olunduğunu beyanıyla icray-ı iktizası der-beyan kılınmıştır.

Ham arazi üzerine ebniyay-ı inşası kanunen evvelemirde irade-i seniyye-i hazreti padişahi istihsaline mütevakkıf olduğu halde muhacirin ile aşair ve kabailin iskânınca suhulet olmak için bunların hanelerini bila tehhür inşa ile müceddeden teşekkül edecek karye veya mahallelerin imam ve muhtarlarına mühürler verilmek üzere ne nam ile tesmiyesi münasib olacağının tasrihiyle keyfiyetin arz u işarı kararı vaki iktizasından bulunduğundan mevzubahis olan karyelerin ber-mucib istizan Salihîye ve Büyük Yayla ve Burhaniye ve İlyas namlarıyla bi't-tesmiye iktiza eden imam ve muhtar mühürlerinin hâkk u ita ettirilmesinin vilayete tebliğiyle Sicilli Nüfusu İdare-i Umumiyesine beyan keyfiyet olunmasının Dâhiliye Nezaretine havalesi ve makam-ı valayı seraskeri ile maliye ve Defter-i Hakani Nezaretlerine malumat itası tezekkür kılındı olbabda emr u ferman hazreti men lehü'l-emrindir. Fi 20 Muharrem Sene 1311 ve fi 21 Temmuz Sene 1309. (3 Ağustos 1893 M.)

EK-5. Köylere İmam ve Muhtar görevlendirilmesiyle ilgili 10 Ağustos 1893 M. tarihli Osmanlı Devleti Arşiv Belgesi'nin orijinali: (BOA, İ.DH, 1307/8)

İ.DH.01307

EK-5. (devamı) Köylere İmam ve Muhtar görevlendirilmesiyle ilgili 10 Ağustos 1893 M. tarihli Osmanlı Devleti Arşiv Belgesi'nin okunmuş hâli:

Babıali

Daire-i Sadaret

Âmedi-i Divan-ı Hümayun

2530.

Devletlü efendim hazretleri,

Karinabad ve Silistre muhacirlerinden yüz on dört hanenin Eskişehir kazasının Seyyid Gazi Nahiyesinde iskanlarıyla müceddeden teşkil olunun dört karyenin Salıhiye ve Büyük Yayla ve Burhaniye ve İlyas namlarıyla tevsimi ve teferruatının icrayı tezekkür kılındığına dair Şuray-ı Devlet Dahiliye dairesinin mazbatası leffen arz ve takdim kılınmakla ber-mucib mazbata icray-ı icabı hakkında her ne vecihle İrade-i Seniyye-i cenabı hilafetpenahi şerefmüteallık buyurulur ise mantukı alisi infaz edileceği beynince tezkire-i senaveri terkım kılındı efendim.

Fi 27 Muharrem Sene 311 ve fi 29 Temmuz 309 (10 Ağustos 1893 M.)

Sadrazam ve Yaver-i ekrem

Cevad

Maruzu çâkeri kemineleridir ki

Reside-i dest-i tazim olup melfufuyla manzuru aliye buyrulan işbu tezkire-i samiye-i sadaretpenahileri üzerine mucibince irade-i seniyye-i cenabı hilafetpenahi şerefmüteallık buyurulmuş olmakla olbabda emr u ferman hazreti men lehü'l-emrindir.

Fi 1 Safer Sene 311 ve fi 1 Ağustos Sene 309 (14 Ağustos 1893 M.)

Şehriyari

Serkatibi hazreti

EK-6. (devamı) Önceki belgelerde verilmiş olan tüm bilgilerin yer aldığı ve bu bilgilerin özeti mahiyetinde olan 11 Temmuz 1893 M. tarihli Osmanlı Devleti Arşiv Belgesi'nin okunmuş hâli:

Babıalî Daire-i Sadareti Uzma

Mektubi Kalemi

Aded

1605

Şuray-ı Devlet Dâhiliye Dairesinin Bin Seksen Sekiz Numrolu Mazbatasının Suretidir.

Dâhiliye Nezaretinin Şuray-ı Devlete havale buyrulan 26 Zilhicce Sene 310 (11 Temmuz 1893 M.) tarihli tezkiresi ve Dâhiliye Dairesine kıraat olundu.

Mealinde Karinabad ve Silistre muhacirlerinden yüz on dört hanenin Eskişehir Kazasının Seyyid Gazi Nahiyesinde iskânlarıyla saye-i inayetvaye-i cenab-ı padişahide müceddeden teşkil olunan dört aded karyenin Salihîye ve Büyük Yayla ve Burhaniye ve İlyas namlarıyla tevsimi Hüdavendigâr Vilayetinden işar olunduğu beyanıyla icray-ı iktizası derbeyan kılınmıştır.

Ham arazisi üzerine ebniyay-ı inşası kanunen evvel emirde irade-i seniyye-i hazreti padişahiye istihsaline mütevakkıf olduğu halde muhacirin ile aşair ve kabailin iskânınca suhulet olmak için bunların hanelerini bila teahhür inşa ile müceddeden teşekkül edecek karye veya mahallerin imam ve muhtarlarına mühür verilmek üzere ne nam ile tesviyesi münasib olacağının tasrihiyle keyfiyetinin arz u işarı kararı vaki iktizasından bulunduğundan mevzu bahs olan karyelerin ber-mucib istizan Salihîye ve Büyük Yayla ve Burhaniye ve İlyas namıyla bi't-tesmiye iktiza eden imam ve muhtar mühürlerinin hâkk u ita ettirilmesinin vilayete tebliğiyle Sicilli Nüfusu İdare-i Umumiyesine beyan-ı keyfiyet olunmasının Dâhiliye Nezaretine havalesi ve makamı Valay-ı Seraskeri ile Maliye ve Defter-i Hakani Nezaretlerine malumen itası tezkir kılındı.

Olbabda emr u ferman hazreti men lehü'l-emrindir. Fi 20 Muharrem Sene 311 ve 22 Temmuz 309 (3 Ağustos 1893 M.).

Tezkire-i Maruza Suretidir

Karinabad ve Silistre muhacirlerinden yüz on dört hanenin Eskişehir Kazasının Seyyid Gazi Nahiyesinde iskânlarıyla müceddeden teşkil olunan dört karyenin Salihîye ve Büyük Yayla ve Burhaniye ve İlyas namlarıyla tevsimi ve teferruatının icrası tezekkür kılındığına dair Şuray-ı Devlet Dâhiliye dairesinin mazbatası leffen arz u takdim kılınmağla ber-mucibi mazbata icray-ı icabı hakkında her ne vecihle irade-i seniyye-i cenabı hilafetpenahi şeref müteallık buyrulur ise mantuku akiyesi iktiza edileceği beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılında efendim. Fi 27 Muharrem Sene 311 fi 29 Temmuz Sene 309 (10 Ağustos 1893 M.).

Sadrazam ve Yaver-i Ekrem

Şerefsadır olan İrade-i Seniyye-i Cenab-ı Hilafetpenahi Suredir

Reside-i dest-i tazim olup melfufuyla manzur-ı âli buyrulan işbu tezkire-i samiye-i sadaretpenahileri üzerine mucibince irade-i seniyye-i cenab-ı hilafetpanehi şeref müteallık buyurulmuş olmakla olbabda emr u ferman hazreti veliyü'l-emrindir. Fi 1 Safer Sene 311 ve fi 2 Ağustos 309 (14 Ağustos 1893 M.).

Şehriyari serkatibi hazreti salim

Aslına mutabıktır.

Mühür

Mühür Ahmed Cevad Veziriazam

Şuray-ı Devlet-i Dâhiliye Dairesinin sureti balada muharrer mazbatasıyla tezkire-i maruza ve şerefsadır olunan İrade-i Seniyye-i Hazreti Hilafetpenahi mucibince icray-ı icabı ve Defter-i Hakani ve Maliye Nezareti Celilelerine işar kılınmış olmakla Dâhiliye Nezareti Celilesinden arzı ifası muktezasına himmet buyrulup.

Fi 2 Safer Sene 311 ve 3 Ağustos Sene 309 (15 Ağustos 1893 M.).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : TAŞĞIN, Hakkı

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı	21.07.2022
Lisans	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü	10.06.2018
Lise	Konya Özel Başak Anadolu Lisesi	13.06.2014

Yabancı Dil

İngilizce

Yayımlar

Gürbey, H., Gül, M., & Taşğın, H. (2022). Tekke ve Zaviyelerin Kapatılmasının Ardından Hacı Bektaş Veli Dergâhı'ndaki Eşyaların Durumu. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*(101), 421-439.

Taşğın, A., & Taşğın, H. (2021). Ahmed Hamdi Zeza Paşa ve "Musavverü'l-eimmeti'l-isna Aşer ve Müessisi't-turuk" İsimli Eseri: Seyyit Ali Sultan Literatürünün Efsaneleşmiş Kaynağı. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*(37), 131-164.

- Taşğın, A., & Taşğın, H. (2021). Bağdad'da Gürgür Baba Tekkesi. A. Taşğın, & E. Aksoy (Dü) içinde, *Hacı Bektaş Veli* (s. 167-179). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Taşğın, A., & Taşğın, H. (2021). Halep'te Bayram Baba Tekkesi. A. Taşğın, & E. Aksoy (Dü) içinde, *Hacı Bektaş Veli* (s. 181-190). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Taşğın, A., & Taşğın, H. (2022). Ahmed Sırrı Baba ve Kasru'l-ayn Tekkesi Postnişinleri Listesi. A. Taşğın, E. Aksoy, A. Kültür, & H. Taşğın (Dü) içinde, *Yedi İklim Çar Köşede Hacı Bektaş Veli* (s. 183-194). Leiden, Hollanda: Sota Yayınları.
- Taşğın, A., & Taşğın, H. (2022). John Kingsley Birge Kopyası Mı Ahmet Sırrı Baba Nüshası Mı? Seyit Ali Sultan Velayetnamesi ve Horasan Marifetinin Rumeliye Taşınması. A. Taşğın, E. Aksoy, A. Kültür, & H. Taşğın (Dü) içinde, *Yedi İklim Çar Köşede Hacı Bektaş Veli* (s. 367-376). Leiden, Hollanda: Sota Yayınları.
- Taşğın, A., & Taşğın, H. (2022). Klasik Metinlerin İzinde İki Sultan İki Taht: Vilayetname-i Kaygusuz Sultan -Abdal Musa Sultan'ın Kaygusuz Abdal Sultan'ı İrşadı-. A. Taşğın, E. Aksoy, A. Kültür, & H. Taşğın (Dü) içinde, *Yedi İklim Çar Köşede Hacı Bektaş Veli* (s. 143-170). Leiden, Hollanda: Sota Yayınları.
- Taşğın, A., Taşğın, H., Jable, E., & Hüdaverdi, E. (2021). Eskişehir Seyyit Battal Gazi Dergâhı Şeyhi Şükrü [Şükrü Arıkaya] Baba'nın Hayatı Eserleri ve Yunanlılara Esir Düşmesi: Hatırat-ı Şükrü. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*(100), 427-459.
- Taşğın, H. (2019). Kitap Tanıtımı: Afro-Türkler Etnik Köken ve Kimlik. *Türk Yurdu*(381), 99.
- Taşğın, H. (2021). Hazine-i Deliorman'dan Altın Sayfalar: Mümin Ersoy Koleksiyonu (Yayın Değerlendirme). *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*(99), 657-660.

